

Buskap

5-2014

»» FAGBLADET FOR NORSKE STORFEBØNDER

Nye T6 Auto Command

Intensivt landbruk i all enkelhet

FØRSTEKLASSES KOMFORT MED AUTO COMMAND TRINNLØS TRANSMISJON ØKER UTBYTTET FRA GÅRSDRIFTEN.

Ta kontrollen. T6 Auto Command har effektive firesylindrede EcoBlue™ SCR-motorer, som gir lavere forbruk, høyere effekt og bedre utbytte i alle landbruksoppgaver. SideWinder™ II armlene og CommandGrip gjør giring og utveksling til en lek. Med raske fingerbevegelser velger du hastighetsområde og finjusterer optimal hastighet. Deretter kan du lene deg tilbake i det komfortable setet og slappe av i cruise-modus mens traktoren gjør jobben. Hvordan? Takket være Auto Command™ kontinuerlig variabel transmisjon som beveger seg sømløst fra 200 m/t til 50km/t. Med integrert elektronisk joystick i armlenet betjener du lasteren. Opptil 127 liter/min oljeleveranse tilfredsstiller selv de mest krevende redskaper. Kompakte dimensjoner gir suveren manøvreringsdyktighet på trange flater, og med IntelliSteer™ autoguidance kjører du rett som en strek. T6 Auto Command, den enkle måten å ta kontroll.

» INNHOLD 5/2014

LEDER

- 4 Design av framtidskua

AVL

- 8 Unge oksemødre – suksess eller fiasko?
10 Funksjonelle egenskaper reduserer kostnadene
12 Ny indeks for beineksterior og klauvlidelser
13 Ny jurindeks
15 Avlsmålet for NRF skal diskuteres
24 Rett fra fjøsgolvet
65 Buskap for 50 år siden
72 Opplysninger om utmjølkingshastighet og lynne fra mjølkeroboten
74 ReKu tilpasning gir endringer i avkomsgransking
90 Fem på topp
90 Avlsstatuetten 1978

HELSE/FRUKTBARHET/ATFERD

- 56 Nyheter om ku, kalv og dyrevelferd
63 Nå kommer SpermVital på ungokser
70 Jurhelse og melking
71 Jurets hjørne
80 Parasittkontroll ved innsett
84 Nedgang i fruktbarheten krever forskning
91 Fôring og klauvsjukdom
92 Smitterisiko ved hold av lama og alpakka

FÔR/FÔRING

- 36 Helgrøde – handelsvare eller ekstra kvalitetssikring?
87 På lag med naturen

INTERVJUER/REPORTASJER

- 34 30 000 på Agrisjå
40 Melkeproduksjon i Sveits
43 Kalvemønstring med egen vri
44 Fire om livet etter kvotene
53 Jubileumsutstilling på Mo i Forde
60 Beiterapport fra Ulberg
64 Prøver å tøyle kjedene
66 Bondeleder med klokkeretro på markedet
68 90 prosent er godt nok
76 10 år som driftsleder
82 Topp dyrehelse
88 Kostnader en felles utfordring

TEMA: KJØTT

- 26 Framtidas kjøttproduksjon**
29 Bruksdyrkryssning i Geno avlsplan
30 Ammekyr med innslag av NRF gir gode mordyr
32 NRF i ammekubesetningen
33 Økonomi og verdiskaping
34 Bruksdyrkryssninger NRF/kjøttfe

ORGANISASJON

- 6 Bodil Lundbakk årets Geno-entusiast
98 Geno medlemsinfo

FORSKJELLIG

- 52 Lesernes side
54 Dagbok frå Timpelen
94 Q-bonden
94 Animalia
96 Vi i Tine

Buskap

REDAKSJON

Tlf. 95 02 06 00

Ansvarlig redaktør:

Rasmus Lang-Ree

E-post: rasmus.lang.ree@geno.no

Journalist: Solveig Goplen

E-post: solveig.goplen@geno.no

Frilanser: Oddfrid Vange Bergfjord

E-post: oddf-van@online.no

MEDLEMSBLAD FOR

geno

REDAKSJONSRAÐ

Avlssjef Trygve Roger Solberg, Geno
Markedssjef Hans Storlien, Geno
Rådgiver Åse Flittie Anderssen, Tine

ANNONSER

Adapt DA v/Aksel H. Belsvik-Karlsen
Kleppeskveien 11,
7256 Hemnskjel

Tlf. 41 34 55 60

Mobil 911 99 886

e-post: aksel@adapt-da.no

UTGIVER

Geno SA

Holsetgata 22 – 2317 Hamar

Tlf. 95 02 06 00

E-post: post@geno.no

Medlemmer av Geno får Buskap
tilsendt. Alle Geno-medlemmer kan
tegne flere Buskap-abonnement til
bare kr 300,- per år per abonnement.
Forøvrig kan abonnement tegnes
for kr 600,- pr. år direkte til Geno

Utkommer 8 ganger i året
Buskaps 66. årgang

FORSIDEFOTO

9-åringene John-Erik Paulsrud og Anna
Fossum Olstad på kurs i kalvemønstring
i Lillehammer og Gausdal produsentlag.
Foto: Solveig Goplen

GRAFISK PRODUKSJON

Dialecta Kommunikasjon as
Grafisk formgivning: Reidun Irene Nustad

No issn 0807-5069

No issn 1894-5309 (Buskap online)

Rasmus Lang -Ree
Ansvarlig redaktør
rlr@geno.no

Design av framtidskua

Kunummer 556 fra Carl Peder Eliane i Idsal i Rogaland. Foto: Elly Geverink

Storfeavl er en langsom øvelse, der det går mange år fra avlsmålet vedtas til endringer blir merkbare i fjøset. Geno legger i høst opp til bred diskusjon om NRF-avlsmålet i produsentlagene og på høstmøtene. Med ei næring i sterk endring er det ikke enkelt å svare på hva som er den optimale kua i framtida, men Geno-medlemmene har i høst en unik mulighet til å påvirke kursen.

Det er de store linjene, det vil si prioriteringen av de ulike egenskapene som inngår i avlsmålet, som skal diskuteres. Avl handler om å prioritere og økt vektlegging av en egenskap må balanseres med redusert vektning på en annen. Både ønskede og uønskede sammenhenger mellom egenskapene gjør at det på mange måter blir det muliges kunst. Men NRF-avlen har nettopp vist at det er mulig å avle på tvers av uønskede sammenhenger. Vektleggingen av fruktbarhet og helse kombinert med genetisk framgang for melk er selve merkelappen på NRF-avlen.

Overgang til løsdrift og robotmelking, større besetninger, økt avdrått og økende spesialisering er faktorer som vil påvirke markedets ønsker til kua. Spørsmålet er om dette vil føre til et krevende stort sprik i ønskene eller om det er slik at ei ku som fungerer bra i

...stort sprik i ønskene eller om det er slik at ei ku som fungerer bra i et robotfjøs også vil fungere bra i et båsfjøs.

et robotfjøs også vil fungere bra i et båsfjøs. Selv om tilbake-meldingene på dagens NRF-kua stort sett er gode blir ofte jureksteriøret trukket fram som den største svakheten. Selv om jureksteriøret er mer kritisk med robotmelking er bedre jur en egenskap som kommer vel med i båsfjøs også.

På sidene 20–22 i dette nummeret av Buskap presenterer vi den genetiske utviklingen for alle egenskapene som inngår i avlsmålet. For de aller fleste egenskapene er det

et positivt bilde. Spesielt for melkeegenskapene går kurvene rett i været, men det er også egenskaper der bildet ikke er fullt så flatterende. For eksempel har framgangen for mastitt flatet ut og for dødfødsler og flere av speneegenskapene har det gått litt feil vei.

Noen vil mene at vi har oppnådd så mye på mastitt at å fortsette med like sterk vektning vil koste mer enn det smaker. Det vil helt sikkert bli et tema i høst både om seleksjonstrykket på mastitt skal reduseres og om mer av vekten skal legges over på celletall framfor mastitt. Celletall er allerede en del av mastittindeksen, men den relative vektningen kan selvsagt økes.

De siste årene har økning i avdråtten vært prioritert av mange. Selv om vi har hatt en formidabel avdråttsøkning vil det være et spørsmål om NRF-profilen med sterk vektlegging av funksjonelle egenskaper koster for mye i form av redusert genetisk framgang for melk. Men en kursomlegging her vil bryte med det mange oppfatter som selve eksistensberettigelsen for NRF-avlen. Det noen vil kalle «holsteinifisering» kan også være uheldig for den profilen vi ønsker å ha på eksportmarkedene.

Avl er et tema alle praktikere har synspunkter på, og alt burde ligge til rette for en livlig avlsdiskusjon i høst. Til syvende og sist dreier det seg om hva som er den mest økonomiske kua for framtidens melkeprodusent. Det er godt dokumentert at funksjonelle egenskaper har stor økonomisk betydning, men hva som er den optimale balansen mellom egenskapene i avlsmålet er noe alle Geno-medlemmer kan være med og påvirke.

Bodil Lundbakk årets Geno-entusiast

» Styret i Geno kåret Bodil Lundbakk fra Nordland til årets Geno-entusiast, Prisen er på 10 000 kroner og går til mennesker som har gjort en spesiell innsats for å styrke storfamiljøet og NRF-kua.

Bodil Lundbakk ble nominert av områdeutvalget i produsentlagene i Salten med følgende begrunnelse:

«Bodil Lundbakk har gjennom mange år vært innvalgt i arbeidsutvalget i Fauske/Sørfold produsentlag. Lundbakk har vært Geno-kontakt i 8 år i produsentlaget, og har vært ansvarlig for Geno-aktiviteten i Indre salten i samme tidsrom. Kalvemønstring og arbeidet som tilhører et slik arrangement, har Bodil Lundbakk vært pådriver og gjennomfører av gjennom utallige år. Det er svært viktig at ungene engasjeres tidlig, mener Bodil. De er framtida!

Vandreutstillinga i Salten våren 2014 er Bodil Lundbakk sitt initiativ. Lundbakk presenterte sin idé, og fikk med seg nesten alle produsentlagene i Salten på arrangementet. Alle melkeprodusenter ble invitert til å delta på vandreutstillinga, og 27 gårder meldte seg på. I løpet av de tre dagene vandringa foregikk, ble 54 kyr bedømt. Bodil Lundbakk har vært planlegger, stor bidragsyter og engasjert dommer i gjennomføringa av denne vandreutstillinga. Kjøring og arbeidstid viser 850 km og 31 timer.

Det kan ellers nevne at Bodil Lundbakk har deltatt på Geno sitt 75-års jubileum, og hun følger selvfølgelig avlsplanen til «punkt og prikke». Bodil er entusiastisk, positiv og svært omgjengelig i sin væremåte. De hun snakker med smittes av hennes engasjement, og ingenting betegnes som problemer, bare utfordringer.»

Genoentusiastprisen 2014 ble i år utdelt på Agrisjå. Den verdige mottakeren Bodil Lundbakk hadde tatt turen frå Salten for å motta prisen av styreleder i Geno Jan Ole Mellby. Bodil ble nominert av Sør Salten produsentlag for sitt entusiastiske engasjement rundt Genoaktiviteter i produsentlaget gjennom åtte år. Foto: Torill Nina Midtkandal

Har vi den riktige adressen din?

Retur **Retour**
Vi er opptatt av å levere riktig – takk for din hjelp!

☐ Ikke hentet
Non réclamé

☐ Ukjent/Ny adresse ukjent
Inconnu/Nouvelle adresse inconnue

☐ Utilstrekkelig adresse
Adresse insuffisante

☒ Flyttet, ettersendings-
peploden utløpt:
Déménagé. Période de
réadressage expirée

Returdato:
Date de retour:
3/4

8170 042.00 05.2012 Berding

Etter hver utsending av Buskap får vi noen blader i retur fordi det ikke er meldt fra om adresseendring eller adressen er ufullstendig. Det er viktig at alle som har veiadresse (veinavn og nummer) melder fra om dette, ellers kan bladet blir returnert.

Medlemmer av Geno bør legge inn adresseendringer i produsentregistret <https://www.prodreg.no/>, mens andre kan sende e-post til post@geno.no

Kriterier for tildeling

Geno-entusiastprisen tildeles enkeltpersoner eller produsentlag som har gjort en spesiell innsats for å styrke storfamiljøet og aktiviteten omkring NRF-kua. Prisen er på 10 000 kroner.

Geno-utvalget i hver enkelt region nominerer en kandidat, men også andre kan nominere produsentlag eller enkeltpersoner på fritt grunnlag innen en gitt frist. Det er styret i Geno som kårer vinneren.

Modernisering gir meir effektive kraftfôr:

Meir AAT₂₀ i TopLac® for meir mjølk!

Fiskå Mølle skiftar til TINE sitt proteinvurderings-system (NorFor). Det gir ei rettare rangering av råvarene i kraftfôret til mjølkekyr. Ved å deretter auke kravet til AAT₂₀/FEm i kraftfôret, gir det potensiale for auka mjølkeyting!

Det er nettopp det vi har gjort i «TopLac». Men vel så viktig er at den nye resepten er vesentleg meir pelleterbar enn før: God pellets-kvalitet over tid er essensielt for jamn og høg mjølkeproduksjon. Dette er dei sterke sidene av «nye TopLac»!

Fast innslag av roesnittar/betepulp gir dessutan både betre smak og fastare gjødselkonsistens.

Ein ting til: TINE Rådgiving har lenge påpeika at det generelt er for høgt innhald av protein i norske fôr-rasjonar. Høge ureanivå i mjølka svekkar mjølkeytinga. I Fiskå Mølle sitt nye sortiment til mjølkekyr reduserast overflødig protein (PBV₂₀) til eit meir optimalt nivå, og dermed blir kraftfôret endå meir effektivt.

Fiskå TopLac® - forspranget ligg i val av råvarer, og bruken av desse.

Fiskå Mølle

Godt gjort er bedre enn godt sagt

Fiskå Mølle AS, Fiskå. Tlf. 51 74 33 00

Fiskå Mølle Etne AS. Tlf. 53 77 13 77

Fiskå Mølle Trøndelag. Tlf. 73 85 90 60

Fiskå Mølle Flisa. Tlf. 62 95 54 44

Unge oksemødre

Anne Guro Larsgard

Avlskonsulent i Geno
anne.guro.larsgard@geno.no

De siste 20 årene har Geno likestilt førstekalvskyr med eldre kyr som oksemødre. Det er flere argumenter for dette. Det ligger i avlsarbeidets natur at de yngre dyra genetisk sett har en høyere kvalitet enn de eldre dyra. Ved å konsekvent utelate 1. kalvere som oksemødre, vil mange gode avlsdyr bli ekskludert.

Kviger etter eliteokser har ofte høye avlsverdier

Alle NRF-kyr får presentert sin første avlsverdi fra de er omtrent et år gamle. Kviger med eliteoksefar har ofte avlsverdier som er blant de høyeste i besetningen. Slike dyr vil i avlsplanprogrammet bli prioritert til de beste eliteoksene. Sønner etter slike kombinasjoner forventes å ha en høy kvalitet, og bør derfor vurderes som aktuelle seminkandidater.

Omtrent 1/3 av kyrne er 1. kalvere. Ved å vurdere disse som oksemødre, er det et betydelig antall flere å velge blant.

Opp gjennom tidene har et hyppig stilt spørsmål fra en del av medlemmene våre vært: Er det virkelig slik at det er riktig å kjøpe seminokseemner fra unge kyr som foreløpig ikke har vist hva de er gode for? Spesielt i forhold til jureksterior, er det en del som er skeptisk til denne praksisen.

Kvaliteten på unge kyr sammenlignet med eldre

Tabell 1 viser at 1/3 av NRF-kalvene som ble født i Kukontrollen i 2013,

Tabell 1. Frekvensfordeling av kalvingsnummer på kyr som kalva i 2013.

Kalvingsnummer	% av kalvingene
1	37,0
2	25,6
3	17,3
4	10,3
≥5	9,8

var etter førstekalvskyr. Vi vet at gardsoksebruken er mest utbredt på kviger, slik at det vil være et større antall kvigeavkom som er uaktuelle som seminokseemner. Til tross for det representerer kvigene en betydelig andel av kupopulasjonen, og mange av disse

har en høy avlsmessig kvalitet.

Tabell 2 viser at yngre dyr i gjennomsnitt har en høyere genetisk verdi enn eldre kyr, og at avlsverdien reduseres med i snitt omtrent 2 poeng og 1,5 i mjølkeindeks pr kalving. Dette er godt i samsvar med det som forventes ut fra den årlige avlsmessige framgangen.

Tabell 2. Avlsverdi og mjølkeindeks på aktive kyr i Kukontrollen, gruppert på kalvingsnummer.

Antall kalvinger	Gjennomsnittlig avlsverdi	Gjennomsnittlig mjølkeindeks
Kviger	6,0	102,6
1. kalvere	3,7	101,1
2. kalvere	2,3	99,6
3. kalvere	0,9	97,7
4. kalvere	-1,8	97,7
>4 kalvinger	-5,4	94,3

» Hvorvidt det er klokt å benytte kyr med bare en kalv som oksemødre har vært en tilbakevendende spørsmål.

suksess eller fiasko?

Tabell 3. Gjennomsnittlig granskingsresultat for sønner etter henholdsvis 1. kalvere, 2. kalvere og kyr med tre eller flere kalvinger.

	1. kalvere	2. kalvere	≥3. kalvere
Antall granska sønner	374	241	189
Samla avlsverdi	-0,98	-1,48	-1,45
Indeks for:			
Mjolk	98,8	98,8	96,8
Kg fett	99,0	98,9	96,5
Kjøtt	100,3	99,2	98,4
Slakteklasse	100,9	99,4	98,8
Mastitt	101,0	100,7	102,2
Fruktbarhet	99,5	99,2	99,7
Lynne	99,5	98,9	99,2
Hastighet	98,5	99,2	100,2
Lekkasje	99,9	100,6	98,2
Jur	99,7	99,3	101,1
Jurform	99,3	97,8	97,1
Midtband	99,4	100,4	101,9
Bein	99,1	99,4	99,0
Kodeledd	97,6	99,7	97,7
Kryssretning	101,6	101,0	99,0

Å erstatte oksemødre med bare en kalv med eldre oksemødre vil gi dårligere avlsmessig framgang. Årsaken er at kvaliteten på de eldre oksemødrene som da ville blitt brukt ville være dårligere enn på oksemødrene med bare en kalv. Foto: Rasmus Lang-Ree

Sønner etter 1. kalvskyr sammenlignet med eldre kyr

Resultatene på de 804 siste avkomsgranska oksene, viser generelt at sønner etter unge kyr kommer godt ut i gransking. Andelen av okser som er etter 1. kalvere har variert over år, men totalt sett utgjør de 46 prosent av totalen.

Tabell 3 viser at sønner etter 1. kalvskyr har 0,5 poeng høyere avlsverdi enn sønner etter eldre kyr. Dette er ikke en sikker forskjell. Ellers viser tabellen resultatene for hovedegenskapene (de som inngår i samla avlsverdi), samt for de egenskapene som der det er funnet sikre forskjeller mellom gruppene. For produksjonsegenskapene er det sikre forskjeller mellom gruppene i favør av de yngste oksemødrene.

Midtband er den eneste egenskapen som viser å ha sikkert bedre resultater for sønner etter eldre kyr. Midtband er en egenskap som har blitt sterkt vektlagt i oksemorvurderingen, og det er nok sannsynlig at eldre kyr relativt sett bedømmes strengere enn yngre dyr for denne egenskapen. For lekkasje og kodeledd er det sønnene etter 2. kalvskyrne som kommer best ut.

Liten forskjell

Generelt sett er det liten forskjell mellom sønner etter yngre og eldre kyr. Det betyr at praksisen med å rekruttere sønner etter ungkyrne bør fortsette. De beste kyrene med to eller flere kalver, blir allerede brukt som oksemødre. Dersom 1. kalvs oksemødre, skulle blitt erstattet av

eldre oksemødre, vil kvaliteten på disse være lavere enn det tallene for eldre kyr viser i disse beregningene.

GS et argument for unge oksemødre

Dagens system med GS-testing (Genomisk Seleksjon) av alle aktuelle seminokseemner, styrker grunnlaget for å inkludere unge kyr som oksemødre. GS-resultatene gir tilleggsinformasjon om kalven på alle egenskaper. Eksteriøregenskapene er av de egenskapene som har relativt høy sikkerhet, slik at GS-testingen vil kunne bidra til å sikre at kalvene som kjøpes har gode gener for jur, bein og kropp, selv om mor i liten grad har hatt tid til å vise hva hun er god for.

Ingunn Nævdal

Husdyrkonsulent i Geno
ine@geno.no

Funksjonelle egenskaper reduserer kostnadene

» Daniel Muluwork Atsbeha er ansatt som forsker ved Handelshøyskolen på NMBU. Han har gjennomført en studie hvor han har sett på økonomiske konsekvenser på bruksnivå av et bredt avlsmål i melkeproduksjonen.

I avlsarbeidet på melkeku verden over har det tradisjonelt sett vært stort fokus på produksjonsegenskapene melk og kjøtt. I den seinere tid har det imidlertid vært mer press på å ha et bredere avlsmål med mer vekt på funksjonelle egenskaper som helse og fruktbarhet. Årsaken til dette er de negative sammenhengene mellom produksjonsegenskaper og funksjonelle egenskaper, bærekraften i produksjonen samt konsumentenes bekymring

for dyrevelferden. Det økonomiske argumentet for et bredere avlsmål er å redusere kostnadene på bruket.

Data fra Kukontrollen

For å se om et bredt avlsmål, med vektlegging på funksjonelle egenskaper, virkelig har redusert kostnadene for den enkelte bonde, har Atsbeha brukt data fra den norske Kukontrollen som input i økonomiske modeller. Bakgrunnen for å bruke norske

data er at funksjonelle egenskaper har vært vektlagt i avlsarbeidet på NRF siden 1970-tallet. I tillegg er deltakelsen i avlsarbeidet stor, seleksjonene er basert på store dattergrupper, og det er en økende eksport av NRF-sæd for innkryssing i andre raser. Dataene er fra 4 768 besetninger i perioden 1996–2007.

Store kostnadsbesparelser

Resultatene fra studiet viser at 1 prosent økning i samla avlsverdi reduserer de variable kostnadene med 0,5 prosent. Det betyr en kostnadsbesparelse på 26 634 kroner for gjennomsnittsbruket og 434 millioner kroner for melkebrukene samla sett.

En økning i indeksene for funksjonelle egenskaper på 1 prosent

gir en kostnadsbesparing på 0,3 prosent. Det betyr 9 796 kroner i sparte variable kostnader for gjennomsnittsbruket og 160 millioner kroner i sparte utgifter for alle brukene samla sett.

NRF-avlen gir sparte kostnader for bonden

Konklusjonene fra dette studiet er at et bredt avlsmål med en avlsframgang for funksjonelle egenskaper i tillegg til produksjonsegenskapene, gir sparte kostnader for den enkelte melkebonde.

Studiet bekrefter samtidig at avlsprogrammet for NRF har vært vellykket med hensyn på å oppnå kostnadsreduserende genetisk framgang for funksjonelle egenskaper.

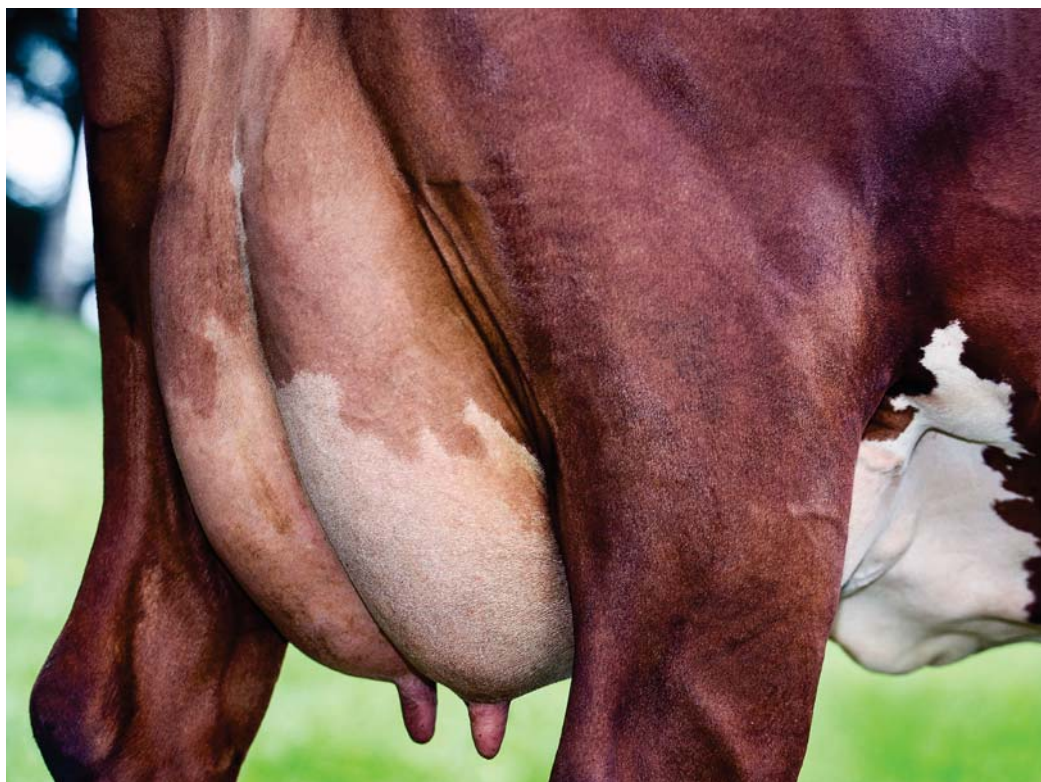
For å lese mer om studiet til Atsbeha kan du finne artikkelen på Internett ved å søke på «Broad breeding goals and production costs in dairy farming».

SMÅTT TIL NYTTE

Mindre lys til sinkyrne

En canadisk forskningsprosjekt konkluderer med at kun 8 timer dagslyslengde for sinkyrne gir opptil 10 prosent mer melk. Det var to grupper av holsteinkyr som ble sammenlignet og gruppene hadde enten lys i 16 timer eller i 8 timer. Gruppen som hadde hatt lys i kun 8 timer melket mer fram til 20 uker etter kalving, mens i resten av laktasjonen var det ingen forskjell på gruppene.

Kvæg 6/2014

Analyser av data fra 4 768 besetninger viser at et bredt avlsmål gir sparte kostnader for bonden. 10971 Seim har 120 i jurindeks. Datteren med dette fine juret har 10052 Skiaker som morfar. Foto: Elisabeth Theodorsson

«Her i fjøset er det Lely Vector som serverer maten, og da får jeg tid til å gjøre andre ting».

Ole Kverberg

LELY VECTOR

Lely Vector er et revolusjonerende fôringssystem, med lavt energiforbruk og god driftssikkerhet. Med Lely Vector har du til enhver tid velblandet og friskt fôr på fôrbrettet. I tillegg er Vector en fôrskyver, som hver time sørger for at fôret skyves inntil etefronten.

UTVIKLING.

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

www.lely.com

innovators in agriculture

Lely Center Nærbø
Melketenikk Vest, 4365 Nærbø
Tlf. 51 43 39 60

Lely Center Revetal
Melketenikk Sør, 3178 Våle
Tlf. 33 30 69 61

Lely Center Fåvang
Melketenikk Øst, 2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00

Lely Center Heimdal
Melketenikk Midt-Norge, 7080 Heimdal
Tlf. 72 89 41 00

Cecilie Ødegård

Stipendiat i Geno
Cecilie.Odegard@geno.no

Ny indeks for bein-eksteriør og klauvlidelser

» Klauvlidelser ble inkludert i avlsarbeidet på NRF fra siste gransking nå i september. Dette gjør oss til en av få land som har klauvhelse inkludert i samla avlsverdi, hvor avlsverdiene for klauvlidelsene er basert på registreringer fra klauvskjæring.

Den nye beinindeksen vil nå hete «Bein og klauver» og bestå av to egenskaper for beineksteriør (beinstilling og kodeledd) og en klauvhelseindeks. Klauvhelseindeksen består av tre klauvlidelser: korketrekkerklauv, infeksiose klauvlidelser og forfangenhetsrelaterte klauvlidelser. De to sistnevnte er grupper av klauvlidelser hvor infeksiose klauvlidelser består av hudbetennelse, hornforråtnelse og klauvspalteflekmone, mens forfangenhetsrelaterte klauvlidelser består av såleknusning, løsning/byll i den hvite linje og blødning i såle eller hvite linje.

Egenskapene som inngår

Tabell 1 viser en oversikt over egenskapene inkludert i bein og klauvindeksen og vektleggingen av disse. Den gamle beinindeksen har en vektlegging på 6 prosent i samla avlsverdi, og det vil den nye bein og klauvindeksen også ha. I den nye bein og klauvindeksen vil vektningen av beineksteriør og klauvlidelser være på henholdsvis 20 prosent og 80 prosent.

I oksekatalogen vil det under bein og klauver bli presentert følgende egenskaper:

- Beinstilling
- Kodeledd
- Hasevinkel
- Klauvhelseindeks
- Korketrekkerklauv

Klauvhelseindeksen

Tabell 2 viser vektleggingen av egenskapene i klauvhelseindeksen (som skal inngå i bein og klauver). Korketrekkerklauv har størst vektlegging med

50 prosent, mens infeksiose klauvlidelser er vektet med 30 prosent og forfangenhetsrelaterte klauvlidelser med 20 prosent. Korketrekkerklauv er den vanligste klauvlidelsen i Norge og er derfor mest vektlagt i klauvhelseindeksen.

Dattergrupper

For okser som blir gransket første gang vil klauvhelseindeksen være usikker. Dette er fordi oksene har få døtre med klauvlidelser. I gjennomsnitt har en okse som granskes første gang 40 døtre med klauvhelseregistreringer.

Eldre okser vil ha flere døtre med informasjon og dermed sikrere avlsverdier for klauvlidelsene.

For andre lavarvbare egenskaper som klauvlidelsene kan sammenlignes med krever vi at oksene har minst 140 døtre med informasjon for at de skal få publisert avlsverdier. For klauvlidelsene er ikke dette mulig fordi det ikke er nok data enda. Vi vil derfor oppfordre til å registrere klauvhelse til Kukontrollen, og helst så fort som mulig etter klauvskjæring, slik at vi får sikrere avlsverdier for oksene.

Tabell 1. Egenskapene og vektningen av disse (i prosent) i den nye bein og klauvindeksen.

Egenskaper	Vekting prosent
Beinstilling	10
Kodeledd	10
Klauvindeks	80

Tabell 2. Klauvlidelsene og vektningen (prosent) av disse i klauvhelseindeksen. Klauvhelseindeksen inngår i den nye bein og klauvindeksen.

Egenskaper	Vekting prosent
Korketrekkerklauv	50
Infeksiose	30
Forfangenhetsrelaterte	20

Bein og klauver blir nå inkludert i avlsarbeidet på NRF. Foto: Solveig Goplen

» Styret i Geno vedtok i juni ny sammensetning av jurindeksen.

Anne Guro Larsgard

Avlskonsulent i Geno
anne.guro.larsgard@geno.no

Ny jurindeks

I eksteriørvurderingen av NRF-kyr vurderer avlsrådgiver totalt 7 ulike kroppsegenskaper, 6 ulike beinegenskaper og 11 ulike egenskaper på jur og spener. I oksekatalogen og i Geno avlsplan presenteres det indekser for alle enkelt-egenskaper knytta til eksteriør. På den måten er det mulig å få god kjennskap til kvaliteten på enkeltokser på alle detaljer det gjøres registreringer av.

15 prosent vekt i avlsmålet

Det beregnes også en egen jurindeks (og en egen beinindeks – se side 12), som er satt sammen av enkelttegenskapene fra eksteriørvurderinga. I avlsmålet inngår denne jurindeksen med 15 prosent vekt. Hvilke enkelttegenskaper som skal inngå i denne samleegenskapen har variert over tid, og har nå vært oppe til ny vurdering.

Tabell 1. Ny og gammel vektlegging av jurindeksen

Egenskaper i jurindeksen	Vektlegging fra 2010	Ny vektlegging fra 2014
Jurfeste framme	5	20
Jurfeste bak, bredde	5	5
Jurfeste bak, høyde	5	8
Jurbotn, midtband	20	12
Avstand jurbotn-gulv	10	–
Jurdybde	–	20
Spenelengde	15	5
Speneplassering framme	25	7
Speneplassering bak	15	8
Jurbalanse	–	10
Spenetjukkelse	–	5

Ny sammensetning av jurindeks vedtatt i styret i juni

Utviklingen i mjølkeproduksjonen her i landet har de siste årene gått mot mye robotmjølkning

og høyere ytelse. Begge disse forholdene setter krav til godt jureksteriør. Prosessen om å revidere jurindeksen startet i forbindelse med høstmøtehøringen i 2013, der det kom mange innspill

fra medlemmene. Hovedbudskapet fra høringen var at medlemmene ønsker styrket vekt på godt jurfeste. Fra mars ble det innført nytt system for innrapportering av eksteriøregenskaper (Nordic classification). Dette er beskrevet i en tidligere utgave av Buskap (2013-4). Det innebærer at vi nå registrerer eksakt de samme egenskapene som de andre nordiske landene, og at derfor noen av våre tidligere egenskaper har utgått og nye kommet til. Avstand jurbotn-gulv registreres ikke lengre, og er delvis erstattet av egenskapen jurdybde. I juni vedtok styret ny sammensetning av jurindeksen som vist i tabell 1.

For godt naboskap

Agri Micro VK
tilsettes "møkkakjellere" før utkjøring.
Agri Micro gir bedre homogenitet og mindre lukt.

**Kontakt ditt nærmeste
Felleskjøputsalg i dag!**

Følg oss på Facebook

FRANZEF OSS
MILJØKALK

www.kalk.no / www.fk.no

**- Lykkes man ikke med kalven,
lykkes man heller ikke med kua!**

*Dette utsagnet kommer fra mjølkebonde Lasse Asbjørn Tveit i Bjoa.
Med en ytelse på over 11.700 kg EKM per årsku vet han hva han snakker om.*

En god start gir god lønnsomhet!

Høg tilvekst på kalv har vist å gi høyere mjølkeytelse når kalven blir ku.
Vi har nå forbedret FORMEL Kalv ytterliggere ved å endre fettsyreprofilen.

Denne endringen har gitt positiv effekt som:

- Økt tilvekst
- Økt fôrutnyttelse
- Redusert diaré og luftveisproblemer

Avlsavdelingen i Geno
post@geno.no

Avlsmålet for NRF skal diskuteres

» Geno ønsker i høst synspunkter fra medlemmene på avlsmålet. Benytt denne anledningen til å påvirke framtidens NRF-avl!

Melkeproduksjonen er i stadig utvikling, og justeringer av avlsmålet kan være nødvendig for å sikre at avlsretning og avlsarbeid er slik du som produsent mener er riktig. Avlsmålet er dynamisk og skal fange opp signaler fra medlemmer og marked. Hvilke prioriteringer skal vi gjøre nå

for at du i framtida skal få den riktige kua på fjøset? Hva er optimalt avlsmål for NRF? Geno ønsker synspunkter på gjeldende avlsmål. Gjennom årets høstmøter og andre kanaler vil Geno-medlemmene få muligheter til å komme med innspill som vil danne

grunnlag for eventuelle justeringer av avlsmålet for NRF.

Denne artikkelen er en gjennomgang av utviklingen i avlsmålet for NRF, eksisterende avlsmål, hvilke delegenskaper som inngår i de ulike indeksene, avlsmessig utvikling og genetiske

sammenhenger mellom ulike egenskaper. Det presenteres også en rekke tabeller og figurer. Intensjonen er at dette skal gi godt bakgrunnsmateriale for diskusjonen om avlsmålet for NRF.

Avlsmålet for NRF skal diskuteres i høst og Geno ønsker innspill fra medlemmene. Jan Arve Kristiansen.

Avlsmålet for NRF skal diskuteres

Tabell 1. Arvelige sammenhenger (korrelasjoner) mellom viktige egenskaper angitt med fargekoder, grønt for gunstige og rødt for ugunstige genetiske korrelasjoner og mørkere farge betyr sterkere sammenheng.

	Mjolk	Mastitt	Jur	Kjøtt	Hastighet	Lekkasje	Bein	Lynne	Fruktbarhet	Kalvingsvansker	Dødfødsler	Andre sykdommer	Protein %
Mjolk													
Mastitt													
Jur													
Kjøtt													
Hastighet													
Lekkasje													
Bein													
Lynne													
Fruktbarhet													
Kalv.vansk													
Dødfødsler													
Andre sjukd													
Protein %													

Avlsmessig utvikling

Avlsmessig framgang per år bestemmes av hvor sterkt en selekterer (seleksjonsintensitet), sikkerheten i utvalget og generasjonsintervallet (gjennomsnitt alder på foreldre når avkom blir født). Geno driver avl for mange egenskaper samtidig ved at seleksjonen er basert på samla avlsverdi. Avlsmessig utvikling for enkeltegenskaper blir dermed også avgjort av vektlegginga av egenskapen i samla avlsverdi, arvelige sammenhenger til andre egenskaper, og vektlegginga av korrelerte egenskapene i samla avlsverdi.

Avlsarbeid på storfe er langsiktig

Mestparten av avlsframgangen fås gjennom bruk av eliteokser. Det tar 6–7 år å få avkomsgrenset en okse. Det betyr at det tar mange år før en ser full effekt av endringer i avlsarbeidet ute i fjøset. De tiltak og endringer som Geno har gjort de siste åra, så som ny jur- og beinindeks i 2011 og inkludering av celletall i mastittindeksen i 2013 er foreløpig ikke synlig i den avlsmessige trenden.

Arvelige sammenhenger

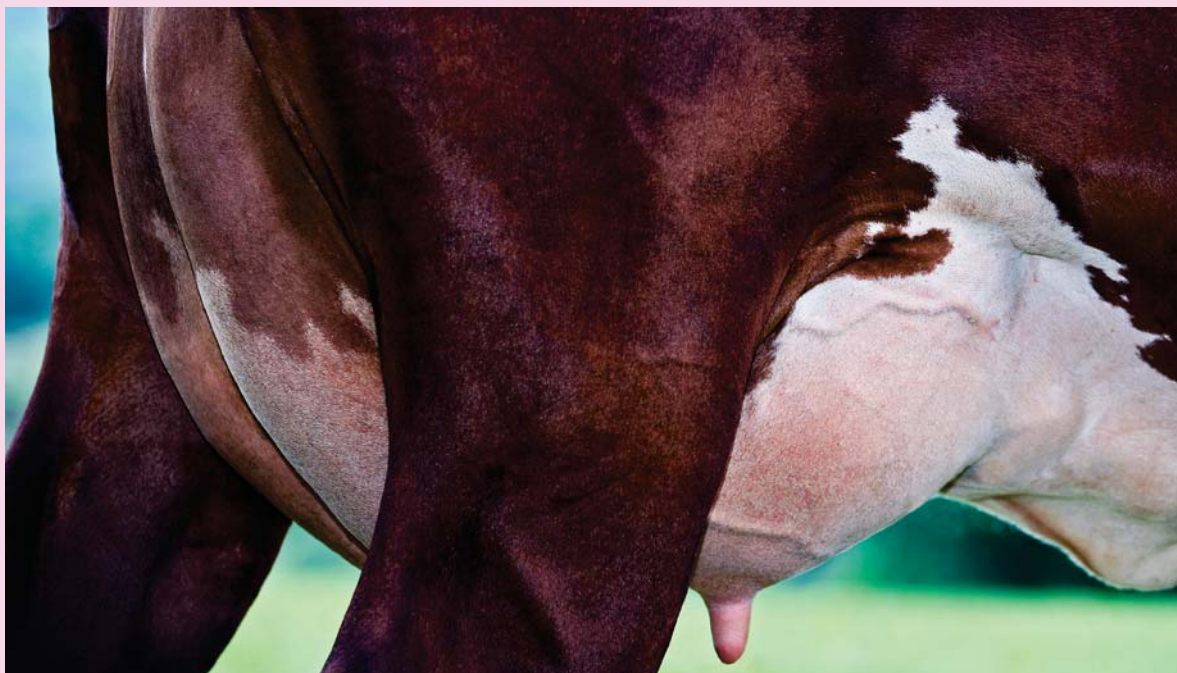
Det finnes arvelige sammenhenger, genetiske korrelasjoner, mellom mange av de viktigste egenskapene i avlsarbeidet. Genetisk korrelasjon varierer mellom –1 og 1. En positiv genetisk korrelasjon betyr at gener som øker en egenskap nedarves sammen med gener som øker den andre egenskapen. En negativ genetisk korrelasjon betyr at gener som øker en egenskap nedarves sammen med gener som reduserer den andre egenskapen. Vi bruker ofte gunstig/ugunstig genetisk korrelasjon for å unngå forvirring om retning. For eksempel er det en sterk ugunstig genetisk korrelasjon mellom utmjølkingshastighet og lekkasje som betyr at raskere utmjølkning har en arvelig sammenheng med mer lekkasje. Arvelige sammenhenger mellom viktige egenskaper gjør endring av vektlegging til en komplisert øvelse. Hvis en øker vektlegging av en egenskap på bekostning av en annen vil dette ha konsekvenser for avlsmessig utvikling ikke bare for egenskapene som er involvert, men også for alle

egenskaper som har arvelig sammenheng med de involverte.

I tabell 1 er arvelige sammenhenger mellom viktige egenskapsgrupper angitt med fargekoder, grønt for gunstige og rødt for ugunstige genetiske korrelasjoner og mørkere farge betyr sterkere sammenheng. Tabellen viser for eksempel at mjølk har en gunstig genetisk korrelasjon til kjøtt og ugunstige genetiske korrelasjoner til mastitt, fruktbarhet og andre sykdommer. Det er en veldig sterk ugunstig genetisk korrelasjon mellom utmjølkingshastighet og lekkasje. Bein har ingen vesentlige arvelig sammenheng med de andre egenskapsgruppene.

Indirekte seleksjonsrespons

Genetiske korrelasjoner innebærer at en får indirekte seleksjonsrespons, gunstige så vel som ugunstige. Det vil si at seleksjon for en egenskap påvirker avlsmessig utvikling også for genetisk korrelerte egenskaper. De ugunstige genetiske sammenhengene mellom mjølkeavdrått og helse og fruktbarhet innebærer at hvis en avler ensidig for mer mjølk vil det også bli dårligere fruktbarhet og mer mastitt og andre

Den nye delindeksen for jur består av 10 delegenskaper. Både delegenskaper og vekting er tilsvarende det som brukes for Viking Rød. Foto: Elisabeth Theodorsson

sjukdommer. Det er mulig å selektere på tvers av genetiske korrelasjoner og få avlsmessig framgang for flere egenskaper samtidig på tross av ugunstige genetiske sammenhenger

mellom dem. Avlsarbeidet for NRF, med avlsmessig framgang for mjølk, helse og fruktbarhet samtidig, er et strålende eksempel på det. Dette har vært mulig fordi helse og fruktbarhet

har vært tilstrekkelig vektlagt i samla avlsverdi og fordi oksene er avkomsgrensa basert på store dattergrupper som gir god sikkerhet på avlsverdiene også for egenskaper med lav arvegrad.

Tabell 2. Eksempler på genetiske korrelasjoner mellom noen egenskaper hos NRF

Egenskaper	Genetisk korrelasjon
Mjøl (kg protein 305 dager) og mastitt, 1. laktasjon	0,43
Mjøl og fruktbarhet: ikke-omløp 56 dager (IO56) og (intervall fra kalving til 1. inseminering (KFI), 1. laktasjon	-0,24 (IO56) og 0,48 (KFI)
Mastitt og andre sjukdommer, 1. laktasjon	Fra 0,12 til 0,26
Mastitt og celletall (LSCS), 1.laktasjon	0,53
Utmjølkingshastighet og lekkasje	0,84
Kalvingsvansker (KV) og dødfødsler (DF), direkte (far til kalv) og maternal (far til ku), 1. laktasjon	Nær 0 mellom direkte og maternal
Fruktbarhet: IO56 og KFI	≈ 0
Beinstilling og klauv lidelser	-0,26 (infeksiøse), 0 (korketrekker), 0,20 (forfangenhetsrelaterte)

Tabell 3 viser dagens avlsmål med vektlegging av egenskapsgruppene som inngår i samla avlsverdi (dette er også beskrevet på: www.geno.no).

Egenskap	Vektlegging (%)
Mjøl	28
Mastitt	21
Fruktbarhet	18
Jur	15
Bein og klauver	6
Kjøtt	6
Lynne	2
Andre sjukdommer	2
Utmjølking	1
Kalvingsvansker	0,5
Dødfødsler	0,5

Avlsmålet for NRF skal diskuteres

Utvikling av avlsmålet til NRF

Figur 1 viser hvordan vektlegginga av egenskaper i samla avlsverdi har endra seg over tid fra 1960-tallet og fram til i dag og tabell 3 (se forrige side) viser dagens avlsmål.

Tabellene 4–10 gir en oversikt over hvilke enkeltegenskaper som inngår i de ulike delindeksene som inngår i samla avlsverdi.

Tabell 4. Delindekser mjølk og vektlegging.

Mjolk	Vektlegging (%)
Kg protein	1
Kg melk	-0,1
Kg fett	1

Tabell 5. Delindekser mastitt og vektlegging.

Mastitt	Vektlegging (%)
Klinisk mastitt	18
Celltall	3

Tabell 6. Delindekser fruktbarhet og vektlegging.

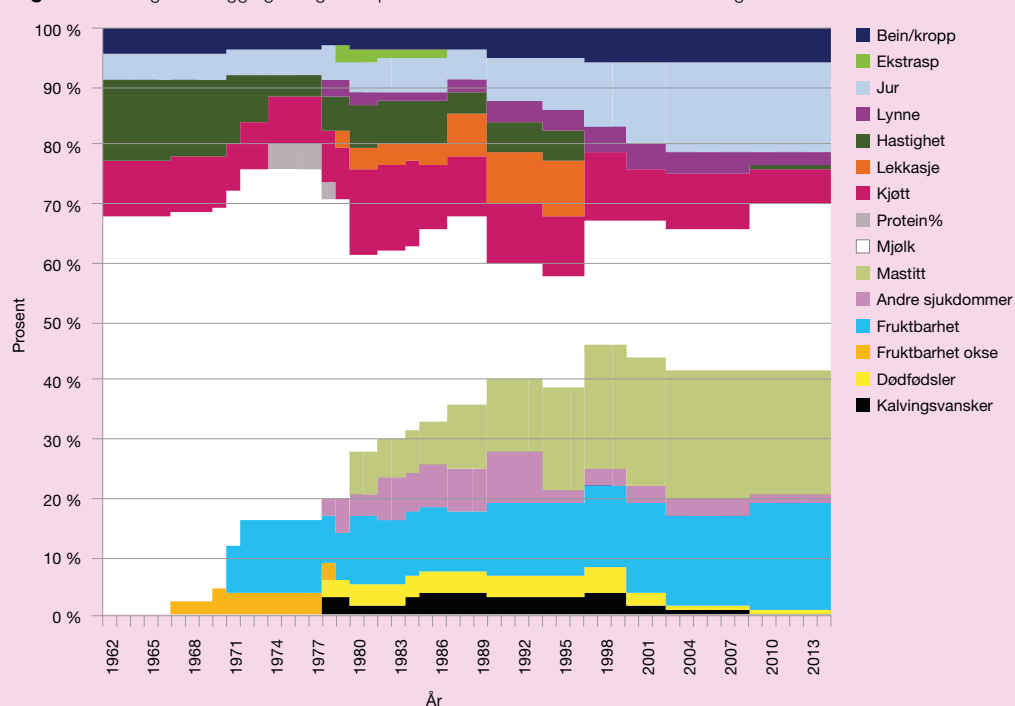
Fruktbarhet	Vektlegging (%)
Kvigenes evne til å bli drektige ved inseminasjon (ikke-omløp etter 56 dager)	1/3
Mjølkekyrnes (1.–3. laktasjon) til å bli drektig ved inseminasjon (ikke-omløp etter 56 dager)	1/3
Mjølkekyrnes (1.–3. laktasjon) evne til å komme i syklus etter kalving (intervall fra kalving til første inseminering)	1/3

Tabell 7. Delindekser jur og vektlegging.

Jur	Vektlegging (%)*
Jurfeste framme	20
Jurfeste bak, bredde	5
Jurfeste bak, høyde	8
Jurbotn, midtband	12
Jurdybde	20
Speneleengde	5
Speneplassering fremme	7
Speneplassering bak	8
Spenetykkelse	5
Jurbalanse	10

*Ny vektlegging som ble vedtatt på styremøtet i juni 2014

Figur 1. Endring i vektlegging av egenskaper i samla avlsverdi fra 1960-tallet til i dag.

Tabell 8. Delindeks bein og klauver og vektlegging.

Bein og klauver	Vektlegging (%)
Beinstilling	10
Kodeledd	10
Klauvhelseindeks	80**)

**Ny indeks som ble vedtatt på styremøtet i august 2014

Tabell 9. Delindeks klauvhelse og vektlegging.

Klauvhelseindeks	Vektlegging (%)**)
Korketrekkerklauv	50
Infeksiøse klauvtildelser	30
Forfangenhetsrelaterte klauvtildelser	20

Tabell 10. Delindekser kjøtt og vektlegging.

Kjøtt	Vektlegging (%)
Slaktevekt	60
Slakteklasse	20
Fettgruppe	20

Gjestvang Samdrift i Hedmark, med kua i balanse.

Vi er meget godt fornøyd med å skifte til gårdsmiksen og energidrikken fra Forbruksvarer. Tilbakeholdt etterbyrd og andre problemer som trolig skyldtes underdekning av viktige næringsstoffer er det så å si slutt på. Endelig er kua i balanse, det er tydelig at den har alt den trenger.

Alle kalvene er også veldig kvikke fra fødselen, før var det alltid noen som var litt slappe, så det er enda en fordel med produktene, sier Simen Hulleberg.

Produkter

- RINDAVIT 41 ASS-CO ATG gårdsmiks
- RINDAVITAL ENERGIDRIKK

Fordeler

- Premium gårdsmiks med topp kvalitet vitaminer, mineraler og sporstoff
- Med AMINOTRACE, patenterte ekte organisk bundne sporstoffer
- Med ASS-CO FERM, unik miks av aktivstoffer, probiotika og levende gjær
- Med beskyttet tynntarmtilgjengelig selen
- Mineralnæring du blir fornøgd med

Forbruksvarer
www.forbruksvarer.no

 22 20 80 80

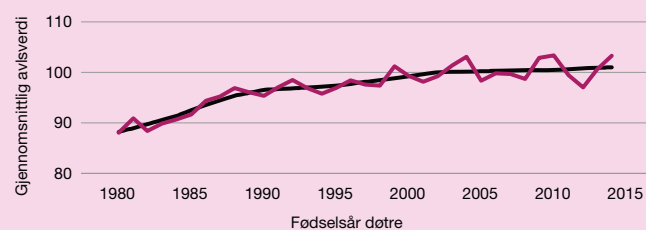

» Avlsmålet for NRF skal diskuteres

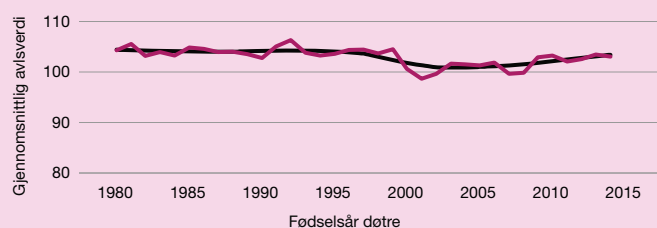
Genetiske trender

Figurene 2–33 viser avlsmessig utvikling i kupoasjonen for egenskapene i avlsmålet for NRF. Verdiene som er vist i figurene er gjennomsnitt avlsverdi på NRF-kyr i Kukontrollen innenfor fødselsår (rød linje) og trend (svart linje). Det er ikke vist trend for eksteriøregenskaper som kun er registrert etter 2010 f.eks. jurdybde.

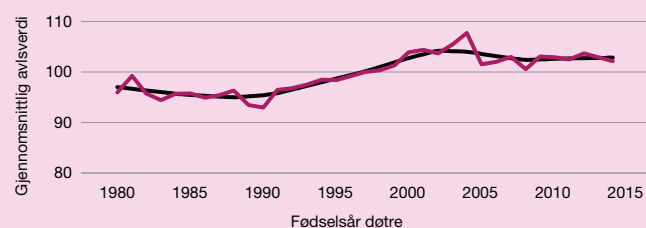
Figur 2. Ikke-omløp 56dgr. kvige

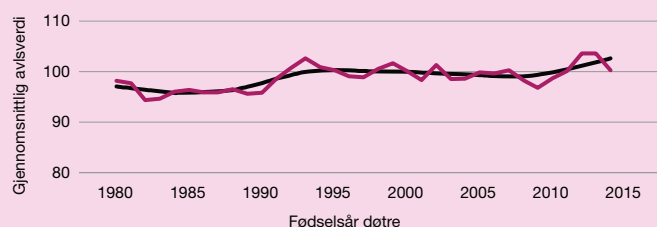
Figur 3. Ikke-omløp 56dgr. ku

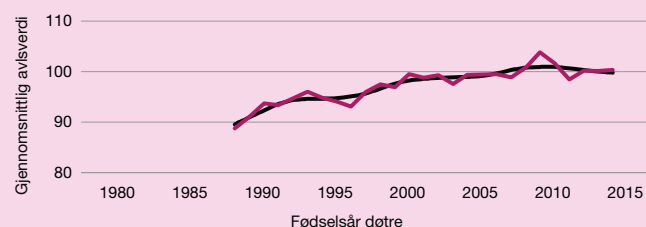
Figur 4. Mastitt

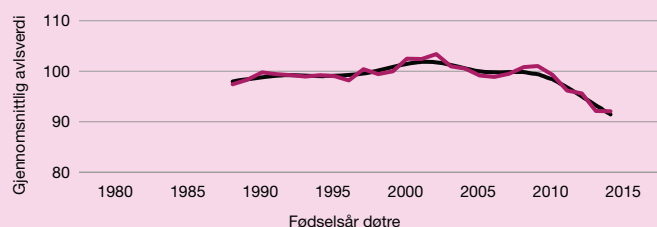
Figur 5. Andre sjukdommer

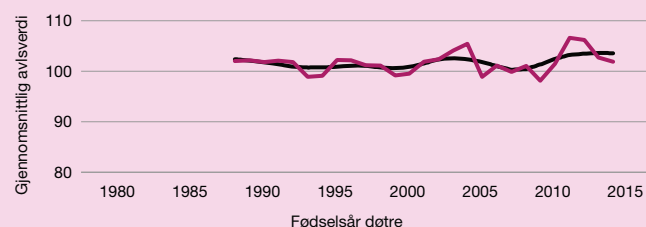
Figur 6. Slaktevekt

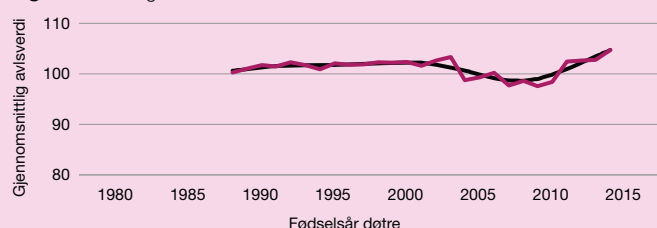
Figur 7. Slakteklasse

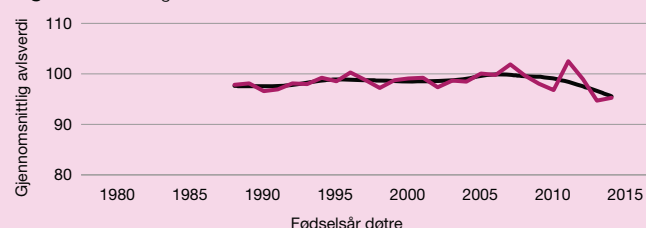
Figur 8. Fett

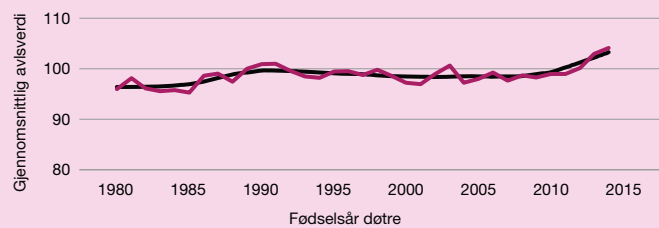
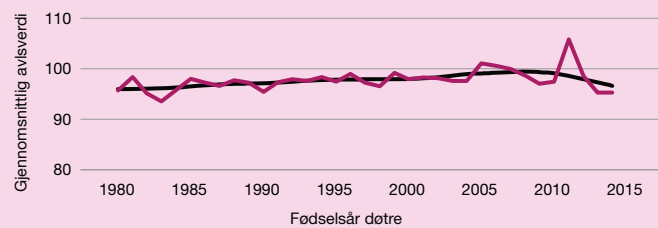
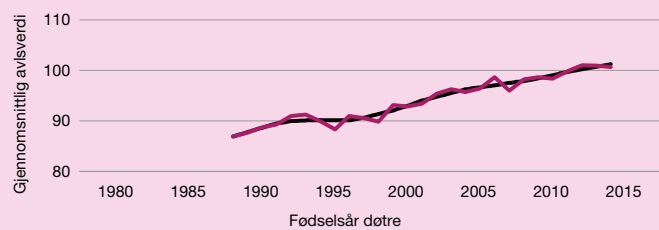
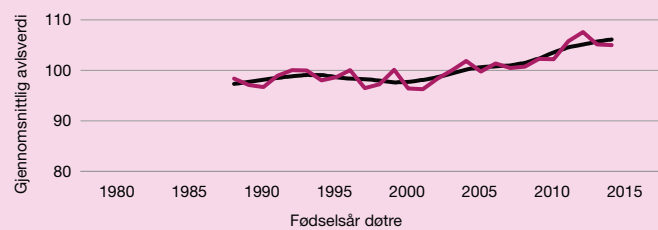
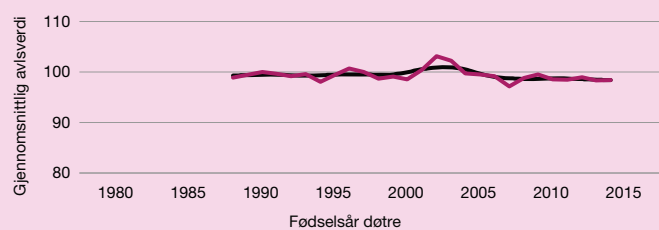
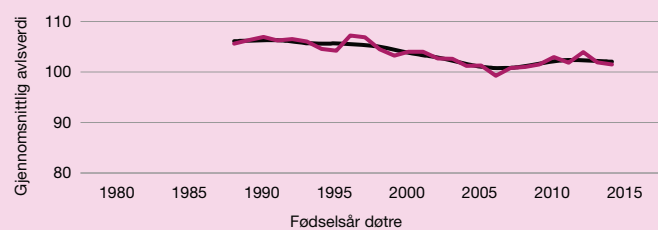
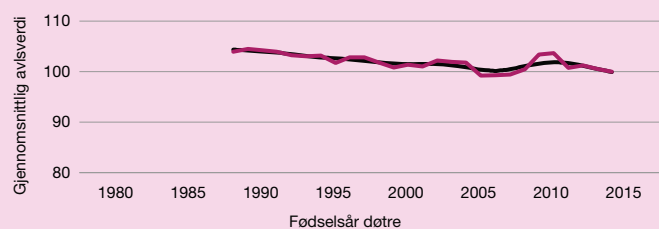
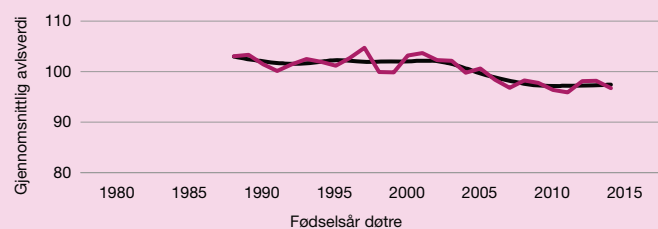
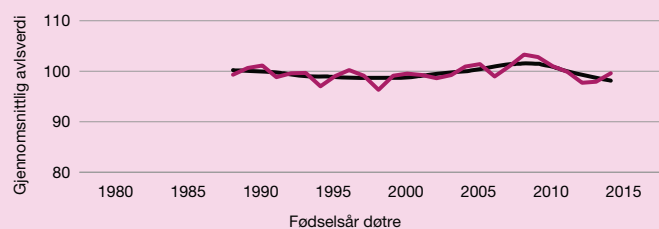
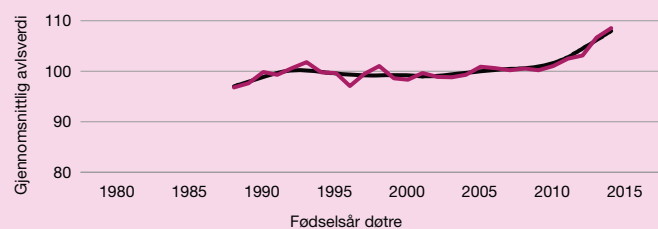
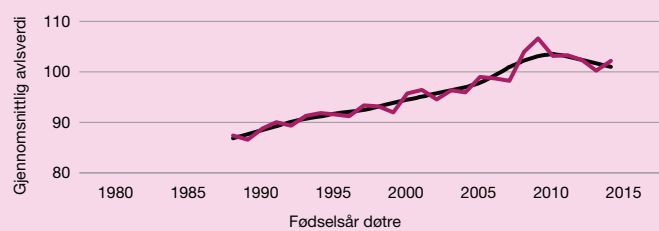
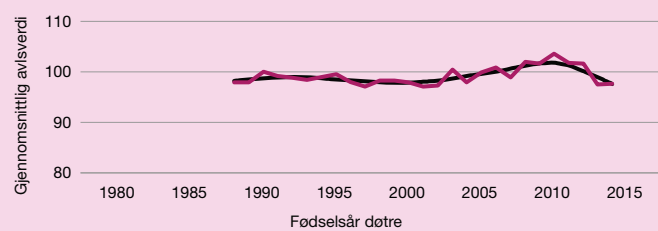

Figur 9. Kalvingsvansker far til ku

Figur 10. Kalvingsvansker far til kalv

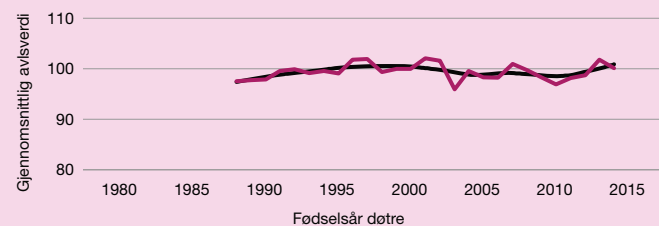

Figur 11. Dødfødsler far til ku**Figur 12. Dødfødsler far til kalv****Figur 13. Ekstraspenner****Figur 14. Midtband****Figur 15. Jurbalanse****Figur 16. Spenelengde****Figur 17. Spenetykkelse****Figur 18. Speneplassering bak****Figur 19. Kryssretning****Figur 20. Krysshøyde****Figur 21. Lynne****Figur 22. Hastighet**

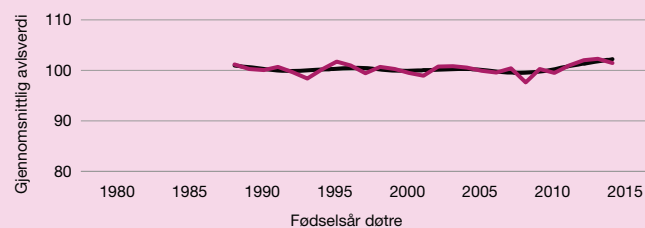

» Avlsmålet for NRF skal diskuteres

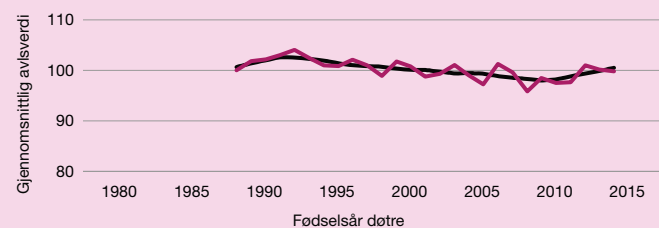
Figur 23. Lekasje

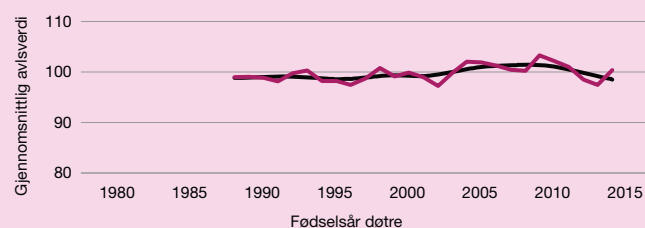
Figur 24. Klauver

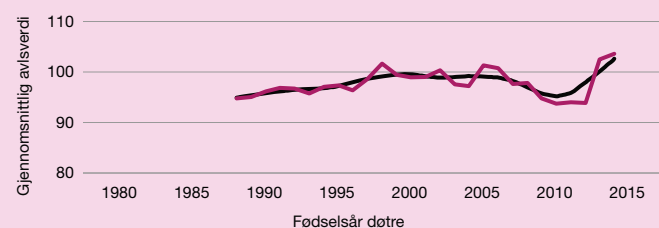
Figur 25. Hasevinkel

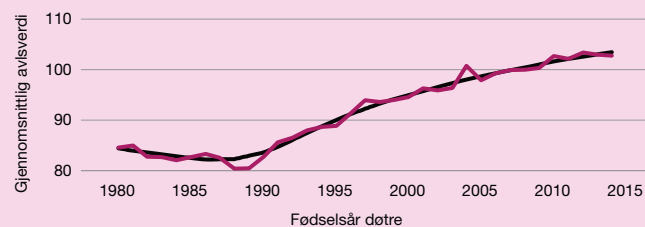
Figur 26. Beinstilling

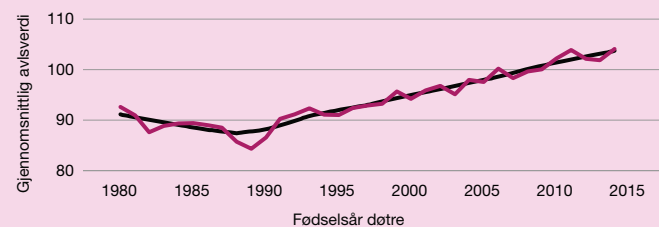
Figur 27. Kodeledd

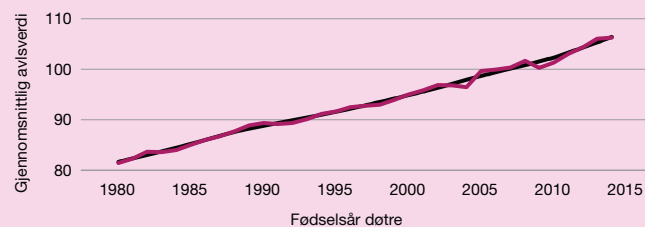
Figur 28. Proteinprosent

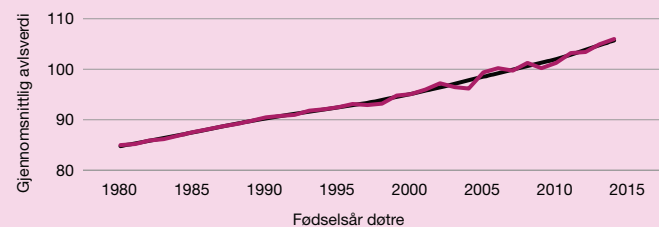
Figur 29. Fettprosent

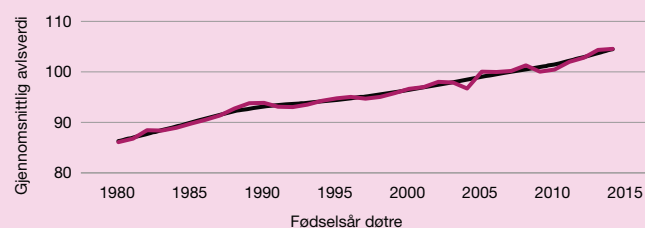
Figur 30. Kg protein

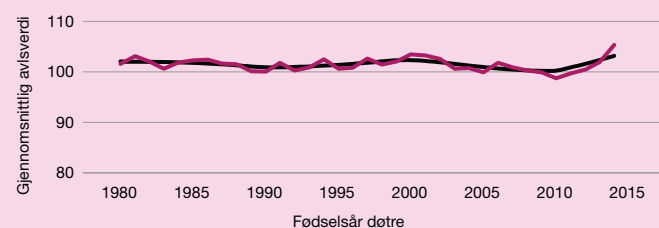
Figur 31. Kg fett

Figur 32. Kg mjølk

Figur 33. Celletall

ARBEID UTFØRES:

Flink tysker søker jobb

Litt om meg:

- Stasjonær fullfôrmikser født i Tyskland, laget med presisjon og høy kvalitet
- Liker best å jobbe for storfe, sau og geit

Egenskaper:

- Innovativ
- Aldri syk og alltid i godt humør
- Jobber best i en smart fôringslinje med takutlegger eller rullende fôrbrett

Utmerkelser:

- Kvalifisert som medlem i FjøsSystemers nye konsept «Smart fôring»

 Se mer på www.fjossystemer.no

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

Øst
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
ost@fjossystemer.no

Sør
3178 Våle
Tlf. 33 30 69 61
sor@fjossystemer.no

Vest
4365 Nærbø
Tlf. 51 43 39 60
vest@fjossystemer.no

Nordvest
6770 Nordfjordeid
Tlf. 57 86 25 05
nordvest@fjossystemer.no

Midt
7473 Trondheim
Tlf. 72 89 41 00
midt@fjossystemer.no

Bygg
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
bygg@fjossystemer.no

Mjølkehavet

Geno og NRF har nok sjelden hatt en sterkere pulje eliteokser, når det gjelder egenskapen kilo mjølk, enn etter junigranskningen. Selv om sterke mjølkeokser som 10617 Skei, 10704 Tranmæl og 10876 Økland gikk ut som eliteokser etter siste granskning, er de nye oksene 10033 Reitan 2, 11048 Rønningen og 10971 Seim minst like gode på egenskapen.

11033 Reitan 2 som fikk hele 30 i avlsverdi, har 124 i indeks på kg mjølk, men er også svært sterk på fett med 132 i indeks her. Reitan 2 er etter svenske 22011 S Adam som også ligger i avstamningen hos flere av de svenske toppoksene om dagen. Reitan 2 gir, som sin far S Adam, døtre som er svært høystilte med mye ramme og en forholdsvis skarp type. Reitan 2 er svært god på lynne, bein og jur/spener. Største svakheten til Reitan 2 er definitivt fruktbarhet, der han er nede i 82 i indeks. Han kan også gi en del kalvingsvansker og bør da spesielt passe godt på døtre etter 10432 Velsvik.

11048 Rønningen har imponerende 131 på egenskapen kilo mjølk, og han er og god på lynne, jur/spener og bein som 11033 Reitan 2. Han er imidlertid mye bedre enn Reitan 2 på fruktbarhet (101), tross sin svært høye mjølkeindeks. 11048 Rønningen er sønn etter 10183 Aasheim, den mindre kjente halvbroren til berømte 10177 Braut. 11048 Rønningen gir som sin far Aasheim noe lav utmjølkingshastighet, og bør brukes med omhu i robotbesetninger. Både Reitan 2 og Rønningen har den tidligere toppoksen 5694 Brenden som morfar, som i sin tid fikk 33 i avlsverdi som lenge var rekord i avlsverdi oppnådd av en NRF-okse. Backgård-sønnen Brenden står seg fortsatt godt i avlsverdi med sin 19 poeng! Brenden er også far til den abdiserende eliteoksen 10617 Skei, som har vært svært populær.

Den siste nye eliteoksen er 10971 Seim, en kollet sønn etter velkjente 10115 Raastad. Kolletheten kommer fra 5618 Guterud. Selv om 10971 Seim har «bare» 19 i total avlsverdi, har oksene en

svært jevn og god indekssrekke. Oksene er god på kalving, mastitt, fruktbarhet, hastighet, jur/spener og kjøtt og er lett anvendelig på de fleste kyr og kviger.

Toppoksen 11039 Skjelvan gikk ned 6 avlspoeng siden sist, og står nå med 33 i avlsverdi. Han er likevel fortsatt toppoksen og blir nok brukt mye fremover. Ellers er det mindre endringer på de andre eliteoksene. Det er fortsatt tre Haugset-sønner med. 10923 Prestangen og 10965 Sandstad er stabilt gode med 23 i avlsverdi, og er for tiden de to beste oksene på egenskapen fruktbarhet. 10913 Myhr er noe svakere med 16 i avlsverdi, som nok skyldes hans svakheter på kalving, utmjølkingshastighet og klauver. 10986 Landre er fortsatt med tross kun 14 i avlsverdi. Han kan likevel være grei å anvende på kviger, siden han gir svært lette kalvinger. Han er også bra på mjølk og helseegenskaper.

11032 Ring er en okse som gjorde det godt i avkomsgranskningen med 23 i avlsverdi, men ble foreløpig ikke eliteokse på grunn av lite sædlager. Dette er til nå den beste sønn etter matadoren 10177 Braut. Jeg må benytte anledningen til å spesielt takke 10617 Skei for lang og tro tjeneste, og mange fine avkom! 10704 Tranmæl og 10876 Økland skal også ha takk for nå.

SMÅTT TIL NYTTE

Alt kan dyrkes i Sverige

Som i Norge er det i Sverige en stor import av fôrmidler. Prosjektleder Eva Hagström Öberg uttaler til ATL at svenske bønder har gjort seg altfor avhengige av import av blant annet soya fra Sør-Amerika, og at alt fôret som trengs kan dyrkes i Sverige. Hvis alle bønder økte grasavlingene og la inn proteinvekster og oljevekster så ofte som mulig av hensyn til vekstskifte, mener hun Sverige ville bli selvforsynt med fôr. Grunnen til at dette ikke skjer mener Hagström Öberg er at mange har kjørt seg fast i et mønster med store innkjøp av ferdigfôr og at fôrfirmaene ikke er tilstrekkelig interessert i å finne svensk råvare til fôrblendingene sine. Hun tar til orde for at bondene må handle mer av hverandre og derfor har www.proteintipset.se blitt etablert. Ved å handle fôrvarer direkte fra hverandre kan både planteprodusent og husdyrbruker tjene mellom 20 øre (SEK) og en krone per kilo fôr, slår Hagström Öberg fast.

www.atl.nu

Buskap 6–2014

kommer ut 20. oktober

Bestillingsfrist for
annonser 30. september,
aksel@adapt-da.no

ml one

GEA Farm Technologies
Westfalia**Surge**

Kampanjepriser
fram til 31.10.14

PÅLITELIG SYSTEM I PERFEKT SAMSPILL

Bedre melke kvalitet - fire trinn i en

Melketeknikken til Mlone garanterer høy melke kvalitet. Kombinasjonen av fire trinn i en arbeidsoperasjon – spenevask, stimulering, prøveutmelking og melking – gir deg og dine kyr en stressfri og hurtig melkerutine. Mlone – så kyrne dine kan gi sitt beste.

Mlone - suverene resultater i Norge på melke kvalitet og driftsikkerhet

 A-K
maskiner

Sentralbord: 63 94 06 00

Vakt/deler 24/7: 63 94 06 06

www.a-k.no

Solveig Goplen
solveig.goplen@geno.no
tekst og foto

Framtidas kjøttproduksjon

I lederen i Buskap nummer 4/2014 tok redaktør Rasmus Lang-Ree opp problemstillingen om for få mordyr. 2013 tallene viser en nedgang i antall mjølkekyr med 9 000 og tilsvarende økning i antall ammekyr med 1 000 kyr. Mulighetene for å produsere mer storfekjøtt på norske førresurser er en mulighet for flere.

Bare to prosent bruksdyrkryssing

Bruksdyrkryssing i norske mjølke-kubesetninger ligger på om lag to prosent, det betyr 10 000 doser. Geno mener at det vil være forsvarlig og fornuftig om bruken økes til åtte prosent på landsbasis. Med en slik bruk vil det bli mange halvkryssinger mellom NRF og kjøttfe som kan være et godt utgangspunkt for gode ammekyr. Kanskje kan vi i framtida få «mordyrgårder» som kan levere livkvi-ger/livkalver til ammekuprodusenter?

Mer offensiv bruk av beiter

Kristian Hovde, årsmøteutsending i Geno og tillitsvalgt i Tyr er helt tydelig på at produsentene kan ha mulighet for å produsere mer norsk

storfekjøtt. Men det handler om perfektionering og å utnytte ressursene i både dyremateriale og bruk av beitearealer på en mer optimal måte. Beiteskjøtsel er forsømt og mulighetene ligger der i mer offensiv bruk av både innmarks og utmarksbeiter.

– Vi må slutte å ri hver våre hester. Sammen kan vi forsyne det norske markedet på en mye bedre måte enn i dag, sier Kristian.

Han ser for seg segmentering av produsentene der noen tar ansvaret for å produsere reinrasa avlsdyr, mens andre produsenter står for produksjon av storfekjøtt.

– Jeg vil trekke paralleller til svinenæringa, sier Kristian.

Drømmescenariet – kanskje trerasekryssing

Kristian ser for seg et drømmedyr til slakt som er en kryssing av tre ulike raser som det helt optimale. Han ønsker å rekruttere mordyr fra mjølke-kubesetninger. Dette skal være NRF som krysses med Limousin som far. Kvigekalvene er et fortreffelig produkt. De vil ha god mjølkeevne, kanskje opp mot 15–23 liter mot en rein

Limousin som mjølker under 10 liter. En tilleggseffekt er at kalvene vokser opp i mjølkekubesetninger og vil bli preget. De bindes til røtter og vil være lett håndterbare når de omsettes til ammekubesetningen. Det er noe ammekuprodusenten vil nyte godt av i sitt driftsopplegg. Dette kryssingsdyret er forholdsvis lite, kanskje ned mot 580 kilo, med stor mjølkeevne, noe som betyr høy avvenningsvekt på kalv. Denne kryssingen bør trolig insemineres med Charolais og vil gi et topp sluttprodukt.

Marked både for ku og oksekalver

Ettersom flere ammekuprodusenter oppdager fordelene ved et slikt kryssingsprodukt vil markedet øke. Per i dag er det trolig få som etterspør dette for fokus er for mye på reine raser og for lite på sluttproduktet, mener Kristian. Likevel er Kristian ærlig på at det som virkelig ville få fart på etterspørselen er om Nortura er modig nok til å øke prisen, altså favorisere kvigekalver NRF x Limousin framfor en NRF x Charolais.

Årsaken til at det er ønskelig med

FAKTA

Resultatet fra siste veiing av kalver hos Kristian som viser at mjølk og moregenskaper påvirker avvenningsvekta.

0412501744
Kristian Hovde
Utskriftsdato: 15/08/14

Tilvekstliste

Totalt: 10 dyr, Gjennomsnitt veid vekt kilo: 340, Gjennomsnitt tilvekst g/dag: 1545

Oppr. merke	Bruksmerke	Navn	Født	Kjønn	Rase	Veid dager etter fødsel	Veidedato	Dager fra forr. veiing	Veid vekt	Korrigert vekt	Tilvekst g/dag
04125017/1488	1488	Jesus P av Hovde	24/12/13	Okse	Kjøttsimmental	217	29/07/14	20	369		1500
04125017/1486	1486	Jokke P av Hovde	22/12/13	Okse	Kjøttsimmental	219	29/07/14	20	413		1600
04125017/1487	1487	Jukke P av Hovde	22/12/13	Okse	Kjøttsimmental	219	29/07/14	20	408		1500
04125017/1489	1489	Joshef P av Hovde	24/12/13	Okse	Kjøttsimmental	217	29/07/14	57	380	360 (200)	2070
04125017/1491	1491	Hovde	28/12/13	Okse	Limousin	213	29/07/14	213	268	254 (200)	1075
04125017/1496	1496		11/01/14	Okse	Kjøttsimmental	199	29/07/14	57	350	359 (200)	1877
04125017/1493	1493		09/01/14	Okse	Kjøttsimmental	201	29/07/14	57	373	371 (200)	1929
04125017/1495	1495	Jagermeister P av Hovde	11/01/14	Okse	Kjøttsimmental	199	29/07/14	20	356	375 (200)	1550
04125017/1497	1497	Jenzo P av Hovde	02/02/14	Okse	Charolais	177	29/07/14	177	254	281 (200)	1186
04125017/1498	1498	Jala Jala P av Hovde	14/02/14	Okse	Hereford	165	29/07/14	165	230	276 (200)	1163

* = Veid i en annen besetning, ** = Vekten er beregnet ut fra brystmål

» Utnytting av de ulike rasenes pre for å oppnå bedre økonomi for bonde og større produksjon av storfekjøtt i Norge.

HOVDE I RINGSAKER I HEDMARK

- Kristian Hovde
- 120 ammekyr
- 300 slakt per år
- Aktuell fordi han har meninger om potensialet for flere morder

Kristian Hovde har sett forskjellene mellom hva de ulike rasene presterer under like vilkår.

Limousin framfor Charolais er først og fremst kalvingsvansker og at Charolais gir et vesentlig større og tyngre morder. Charolais har og bedre mjølkeevne enn Limousin. Kristian sier at det er helt feil å la seg blende av et stort flott morder. Det er hvordan avkommet vokser som er fasiten på om det er et kostnadseffektivt morder.

– Det er ikke noe pluss at morderet bruker 1–2 FEm mer for å fø seg selv, sier Kristian.

Mjølkeprodusentene må våkne

Kristian mener at enhver mjølkeku-besetning har potensial for å velge ut mellom 10–20 prosent av kyrne som de kan bruke kjøttfæsed på. Dette er kyr som skal være med å produsere mjølk, men der avkommet ikke vil bli godt nok til å sette på til mjølkeproduksjon. Det kan være ulike skavanker som jur og bein. Slik det er nå så risikerer mjølkeprodusentene lite,

og de er sikret at verdien på kalven blir høyere. Når kjøttprodusentene blir klar over at dette er kjempegode morder så er det null risiko for å få omsatt disse til gode priser.

Kristian ville valgt helt vanlig sæd av en avkomsgranska kjøttfeokse til bruk i mjølkeku-besetningene. Da vet en også hva den er god for når det gjelder kalvingsvansker. Kjøttfeprodusentene bør i framtida ta ansvar for å teste ungoksene med tanke på

» Framtidas kjøttproduksjon

kalvingsvansker og ikke overlate det til mjølkeprodusentene. Det er helt misforstått, mener Kristian. Derfor er hans råd til mjølkeprodusenten: – Bruk avkomsgrensa s  d, hvis du er redd for kalvingsvansker.

10 000 mordyr kan rekrutteres

– 10 000 mordyr kunne med fordel rekrutteres fra mj  lkekubesetningene   rlig. Hvorfor skal vi produsere en Lada når vi har kunnskap nok til    lage en Ferrari. Jeg har vært på flere studieturer og jeg har vært i flere besetninger i Storbritannia som krysser Holstein Frieser med Limousin og f  r produktive mordyr. Dette er kunnskap som vi kan anvende. NRF vil øke produksjonsevnen på mjølk og bedre fruktbarheten, sier Kristian
Kristian forteller om møtet med

Simon Frost, en bonde i Storbritannia som har 125 ammekyr som er kryssinger mellom Holstein og Limousin. Han kunne dokumentere ei gjennomsnittsvekt på 390 kg ved 212 dager.

– Det er det få som slår. Det er det jeg mener med Ferrari, sier Kristian.

Bred erfaring

Kristian selv har en ammekubesetning med 120 kalvinger i året, og han bruker bortimot 100 prosent semin. Han leverer om lag 300 slakt i året. Besetningen omfatter i dag de fem forskjellige k  ttferasene. Kristian ser forskjellene i egen besetning. Spriket i hvordan kalvene vokser er stort.

– Kanskje kan det i framtida være en rett strategi at sluttproduktet skal slaktes enten det er en kvige eller en oksekalv. Han trekker sammenligninger til svinen  ringa. Det

   utnytte de ulike rasene og krysse dem for    oppnå ønsket resultat er s  v  rt spennende. Kanskje kan vi i nær framtid få til direkte avtaler med mj  lkeprodusenter som kan produsere mordyr for oss, sier Kristian.

  rlige og troverdige

Kristian er opptatt av at både Tyr og Geno må være årlige og troverdige i sin kommunikasjon med bøndene. Alle rasene har sin plass, vi må heve oss over    være mer religiøse enn paven. Vi må utnytte ressursene på en klok m  te.

– Mj  lkekyrne henter mindre og mindre f  r i utmark. Her har ammekyrne sin plass, sier Kristian. Han avslutter med at besetningen hans eter f  r for en verdi av 300 000 kroner i skog og utmark.

Dr  mmekua: NRF x Limousin sammen med kalven på fire måneder.

» Tyr og Geno har videreutviklet Geno avlsplan for å planlegge for bruksdyrkrøssing.

Bruksdyrkrøssing i Geno avlsplan

Anne Guro Larsgard

Avlskonsulent i Geno
anne.guro.larsgard@geno.no

» Målet med løsningen som er utviklet er å finne egnede kyr i mjølkekubesetninger som kan brukes som mordyr i kjøttproduksjon. Løsningen vil kun være tilgjengelig for bruk som er medlem i Kukontrollen, da grunnlaget for Geno avlsplan baserer seg på opplysninger derifra.

Velg først antall dyr og rase

På avlsfokussiden er det nå opprettet en avkryssningmulighet for deg som ønsker å bruke kjøttfesemin. Når du krysser av her, må du samtidig registrere hvor mange av dyrene dine du vil at dette skal gjelde, samt hvilke kjøttferase du i hovedsak vil bruke. Her kan du kun velge én rase. Antallet du legger inn, skal beskrive totalantallet gjennom hele året. Det betyr at dersom du allerede har inseminert noen av kyrne dine med kjøttfe innenfor avlsplanåret, vil antall kyr som føres opp med kjøttfe i gjeldende plan være differansen mellom det tallet du legger inn og det antallet som allerede er inseminert med kjøttfe.

Følgende dyr vil aldri bli foreslått til bruksdyrkrøssing

Det er noen dyr som absolutt ikke egner seg for bruksdyrkrøssing. Dette er først og fremst NRF-kviger, samt NRF-kyr som genetisk sett er disponert for kalvingsvansker. Dersom kua har en beregnet indeks <90 for kalvingsvansker vil programmet aldri foreslå at den skal insemineres med kjøttfe. Dette gjelder uansett hvilke kjøttferase som skal benyttes. NRF-kyr med høy avlsverdi vil heller aldri bli foreslått til kryssing med kjøttfe. Dette er for å

Geno avlsplan er nå lagt godt til rette for økt bruk av kjøttfesemin i mjølkekubesetningene. Bildet viser charolaisoksen 70057 Ceylon av Oppegård som er oppdrettet av Marlen og Geir Lillevik på Nesna i Nordland. Foto: Jan Arve Kristiansen

ta vare på de beste dyrene som avlsdyr for mjølkeproduksjonen i besetningen.

Hvilke kyr bør prioriteres til bruksdyrkrøssing?

Geno avlsplan vil velge ut kyr til kjøttfeinseminasjon etter følgende prioritet:

- Rene kjøttfedyr (de eldste velges først)
- Kryssinger med kategori 'Ammeku' eller 'Ungdyr kjøtt' (de eldste velges først)
- NRF med kategori 'Ungdyr kjøtt', 'Ammeku', 'Kombiku' (de med lavest avlsverdi velges først)

■ Alle andre NRF-dyr (de med lavest avlsverdi velges først)
Dersom du som bruker er uenig i denne prioriteringen, kan du selvsagt selv velge andre dyr du vil bruke. På kyr-siden får du også mulighet til manuelt å velge inn andre kjøttferaser enn den du valgte som hovedrase på Avlsfokussiden.

Kom med forslag på videreutvikling

Vi håper at de av dere som driver med bruksdyrkrøssing vil benytte dere av denne løsninger. Dersom dere har forslag til forbedringer,

håper vi at dere formidler disse til oss, slik at vi kan utnytte disse erfaringene i videreutviklingen.

SMÅTT TIL NYTTE

Investeringer

22 prosent av melkebøndene og 25 prosent av storfekjøttbøndene planlegger investeringer eller vedlikeholdsarbeid for mer enn 500 000 kroner neste 12 måneder.

AgriAnalyse Landbruksbarometeret 2014

Solveig Goplen
solveig.goplen@geno.no
tekst og foto

Ammekyr med innslag gir gode mordyr

➤ På bureisningsbruket på Slettås i Trysil kommune er Ingrid Bentzen bonde, og hun er svært stolt over å ha et så meningsfylt arbeid. Ingrid brenner for matvareproduksjon på norske ressurser. Da hun tok over garden i 2002 ble mjølkeproduksjonen på garden avviklet. Hun ønsket en produksjon som var mer på lag med naturen enn slik hun oppfattet mjølkeproduksjonen. Hennes mål var at hun skulle bli dyktig. Og tida har jobbet med henne, ammekuproduksjon er styrket gjennom jordbruksavtalene og Nortura har fått på plass et prissystem som gir gode priser på dyr som er mer enn trefjerdedeler kjøttfe. Likevel er hun sesongarbeider i Trysilfjellet på vinteren for å spe på inntekta.

Erfaringer med innslag av NRF

Fjøsset på garden er et tradisjonelt båsfjøs fra 1977. I tillegg brukes et tilhørende plansiloanlegg som brukes til ungdyr. Fjøsset deles opp slik at mor og barn har dobbeltbås for seg selv de første døgnene. På den måten oppnås god binding mellom ku og kalv.

– Forholdsvis små mordyr er absolutt en fordel her på bruket. I og med at dyra oppstalles i det gamle mjølke-kufjøsset så er det rett og slett for dårlig plass for ei diger charolaisku.

Ingrid Bentzen sin interesse for enkeltdyrets ve og vel og redselen for beitenekt fører til at Ingrid jobber mange timer ekstra i beitesesongen. Dyra holdes inne i fjøsset om natta.

FAKTA

INGRIDS TIPS:

- Rett hold ved kalving
- Viktig å øke førstyrken ettersom kalven drikker mer
- Justere ned førstyrke etter inseminering
- Rett okse til rett ku
- Notere ned alle brunsttegn helt fra første brunst på brunstkalenderen.
- Kastrater er gode brunstkonsulenter
- Gode noteringer i Storfekjøttkontrollen
- Nulltoleranse for kalvingsvansker og beinproblemer
- Bruk av semin gir mulighet for å velge gode kombinasjoner

Det at kryssningene er gode mjølke-ere gir kalvene en stor tilvekst.

Kvigene mine kalver inn ved to års alder og da bruker jeg gjerne NRF-okse som er god på kjøtt. I den siste tida har jeg savnet at Geno har NRF-okser som er gode på kjøtt. Når kua skal ha kalv nummer to og tre bruker jeg gjerne Limousin og deretter bruker jeg Charolais. Gammelkua mi er en halv NRF og halv Charolais som har fått 11 kalver nå. Det er ei utrolig holdbar ku med gode bein. Gode bein er noe jeg savner hos svært mange kjøttfe. Det er jo en forutsetning for at dyra skal overleve.

Min filosofi er at jeg beholder de gode gamle hvis det ikke er trøbbel. Dermed kan jeg slakte ut kvalitets-slakt til gode priser, sier Ingrid.

Kastrater er undervurdert

Oksekalvene kasteres, og dermed blir de en naturlig del av flokken. Med ei god mor som mjølker bra så er de slaktemodne ved 16–18 måneder. Ingrid plukkslakter kastratene. De første slaktes ut i oktober, og «taperne» får da bedre plass og økt tilvekst. Ingrid vil gjerne at kalvene kastreres så tidlig som mulig, gjerne før de er en måned gamle. Det er

ag av NRF

» NRF gir mer mjølk til kalven, bedre bein og god fruktbarhet.

VÅRLI I TRYSIL I HEDMARK

- Ingrid Bentzen
- 17 kalvinger i året
- Aktuell fordi hun velger innslag av NRF i sin ammekubesetning

det mest skånsomme for kalven, mener Ingrid. Det at kastratene går i utmarka sammen med flokken fungerer godt og flere av dem er gode «brunstkonsulenter».

Kalvene tas fra mor ved nyttår, samtidig med at de siste av fjorårets kastrater slaktes. Da slaktes også kyr som skal utrangeres.

NRF – kryssninger og førstyrke

Ingrid har flere tanker hun ønsker å dele. Ingrid sier at det som er viktig er å sørge for rett hold ved kalving. NRF-kryssninger har i motsetning til kjøttfe evnen til å mjølke av holdet. Og blir de for tynne så kan det bli vanskelig å få kalv i dem på nytt. Så et moderat hold ved kalving og svak oppføring før kalving fungerer best. Ingrid syns ikke det er et stort problem med kryssninger som mjølker mye, det er derimot en stor fordel for kalven. Hun er nøye med å sjekke juret den første tida etter kalving for å avdekke om kalven ikke drikker av alle spenene. Da håndmjølker hun ut en halvliter. Lyse spener kan være ei utfordring, for de er ikke så robuste som for eksempel de brune limousinspenene. Derfor må hun av og til smøre spenene.

Rovdyrproblematikk

Kalvinga starter i mai måned rett etter at den siste «alpingjesten» har forlatt Trysil. Da er det tid for kalving. Uheldigvis er det ofte sammenfallende med våronn, noe som fører til en stor arbeidsbelastning i mai og juni.

Utmarka er en viktig ressurs for garden. Dyrka jorda er myr-jord og dermed bæresvak og egner seg dårlig til beiting.

Trysil er et svært rovdyrutsatt område, og er nå snart fritt for sau. Dermed er elg og kalver neste bytte for rovdyra. I området finnes alle de fire store rovdyra. Området ligger i ulvesona og har helt spesielle utfordringer i forhold til resten av landet. Ingrid har søkt om midler

for å kunne lage et nattbeite som er rovdyrstikkert. Det har hun fått avslag på fordi hun ikke har hatt rovdyr-tap. Dette mener Ingrid er urimelig. Ingrid er tydelig på at når myndighetene har pålagt området å ha ulv og bjørn må de være synlig å tilrettelegge med konfliktdependende tiltak.

Enn så lenge har Ingrid flokken inne i fjøset hver natt, ja du leste riktig, dyra hentes fra beite og døra lukkes.

Situasjonen er alvorlig og Ingrid prøver å begrense risikoen for rovdyrangrep ved å ha dyra inne om natta. Ingrid er ærlig på det at rovdyr-situasjonen kombinert med tilgang på alternative arbeidsplasser i Trysilfjellet har ført til at flere og flere gir seg med jordbruk. Produsentmiljøet blir lite og sårbart. Jord som ble dyrket opp på 1960–80-tallet ligger etter hvert brakk.

Bonden tjener ikke for lite

For Ingrid er det viktig å være *bonde*, det å produsere mat gir livet mening. Hun er opptatt av at menneskene må ta kontroll. Bøndene i Norge tjener kanskje ikke for lite, det er de andre som tjener for mye. Det fører til en livsstil som ikke er bærekraftig. Jorda forbrukes i rasende fart.

Ingrid vil optimalisere innenfor sine rammer. Dyra skal bli enda friskere, mer robuste, møkka skal brukes så riktig som mulig og hun skal levere slaktedyr med riktige vekter. Nå vil hun levere kastratene på litt lavere vekter for å unngå fett-trekk. Hun ønsker drive et avlsarbeid i egen besetning som gir enda bedre dyr som kan få mange kalver. Holdbarhet og bærekraft er viktige stikkord.

Faglig vurdering av resultatet hos Ingrid Bentzen

Kristian Heggelund, Rådgiver Nortura, Kristian.Heggelund@nortura.no

Bentzen inseminerer alle dyr. Det er mellom 13–50 prosent innslag av melkeraser i mordyrene. Dyreetikk er svært viktig for produsenten. Hun legger vekt på at alle dyr skal være ute på beite. Dette er en av årsakene til at oksekalkene blir kastrert. Hun utnytter kryssningseffekten, men driver ikke bevisst med trerasekryssing. Resultatene må betegnes som gode, når det legges til grunn at kastrater og kviger har vært ute på beite i to somre.

Tabell. Produksjonsresultater hos Ingrid Bentzen. Kilde: Storfekjøttkontrollen.

	Kastrater 2012 (antall 11)	Kastrater 2013 (antall 9)
Slaktevekt	319 kg	315 kg
Slakteklasse	R	R-
Fettgruppe	2+	3-
Slaktetilvekst	538 gram/dag	569 gram/dag
Slaktealder	18,1 måneder	16,9 måneder
	Kviger 2012 (antall 2)	Kviger 2013 (antall 2)
Slaktevekt	282 kg	281 kg
Slakteklasse	R –	R+
Fettgruppe	3	3
Slaktetilvekst	500 gram/dag	516 gram/dag
Slaktealder	17,1 måneder	17,0 måneder

Solveig Goplen
solveig-goplen@geno.no

» Her presenteres noen erfaringer med innslag av NRF i ammekubesetningen.

NRF

i ammekubesetningen

» NRF for mjølkeevnen

Karen og Torgeir Saksum er mjølk og ammekuprodusenter i Lillehammer i Oppland. Mjølkekvota er på 120 000 liter, og i tillegg har de i underkant av 20 ammekyr. Disse kyrne har sitt opphav i mjølkekubesetningen, men etter hvert har ammekyrne mer og mer innslag av Kjøttsimmental. Valget har falt på Kjøttsimmental fordi de opplever at rasen har et godt lynne og vokser godt. Nå er Torgeir opptatt av å videreføre innslaget av NRF for å ta vare på den mjølkeevnen som NRF bidrar med. Besetningen har flere gamle robuste mordyr, og Torgeir sier at ammekubesetningen er god bidragsyter til totaløkonomien på garden. Alle oksekulver fra ammekubesetningen selges til liv, og det å kunne levere kulver til en så god pris om høsten er Torgeir fornøyd med. Ammeku er en helt annen produksjon enn mjølkeproduksjon. Den appellerer på en annen måte til familien. Ungene på garden står for preginga av kulvene. Dyr må handteres. Torgeir skulle gjerne gått over til bare semin, men med ei kalvingstid i mars og utover så er det for mye arbeid å følge med på brunsten på flere beiter samtidig. Karen og Torgeir kjøper helst okse fra Staur. Oksen brukes tre år før den selges videre. Det betyr at kvigene blir inseminert. I tillegg insemineres 3–4 mjølkekyr årlig med kjøttfæ-sæd. Hold av okse er forbundet med en viss risiko, sier Torgeir og påpeker at det er helt nødvendig med et skikkelig strømgjerde på toppen av et solid gjerde. Hold er viktig, og Torgeir advarer mot å ta med seg fôringsregime fra mjølkeproduksjon. I sintida må ammekyrne føres restriktivt. Torgeir sier at det etter hvert har blitt et godt miljø for kjøttfe i Lillehammer/Gausdal-området.

Charolais x NRF som mordyr

Odd Arne Lind og kona Kathrine Gipling driver hver sin gard i Nord-Trøndelag, den ene ligger i Levanger, mens den andre ligger på Namdalseid. På begge gardene er det mjølkeproduksjon. På garden til Odd Arne insemineres alle dyr med NRF. I tillegg kjøpes det inn kvigekulver. Dermed blir det overskudd av NRF-kviger, og Kathrine kjøper inn kviger til rekruttering til sin mjølkekubesetning. I hennes besetning er det både mjølkeku og ammeku. Det brukes kjøttfæ-sæd på alle mjølkekyrne, fortrinnsvis Charolais. Fra mjølkekubesetningen rekrutteres nye mordyr til ammekubesetningen, mens resten går til slakt. Det er konsentrert kalving i både mjølke- og ammekubesetningen på denne garden. Ammekyrne kulver ute på beite, og kulven går med mor til over nyttår. Kathrine er opptatt av at kulvene skal vokse godt og at ammekyrne ikke får for lang sintid. Ammekyrne føres restriktivt i sintida for å unngå kalvingsvansker, og halm er en viktig del av fôringsjonen. Kulvene settes på til slakt eller rekrutteres til ammekubesetningen. Kvigene til ammekubesetningen parres med en okse som er halvt NRF og halvt STN (Sidet Trønder Nordlandsfe). Dermed er de helt sikre på at de ikke får kalvingsvansker hos førstegangskulverne. Det at kvigene i ammekubesetningen kulver uten komplikasjoner er helt avgjørende for å få lønnsomhet, alle kulver må overleve... Besetningen til Kathrine teller 30 mjølkekyr og 20 ammekyr. Mordyr av Charolais x NRF gir ammekyr som mjølker godt, og de er lette å handtere fordi de har «vokst opp» i mjølkekubesetningen og

Mjølkeevne er en viktig egenskap. Foto: Solveig Goplen

blitt preget med mjølkefôring av røkter. Det er ett stort pluss mener Kathrine. Målet er å ha rundt 20 slike kryssninger. Avkom etter disse har enten NRF x STN eller Charolais som far, og er henholdsvis kun slaktedyr eller selges hvis det er markert for livkviger som er $\frac{3}{4}$ Charolais.

Oksene føres med fire kilo kraftfôr i tillegg til godt grovfôr, mens kvigene kun får grovfôr etter at de har passert året. Utslakting skjer ved 20–22 måneder og da slaktes de ut ved 350 + i vekt. Erfaringene så langt er at det er lite problemer med fetttrekk.

» Tyr oppfordrer til å bruke Geno avlsplan til å velge kjøttfe på en del av besetningen.

Økonomi og verdiskaping

Oddbjørn Flataker

Daglig leder i Tyr
oddbjorn@tyr.no

» Tyr som har det nasjonale ansvaret for kjøttfeavl i Norge, jobber aktivt for å styrke norsk kjøttfeavl. Med et synkende kutall i Norge – netto reduksjon på om lag 10 000 mordyr i året – har Tyr et uttalt mål om å ta en enda sterkere rolle for å tette gapet mellom dagens produksjon og markedets behov for storfekjøtt.

Det er naturlig at Tyr som har ansvar for kjøttfeavl, og Geno som har ansvar for NRF-avlen, ser på mulighetene for å utnytte det potensialet som ligger i grenseområdet mellom mjølkeproduksjon og storfekjøttproduksjon.

Tidligere mål om åtte prosent

Tidligere uttalte mål for begge organisasjonene var om lag åtte prosent kjøttfesemin på mjølkebruket. Ytterligere spesialisering i mjølkeproduksjonen og bedre økonomi å produsere mjølk enn kjøtt, kan være noe av årsakene til at vi så langt ikke har nådd målsetningen med økt bruk av kjøttfesemin på mjølkebruket.

En reduksjon i sjølforsyningsgraden i Norge på norsk storfekjøtt er i seg selv et problem for et samlet landbruk, da dette fører til mer import, og norske bønder mister den verdiskapingen som ligger i dekke det norske markedet med norsk storfekjøtt. De endringer som nå er gjort i Geno avlsplan

gjør nå at bonden har et reelt valg til å velge kjøttfesemin i en del av sin besetning.

Økonomiske betraktninger

Å bruke kjøttfesemin som et bevisst valgt i sin besetning gir store fordeler for bonden, norsk storfekjøttproduksjon og den norske forbruker. For mjølkebonden betyr det mer penger på konto – her er det tusenlapper å hente.

Forutsetning for alle produksjoner er god drift, men med et bevisst krysningsopplegg der en velger en tung kjøttferase, viser beregninger at en kan oppnå et økt slakteoppgjør i størrelsesorden 3 500–4 500 kroner for et okseklakt med dagens priser

FAKTA

Krysningsopplegg med tung kjøttferase kan gi 3500–4500 kroner i ekstra oppgjør for okseklakt på 330 kg.

og ordninger for et slakt på 330 kg. Dette som en følge av økt slaktetilvekst, slakteprosent og slakteklasse. Hvis en velger å selge krysningskalven vil en også oppnå økte livdyrpriser for okse- og kvigekalver.

For storfekjøttproduksjonen betyr bruk av kjøttfe på en del av besetningen større selvforsyningsgrad, fordi det bidrar til å øke mordyrtallet for framtidig produksjon. Dermed får norske forbrukere mer tilgang på norsk storfekjøtt.

Bruk av kjøttfesæd på en del av mjølkekubesetningen er en vann – vann – situasjon for alle parter. Foto: Vegard Urset

» Det er økt interesse for halvkryssninger NRF/kjøttfe.

Björg Granberg

Kristian Heggelund

Kristian.Heggelund@nortura.no

Begge rådgivere Nortura

» Bruksdyrkryssninger NRF/kjøttfe

Hvorfor er halvkryssning NRF/kjøttfe ei bra ammeku?

1. Mordyr som melker mer enn et dyr med større innslag av tradisjonelle kjøttfaser
2. I levendevekt er det et forholdsvis lite mordyr, spesielt i forhold til mordyr med stor andel tunge kjøttfaser.

Slår vi sammen punkt en og to, får vi den største fordelene: et mindre mordyr, som melker mer per kg kroppsvekt og krever mindre vedlikeholdsfôr enn mange tradisjonelle kjøttfaser. Den gir mer av seg selv til kalven, som er det viktige produktet for bonden.

3. På toppen av det hele, kan kryssningseffekten brukes til å ta ut enda mer av kalven og skape et sluttprodukt som vokser enda raskere. Med dette menes det en trerasekryssning.

For eksempel 50 prosent NRF og 50 prosent Limousin i mordyret. Dette mordyret kan insemineres med Charolais for en ytterligere kryssningseffekt på kalven.

Forutsetninger for å lykkes

- Management
- Gode beiter/bra fôr
 - Kvigene må føres godt, så de når en ønsket vekt ved bedekking. Er faren til kviga en tung rase, må kviga være 415 kg ved 15 måneders alder.
 - Ved første gangs kalving, anbefaler vi at det brukes samme kjøttfase som det er i kviga for å unngå heterosiseffekt og få en for stor kalv.
 - Etter første kalv, kan det brukes en annen kjøttfase for å lage et sluttprodukt med meget god tilvekst.
 - Disse mordyra må ha gode beiter/god føring så de ikke melker av seg holdet. Da sikrer en også at de kommer i brunst til riktig tid.

Skal du klare å ta ut de ekstra literne med melk som genetisk er i kua og få god reproduksjon, må den ha føring og beiter som tar hensyn til dette.

Markedsituasjon

Per i dag merkes en økt etterspørsel etter halvkryssningskviger av NRF/tung kjøttfase. De som etterspør disse vil helst kjøpe de inn som fôringskalver for å kunne styre vekst-hastighet, inseminasjonstidspunktet og oksevalget selv.

Disse kvigekalvene blir i dag priset som fôringsdyr med innslag av kjøttfaser. Øker etterspørselen ytterligere må Nortura vurdere et eget prissystem for disse kvigene.

» Agrisjå 2014 gikk av stabelen 22.–24. august i Stjørdal med 30 000 besøkende.

30 000 på Agrisjå

Til tross for noen trønderiske regnskurer og litt trafikkproblemer på grunn av den store tilstrømningen må årets Agrisjå karakteriseres som en stor suksess.

Miss Agrisjå

2498 Samara ble Miss Agrisjå 2014. Kua er datter av 23004 Heisalan Ponnistus og morfar er 5646 Heigre. Middel avdrått de siste fire laktasjoner er på 9250 liter og kalvingsintervallet er 11,3 - 11,8 de tre siste årene. Kua kommer fra By Kjøtt og Melk Helland. Hermod Fledsberg, er eier og mønstrer, mottok prisen av styreleder i Geno Jan Ole Mellby. 10 kyr deltok i kuutstillingen på Agrisjå og 15 kalver i kalvemønstringene. Foto: Torill Nina Midtkandal

Duell

Landbruksminister Sylvia Listhaug og den nye lederen i Bondelaget, Lars Petter Bartnes, møttes til debattduell på Agrisjå 2014 lett og ledig ledet av Øystein Syrstad. Foto: Torill Nina Midtkandal

KLAR OG TROVERDIG TALE

Vi jobber alle for et bærekraftig og lønnsomt norsk landbruk. Enten vi er leverandører av maskiner og tonnvarer, er eksperter og rådgivere eller vi tilhører landbrukets viktigste innsatsfaktor; bonden.

Fiskå Mølle har et mål om å ha de mest fornøyde kundene. Et ambisiøst mål som vi jobber med daglig. Samtidig må vi ha et volum og en markedsandel som gir oss muligheten til produktutvikling, gode transportløsninger og en høy servicegrad.

Fra «Oversikten over de høytytende besetninger i 2013» (Buskap 2-2014) har vi hentet ut tall fra våre primærmarkeder (Rogaland og Agder)

Markedsandel	29,8%
--------------	--------------

Andel av de meste høytytende besetninger	32,1%
--	--------------

Vi har økt våre markedsandeler på alle dyreslag gjennom flere år nå. Det siste året har vi styrket vår posisjon i Hordaland og Trøndelag bl.a. gjennom nye transportører. En satsing som inspirerer til videre hardt arbeid for å styrke bondens økonomi og dermed framtid.

Fiskå Mølle

Godt gjort er bedre enn godt sagt

Fiskå Mølle AS, Fiskå. Tlf. 51 74 33 00
www.fiska.no

Helgrøde

– handelsvare eller

Erik Brodshaug

Seksjonsleder føring og økologi, Tine Rådgiving
erik.brodshaug@tine.no

Tekst og foto

Heldigvis er det mange produsenter som synes det gir ekstra inspirasjon å teste ut nye fôrmidler og høste-teknikker. Da Orkel var på jakt etter prøveverter til å teste ut sin stasjonære kompaktor-presse med matebord og toppmating (Orkel MP2000), stilte Hans Petter Aurstad mer enn villig opp. Aurstad har tidligere hatt gode erfaringer med å høste korn som helgrøde men da med lagring i plansilo. Hvorfor ikke ensilere helgrøden som rundballer, til en forandring?

Hvorfor ikke legge helgrøden i plansilo eller stakk på jorden?

Ved første øyekast kan denne metoden synes tungvinn og arbeidskrevende. Har vi noe igjen for pakkejobben, eller kunne helgrøden like gjerne vært lagt i en stakk? Det er unektelig en stor utfordring å få ut all luft og få pakket helgrøden godt nok selv om den er godt snittet.

Enkelte har hatt gode resultater med å legge bløtt gras på toppen av helgrødestakken. Dette hjelper både mot nysgjerrige fugler og sørger for litt ekstra press på toppskiktet av helgrøden, der den blir dårligst pakket og er mest porøs.

Kan lagringsutfordringene løses ved å bruke ensileringsmiddel?

Ottar Kjus, markedssjef i Addcon Nordic har levert ensileringsmiddel til forprosjektet med kompaktor-pressa. Kjus sier at pressing av helgrøde av korn i rundballer reduserer risikoen for å få varmgang i massen ved uttak i forhold til å lagre i en større silo. Ytterligere reduksjon av risiko for utvikling av gjær- og muggsopp oppnås ved å bruke et konserveringsmiddel som inneholder mye propionsyre og andre mugghemmende ingredienser, for eksempel GrasAAT korn. Helgrøde kan ofte inneholde

såpass mye grønnmasse at man også får en betydelig melkesyregjæring. Derfor er det interessant å prøve ut et tilsetningsmiddel som også inneholder en del maursyre. Hos Aurstad blir det laget rundballer i tre hauger, en haug helt uten tilsetning, en tilsatt Gras AAT pluss og en tilsatt GrasAAT korn.

Hvorfor ikke vanlig slåmaskin og mobil rundballepresse?

De fleste som har forsøkt seg med helgrøde, tar i bruk det høsteutstyret de har til rådighet selv. Da faller ofte valget på tradisjonell slåmaskin og rundballepresse. Utfordringen med å bruke vanlig slåmaskin og presse med pickup er økt spill av kornet fra helgrøden, som jo er hele vitsen i å dyrke helgrøde til fôr.

Av frykt for at spillet skal bli for stort viser analyseresultatene at alt for mange høster helgrøden i tidligste laget, før stivelsen er godt mata i kornet og deigmodninga er i gang.

Helgrøden høstes med finsnitter og grasvogn

» Helgrøde av korn som supplement til surfôr har vakt stor interesse. Siste forsøk ut er et prøveprosjekt med kombinasjonen finsnitte helgrøde pakka i rundballer. Får vi noe igjen for pakkejobben, eller kunne helgrøden like gjerne vært lagt i en stakk? Helt sikkert er det i alle fall at finsnittet helgrøde pakket i rundballer kan egne seg som salgsvare.

ekstra kvalitetssikring?

En finsnitter og da aller helst med skjærebord beregnet for høsting av korn til helgrøde, tar bedre vare på «godsakene» i akset og gjør at høstinga kan utsettes noe, slik at energiverdien blir høyere.

Hvorfor finsnitte, gjør ikke kua jobben?

De fleste som har forsøkt litt med helgrøde har erfart hvor lang og seig halmen kan bli. Selv med god kutting gjør verken rundballepresser eller les-sevogner like god jobb med halmen som en finsnitter. Ettersom helgrøde egner seg best som supplement og ikke som eneste grovfôr i rasjonen til mjølkekyr, vil mange helgrødedyrkere ha en eller annen form for fôrblender. Jeg har enda til gode å se den fôrblenderen som kutter ned halm/helgrøde like godt som finsnitteren gjør.

Dersom en har utfordringer med at kyrne kaster opp eller drar med seg grovfôr inn i båser/

gjødselareal, er definitivt finsnitte en fordel når det gjelder helgrøde.

Kyrne kan på en utmerket måte klare å kutte opp langt ståmateriale ved tygging, men det vil ta tid. Utfordringen er at det vil øke etetida ved fôrbrettet og øke risikoen for sortering i en typisk grunnblanding. Dersom antallet eteplasser eller mengden grovfôr/grunnblanding på fôrbrettet er begrenset, vil langt materiale kunne begrense fôropptaket hos enkeltkyr og da særlig de lavest rangerte.

Hva med å gjøre kompaktoren mobil?

Kompaktoren fra Orkel (MP2000) er ei stasjonær rundballepresse påmontert matebord, en elevator som fører fôret opp til toppen av kammeret og pakker som ei kombipresse. Noen vil sikkert huske rundballepressene Orkel lagde beregnet for toppmating med fôrhusster. Er tiden moden for å relansere rundballepresser med muligheter for

Hans Petter Aurstad i Ullensaker er en av flere dyktige melkeprodusenter som er villige til å ofre både tid og penger for å prøve ut nye fôrmidler.

toppmating direkte fra en finsnitter? Kanskje det er like enkelt å kjøre mellom med et par grasvogner, selv om det medfører en ekstra operasjon med tilkjøring? Man slipper dessuten operasjonen med å hente baller på jordet, men det kan jo samme mann gjøre etter at høstinga er ferdig.

Handel med grovfôr

Vi opplever både ute i verden og her hjemme at spesialisering er en trend. Mange har økt produksjonsvolumet kraftig og fokuserer mer på å produsere melk/kjøtt enn å produsere grovfôr. Dessuten er det stadig flere som i alle fall i dårlige fôrår sliter med grovfôrtilgangen. Det gir et økende marked for salg av fôr. Helgrøde vil egne seg godt som handelsvare, ettersom den gir mye fôr i hver enhet. Kanskje kompaktoren blir den nye entreprenør-redskapen?

Helgrøde eller korn og halm for seg?

Mange vil nok spørre seg hvorfor en skal høste kornet som helgrøde og ikke heller treske kornet på vanlig måte og om nødvendig ta vare på halmen som strukturfôr.

Kompaktoren (Orkel MP2000) er ei stasjonær kombipresse påmontert matebord og elevator for toppmating.

» Helgrøde – handelsvare eller ekstra kvalitetssikring?

Godt matet men ikke mer modent enn at det går an å klemme kjernene mellom fingrene.

Er kornet for rått, kan det jo vales og krossensileres eller eventuelt ureabehandles. Enkelte har også forsøkt seg med luting av helt korn.

Tine Rådgiving har i samarbeid med Egil Prestløyken ved NMBU gjennomført fordøyelsesforsøk med helgrøde på sauer for å se hvilke fôringsmessige effekter helgrøde av korn/belgvekster kan ha for drøvtyggere. Resultatene av forsøket vil bli presentert i en egen artikkel når de endelige resultatene av beregningene foreligger.

Det trengs mer forskning på helgrøde

Mange spørsmål står fortsatt ubesvart. Både dyrkningsmessige forhold, sortsvalg, høsteteknikker, lagring/ensilering og ikke minst ernæringsmessige effekter av å blande inn helgrøde i fôringa er områder vil være nyttig å forske mer på. Noe kan vi lære av arbeid som er gjort i utlandet, men ikke på langt nær alt. Vi er avhengig av dyktige produsenter som Aurstad er villige til å ta betydelig risiko for å prøve ut løsninger kombinert med mer systematisk kunnskapsinnhenting. Det jobbes nå ihrdig med å få penger til mer systematisk forskning på helgrøde i Norge og flere aktører er involvert.

Skjærebord for høsting av korn som helgrøde kan monteres på de fleste typer av finsnitte.

Helsæd eller helgrøde

Enkelte vil sikkert reagere på at det konsekvent er brukt helgrøde og ikke helsæd i denne artikkelen. Etter oppfordring fra Ottar Kjus ble vi enige om å gjøre en test på Buskaps lesere. Kjus kunne også henvise til Joar Arne Heir på gamle Landbruksteknisk Institutt på Ås;

– Heir likte ikke begrepet helsæd noe særlig. Som kjent er sæd noe man sår, og det var han som forgjeves prøvde å innføre helgrøde i stedet, forteller Kjus.

For de av dere som leser utenlandsk litteratur brukes vanligvis wholecrop som jo ligner vesentlig mer på helgrøde enn helsæd på norsk. Også på svensk brukes betegnelsen helgröda betydelig mer enn helsæd, selv om begge begrepene benyttes. Danskene er vel de som fortsatt benytter helsæd som også vi har gjort hittil.

Vi oppfordrer herved Buskaps lesere til å delta i navnedebatten på medlem.tine.no/ToppTeamFôring Bloggen/ToppTeamFôring på Facebook.

SMÅTT TIL NYTTE

Kylling tar veksten

Verdens kjøttforbruk forventes å stige med 2,1 prosent i år ifølge analyseinstituttet Gira. Kyllingkjøtt er det som øker mest med vekst i 2014 på 2,9 prosent. Selv om svinekjøtt forventes å øke med bare 1,1 prosent i år, er det fortsatt dette kjøttslaget det produseres mest av (102,9 millioner tonn mot 85,3 millioner tonn kyllingkjøtt). Storfekjøtt forventes å øke med beskjedne 0,1 prosent i år til 51 millioner tonn. Gira kommenterer at veksten i kyllingkjøttforbruket særlig er drevet av økt etterspørsel i MENA-landene (Midtøsten og Nord-Afrika), der den muslimske befolkning foretrekker kyllingkjøtt framfor svinekjøtt.

www.landbrugsavisen.dk

Så er der serveret

Tak for besøget
på Agrisjå!

FLEKSIBEL OG FERSK FÔRING

Kuene dine tjener penger for deg og fortjener derfor maten sin slik du selv vil ha den: i passelige, ferske porsjoner rett fra kjøkkenet.

Lely Vector systemet sørger for ferskt fôr hele uken og det blir tildelt kuene flere ganger om dagen.

Se mere på www.lely.com

UTVIKLING.

www.lely.com

innovators in agriculture

Lely Center Nærbø
Tel.: 51 43 39 60

Lely Center Revetal
Tel.: 33 30 69 61

Lely Center Fåvang
Tel.: 61 28 35 00

Lely Center Heimdal
Tel.: 72 89 41 00

MELKEPRODUKSJON
I SVEITS

Sveits har kvittet seg med melkekvotene og liberalisert ostemarkedet. Men et regulert melkemarked er fortsatt en viktig bærebjelke i landbrukspolitikken.

Rasmus Lang-Ree
rlr@geno.no
tekst og foto

Uten melkekvoter

Kort fortalt avvirket Sveits melkekvotene i 2009. Men kvotene er erstattet med kontrakter, og produksjonen av melk er fortsatt regulert. For å gjøre sveitsisk melkeproduksjon mer konkurransedyktig med EU, ble ostemarkedet åpnet for konkurranse. Ost produsert i EU har fri tilgang til Sveits, og som motytelse har ost produsert i Sveits fri tilgang til EU-markedet. I likhet med Norge står Sveits utenfor EU og har en melkenæring med mange likhetstrekk med Norge.

Toll fortsatt nødvendig

Utviklingen så langt viser at riktignok har osteksporten økt, men det har også importen omtrent i samme grad. Produksjonsvolumet har gått litt opp (pluss sju prosent 2013 sammenlignet med 2006). Selv om prisen har svingt har den holdt seg relativt konstant i forhold til EU-nivået. I april lå prisen i Sveits ca. NOK 84

øre over gjennomsnittsprisen i EU (vesteuropiske delen av EU).

Professor Bernard Lehmann fra det sveitsiske landbruksdepartementet uttalte under European Dairy Farmers årlig kongress i juni at tollbeskyttelse fortsatt er nødvendig. Samtidig mente han det var et spørsmål hvor lenge skillet mellom tollbeskyttelse for melk kan kombineres med et åpent marked mot EU for ost. Hensikten med endringene i landbrukspolitikken som overgang til produksjonsuavhengig støtte og avvikling av melkekvotene og markedsstøtte, har vært å gjøre bonden mer konkurransedyktig. Selv om melkebrukene har blitt større er de fortsatt små sammenlignet med EU, og melkebonden er ikke konkurransedyktig med EU-kollegerne. Sveits er et høykostland, og bøndene må betale 30 prosent høyere pris for alle innsatsfaktorene.

I Sveits er målet bærekraftige grasarealer med allsidig botanisk sammensetning. Kunsten er å klare å oppnå den riktige balansen mellom blant annet hvitkløver og vekster som kan bli betraktet som ugras om bestanden blir for stor.

Tre melkepriser

Stefan Hagenbuch fra melkeproducentorganisasjonen i Sveits (Swiss Milk Producers) fortalte at avvikling av kvotene førte til etableringen av en organisasjon for alle aktørene i bransjen for å sikre et bedre samarbeid og unngå overproduksjon (Interprofession Swiss Milk). I samarbeid med myndighetene ble det etablert et system med A-, B- og C-melk og leveringskontrakter for å takle overgangen. A-melk er melk som går til andre produkter som selges i Sveits og prisen fastsettes for ett år om gangen. B-melk er den melka som går til den osteeksporten og prisen er avhengig av EU-markedet, mens C-melk er overskuddsmelk som går til eksport til dårligere priser.

Etter kvoteavviklingen har produksjonen økt noe, men Hagenbuch kunne fortelle at det bare i en periode førte til overskudd og et lite ønskelig behov for smøreksport. Osteeksporten til EU har økt, men importen har den senere tid økt mer. Fortsatt er eksporten større enn importen.

Ostesubsidier

For å støtte osteproduksjonen utbetales det subsidier på ca. NOK 1 (15 CHF franc) per liter melk som går til

Sveits har avvirket melkekvotene og liberalisert ostemarkedet. Sikkerhetsnettet for melkebøndene er et fortsatt tollbeskyttet melkemarked og en pris som ligger vesentlig over hva EU-kollegerne mottar.

MELKEPRODUKSJON I SVEITS

- 546 000 kyr
- 23 400 produsenter
- 25 kyr per besetning
- Avdrått 7 600 kilo
- 1/3 av melka produsert uten silofôr (til råmelksost)
- Melkepris (april) NOK 4,40 og for øko-melk NOK 5,30
- 30 prosent av melkebøndens inntekt fra utenom gården
- Melkemarkedet beskyttet – fri konkurranse med EU på ost

slik produksjon. I tillegg får de som leverer melk som går til produksjon av råmelksost ytterligere ca. NOK 20 øre (3 CHF cents) for å kompensere for at de må føre med høy. Silofôr er ikke ønskelig til produksjon av det sveitserne kaller naturlige oster lagd på råmelk, det vil si at melka ikke er pasteurisert og ikke noe av fettene er fjernet. Forklaringen er dels tradisjoner og at slik «høy-ost» har positiv image i markedet. Innhold av clostridie- og listeriabakterier i melka er høyere når kyrne har fått silofôr, og disse bakteriene skaper problemer i produksjon av ost for langtidslagring.

Pris og marked

Ifølge Rene Schwager fra meieriselskapet Nordostmilch har prisen som bonden får for melka gått ned mindre enn ventet etter kvoteavviklingen. Prisen ligger over EU-nivået. I april i år lå EU-prisen på 39,09 eurocent (NOK 3,40), mens prisen i Sveits var 49,4 eurocents (ca. NOK 4,40 eller 64 CHF cents). Schwager var klar på at den høyere prisen til produsent langt fra er den vesentligste årsaken til høyere butikkpris. Han mente også at økt konkurranse har påvirket bøndene mer enn avviklingen av kvotene. Utvikling av nisjemarkeder var hans strategi for å opprettholde sveitsisk melkeproduksjon i et mer utsatt hjemmemarked.

Svak økonomi for EDF-bonden

De fleste EDF-bøndene klarer å dekke de løpende kostnadene til fôr og arbeid, men inntekten er i gjennomsnitt for lav til å dekke lønn for familiens arbeidsinnsats og avkastning på kapitalen.

Medlemmene i EDF (European Dairy Farmers) leverer årlig inn regnskapstall som brukes for analyser av økonomien i melkeproduksjonen i Europa. Tall fra 301 bruk siste tre kvartaler i 2012 og første kvartal 2013 forteller at selv ikke med EU-støtte klarer «EDF-bonden» å dekke alle kostnader. De totale kostnadene ligger i gjennomsnitt på 49,3 eurocent (ca. NOK 4,29) per kilo EKM og selv med EU-støtten på 3,2 cent, ender det med minus 2,2 cent. Da er riktignok både finanskostnader, avskrivninger og kalkulert lønn for eget arbeid tatt med i beregningen. Melkeprisen må opp på 41,4 cent (ca. NOK 3,60) for at driften skal gå i balanse.

Økte kostnader spiser opp overskuddet

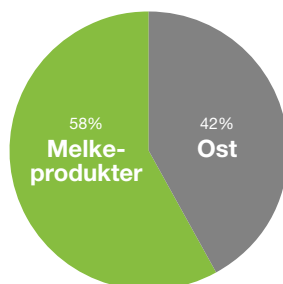
Det er økte kostnader som spiser opp overskuddet. I snitt øker kostnadene i melkeproduksjonen med 2,7 prosent, mens EDF-tallene ikke viser økt produktivitet verken for arbeid, jord eller kapital. Arbeid utgjør 19 prosent av totalkostnadene i melkeproduksjonen, men det er enorm spredning mellom brukene fra 26 til 107 timer per ku per år eller fra 296 til 1 411 timer per 100 000 kilo EKM. Danmark og Nederland bruker færrest timer per ku, men de er også på topp når det gjelder finanskostnader. Steffi Wille-Sonk fra EDF, som presenterte de siste EDF-tallene, pekte på at vekst betyr økte kostnader og at veien en har å gå på blir smalere.

Lite fritid

Wille-Sonk, viste til en EDF-spørreundersøkelse som forteller at bare 38 prosent av melkebøndene tar over to uker ferie og det er 12 prosent som aldri tar ferie. Hele halvparten har ingen fridag i uken. Bedre balanse mellom arbeid og fritid var hennes oppfordring til EDF-medlemmene. Arbeidsforbruket kan optimaliseres gjennom små endringer som kan bety mye (Lean) og investering i teknologi.

To melkemarkeder – ett land

- Beskyttet fra konkurranse
- Høy melkepris sammenlignet med EU
- Høyere priser på melkeprodukter

- Konkurranse med EU-produsenter
- Pris for standardost nær prisnivået i EU
- Ysteriene må ha melk til konkurransedyktig pris

» Livet uten kvoter

Som kompensasjon for at tollbeskyttelsen på ost fra EU ble tatt bort, subsidieres melk som går til osteproduksjon med ca. ei krone per kilo.

Melk uten silofôr

En tredjedel av melka som brukes til ost i Sveits er produsert uten at kyrne har fått ensilert fôr.

Såkalt råmelksost er produsert på melk fra kyr som kun har fått gras og høy i tillegg til kraftfôr. Ensilert fôr øker risikoen for clostridie- og listeribakterier i melka noe som er svært uønsket i produksjon av ost som skal langtidslagres. Dessuten har råmelksost, eller naturlig ost som den også kalles, et godt renomme i Sveits. Det er en type ost som har blitt produsert i århundrer og representerer dype tradisjoner. Forbrukerne har positive assosiasjoner til «høy-ost». På plussiden kan det også anføres et høyere innhold av omega-3 fettsyrer sammenlignet med annen ost.

Reglene er slik at mens kyrne verken kan ete ensilert gras eller mais, kan kvigene føres med slikt fôr hvis de er oppstallet i et annet fjøs. Utfordringen med høyproduksjon er selvsagt været, mens bonusen er en høyere melkepris på ca. 21 øre (NOK).

KVALITET

Føringskasse med/uten fanghekk.

14 plasser: 2x3m, vekt 720 kg
12 plasser: 2x2m, vekt 545 kg

Vi leverer fanghekk i mange ulike lengder.

Føringskassene er forsterket med 2 stk 60x60 mm firkantrør under gulvet.

Flyttes enkelt med trepunktsløft eller med pallegaffel. Forsterket takkonstruksjon i lengderetningen på alle 2x3 m kasser.

Böck TraunsteinerSilo

Gir kvalitetsfôr Sikker innlegging

- Unngå frossent fôr
- Lite synlig i terrenget
- Gjennomkjøring ved innlegging
- Leveres med Silo-clip og plast

Kunnskap og kvalitet
BB agro
HUSDYRTEKNIKK

Telefon: 69 12 68 00
www.bbagro.no

Liv Kristin Sola

Journalist

LivKristin.Sola@fkra.no

Kalvemønstring med eigen vri

» Gjesdal Tine produsentlag har laga seg ein eigen vri på kalvemønstring. Kalvane vert mønstra på eigen gard, etter same mal som vandreutstilling på ku. På mønstringsdagen var dommarane innom 11 gardar og det var 30 barn som mønstra. Dei fekk sjå flotte kalvar, flinke mønstrarar og eit og anna triks. Om kvelden var det samling i Bygdakjellaren med pizza og premieutdeling. Alle som mønstra vart presenterte med bilete. Vinnaren av mønstringa var Marine Frafjord frå Frafjord.

Mange hadde pynta både seg og kalven fint. Sunniva på Nevlandsheia kom på delt tredjeplass.

Beste mønstrar vart Marine Frafjord (til høgre). Saman med veninna Cecilie, mønstra dei kalven Perlemor

Ingrid Synnøve har brukt mykje tid i lag med kalven Rasmus. Han har til og med lært å hoppe hinder i hagen på Dirdal.

På Ravndal hadde dei klippt og stelt kalvane sine. Mønstrarane stilte opp på rekke. Dommarane vurderte mønstring og oppstilling.

Rasmus Lang-Ree
rlr@geno.no
Tekst og foto

Fire om livet etter kvotene

Martin Pfister samarbeider godt med meieriselskapet Emmi selv om de er konkurrenter i lokalmarkedet.

Lokalprodusert melk, ost og yoghurt er populært og forbrukerne kan kjøpe produktene både i gårdsbutikken og i lokale butikker.

Lave huskostnader er en del av strategien. Kurasen er Brown Swiss pluss noe lokal kurase. Kyr som det skal rekrutteres fra (50 prosent) insemineres med seminokse. Fra tredje omløp brukes det egen kjøttfeokse. Den andre halvdel av besetningen insemineres med kjøttfesæd.

Selger melka selv

Egen foredling, markedsføring og salg er Martin og Elsbeth Pfisters strategi for bedre inntjening.

Målet for familien Pfister er å produsere melka billigere. Derfor kjøpes det ikke inn kraftfôr og veksten skjer i form av joint venture med andre bønder. Det samarbeides både om maskiner og arbeid for å holde kostnadene nede.

Samdrift

Første trinn etter at Elsbeth og Martin tok over i 1990 var å etablere en samdrift med en nabo og bygge nytt

fjøs. Den gang var dette vanskelig å få til på grunn av regelverket, og bare en dispensasjon reddet prosjektet. Nå er det fem kvoter som er slått sammen.

– Er vekst riktig strategi framover?

Nei, vi har ikke nok grasarealer, har veier gjennom gården som begrenser beitemulighetene og bygningene vi har er fullt utnyttet, sier Martin.

Den nye visjonen er at det ikke skal være vekst i kilo melk, men gjennom egen foredling og direkte salg. Martin

forteller at de begynte med drikkemelk, og senere har de investert for å kunne produsere yoghurt og ost. Kundene er butikker og storhusholdninger, pluss salg direkte til forbruker gjennom gårdsbutikk.

Utfordrende hygieneregelverk

På spørsmål om hva som har vært de største utfordringene, svarer Martin konstantstrømmen og hygienereglene.

De fire gårdene som presenteres her ligger innenfor en times kjøring fra byen Winterthur i den nordlige delen av Sveits. De har fra 18 til 80 kyr, og bøndene forteller om hvordan avviklingen av melkekvotene påvirket driften og hvilke strategier de har valgt for å utvikle melkeproduksjonen sin.

FAKTA

ELSBETH OG MARTIN PFISTERS

Areal 695 dekar
80 kyr (leveringskontrakter for fem gårder)
Melkeproduksjon: 486 tonn melk foredles av eget meieri (organisert som eget selskap)
Avdrått 5 927 kilo EKM
Slakting hos lokal slakter
Fôring: Ensilert gras og mais
15,2 kilo kraftfôr per 100 kilo EKM
■ Vekst gjennom samarbeid
■ Egen fordeling og regional markedsføring gir større marginer

Det stilles krav til hygiene som er minst talt krevende for en liten bedrift å oppfylle. Nå går meieriet godt og omsetter for NOK 10,4 millioner i året. Det er til sammen 17 personer involvert i meieri og gårdsdrift, hvorav noen er på deltid. Virksomheten er gjeldfri, og kan betale en pris for melka som er NOK 35 til 70 øre over noteringen til Emmi, som er det største meieriselskapet i Sveits.

Godt samarbeid med Emmi

Emmi er en gigant i sammenligning, men Martin kan fortelle om et godt samarbeid selv om de er konkurranter. Emmi henter overskuddsmelk om sommeren, og Martin og co. selger også Emmi sine produkter. De kjøper også melk fra Emmi-producenter når de har behov for det uten at det skaper konflikter.

Martin mener kvoteavviklingen ikke hadde noen stor betydning for deres virksomhet, da produksjonsvolumet ikke ble berørt. Mens staten tidligere administrerte kvotene er det nå Emmi som administrerer produksjonskontraktene.

Produksjon og landskapspleie

Martin Senn er opptatt av å produsere noe som kundene virkelig ønsker og er villige til å betale en god pris for.

Rosmarie og Martin Senn driver melkeproduksjon med 18 kyr 850 meter over havet. Strategien er ikke vekst, men å produsere produkter forbrukerne er villige til å betale for.

FAKTA

ROSMARIE OG MARTIN SENN

Areal 480 dekar
18 kyr
Melkeproduksjon: 128 tonn EKM (til osteproduksjon)
Avdrått 7 500 kilo EKM
Selger alt kjøtt direkte til forbruker
Fôring kun høy og gras – ikke ensilert fôr
6,4 kilo kraftfôr per 100 kilo EKM
■ Høy melkepris framfor økt produksjon
■ Flere bein å stå på: Livdyrsalg, skog

Martin Senn er opptatt av å produsere noe som forbrukerne virkelig ønsker og som de er villige til å betale bra for. 2/3 av melka fra jerseykyrne går til lokalt meieri som lager spesialost (blåmuggost), mens 1/3 går til annen ost. Siden det ikke brukes silo i fôringen får Martin pristillegg både for å levere melk til osteproduksjon og for å føre med høy. Disse pristilleggene utgjør ca. NOK 1,20 per liter.

Ønsker lette kyr

Overgangen til Jersey forklarer Martin med ønske om lettere kyr som ikke ødelegger beinene i fuktige perioder. Han trekker også fram tørrstoffinnholdet

» Fire om livet etter kvotene

Nå blir det brukt mest egen okse til å bedekke jersey-besetningen. Livdyrsalg gir ekstra inntekter. Kyr det ikke skal rekrutteres fra insemineres med Belgisk Blå.

i melka og sterke klauver. Holdbarhet er også viktig, og eldste kua i besetningen er 12 år.

Beite er sentralt i driftsopplegget, men på grunn av flueplage på sommeren, er kyrne inne på dagen og beiter på natta.

Lite kraftfôr

Siden kraftfôr er kostbart og det ikke kan dyrkes mais på gården, er Martin avhengig av svært god kvalitet på høyet. Den ideelle sammensetningen av enga i dette området er 60 prosent gras, 30 prosent kløver og 10 prosent andre vekster. Utfordringen med de permanente grasarealene er å klare å styre mot en slik sammensetning, og unngå at for eksempel andre vekster tar overhånd og utvikler seg til et ugrasproblem. Styringsverktøyene er gjødslinga (særlig nitrogentilførsel) og hvordan beitene disponeres (blant annet beiteintensiteten og hvor kort graset beites). Det er nødvendig å bruke mye tid på beitene og vurdere hva det er for mye av og hva det er for lite av. Martin forteller at de er nesten selvforsynt med gjødsel. Årlig kjøpes det ikke inn mer enn 360 kilo nitrogen. Ca. 30 prosent kløver i enga er viktig for å spare kostnader på gjødsel.

Ikke berørt av kvoteavvikling

Gården til Martin produserte ikke kvota da kvoteordningen ble avviklet i 2009, og dermed ble den endringen lite merkbar. Nå er produksjonen avhengig av kontrakter med melkeoppkjøperne som igjen avhengig av salget. Selv om de hadde kunnet øke produksjonen, har det knapt skjedd. Siden 2006 har kutallet på gården bare økt fra 15 til 18, og det er ingen planer om videre vekst.

– En mindre besetning krever mindre arbeid og er lettere å styre, og siden vi får godt betalt for melka har vi en god økonomi, sier Martin.

Det skal både muskler og trening til for å gå bak slåmaskina på slike jorder.

Arealet mot skogen er såkalt ekstensivt areal som Martin får ekstra tilskudd for, men da er kravet at det ikke kan slås her før 15. juli.

Werner Schenk er opptatt av optimal disponering av gårdens beiteressurser.

Få maks

For familien Schenk gjelder det å utnytte grasarealene maksimalt, og produsere melka med lave kostnader.

Et eksempel på at lave kostnader er et førende prinsipp: Istedenfor å investere i en ny melkestall, melkes kyrne med fem melkeorganer i det gamle båsfjøset. Besetningen melkes i tre grupper med 15 kyr i hver. Kyrne får maissilo og kraftfôr ved melking. Kvigene er det ikke lenger plass til. Kvigepoppdrettet er derfor satt bort til en annen bonde, og kvigene leveres drektige tilbake med kalving ved 30 måneders alder.

FAKTA

LISA OG WERNER SCHENK

Areal 410 dekar
65 kyr
Melkeproduksjon på 500 tonn EKM
Avdrått på 8 100 kilo EKM
8,7 kilo kraftfôr per 100 kilo EKM
Fører kun med gras og høy – ikke ensilert fôr

- Høy melkepris, lave investeringer og lave kostnader
- Aktive i markedsføringen av melka

Kyrne beiter både natt og dag fra 15. mars til 15. oktober. Rasen var i utgangspunktet Rød Holstein, men det har blitt kryssset inn både Fleckvieh og Montbelliard. Målet er ei ku på ca. 650 kilo levendevekt. Sæmin brukes bare på første inseminasjoner. På omlop brukes kjøttfæd, hvis det ikke er ei veldig god melkeku som har løpt om.

Werner etablert et selskap for mer aktiv markedsføring melka og kommersialisering av produksjonen.

Bedre balance jobb og fritid

Målet for Werner og Lisa er å finne den rette balansen mellom «low input» og «high output». Det er også et mål å ha en bedre balance mellom jobb og fritid. Derfor tar de fri annenhver helg og innfører fire ukers ferie fra og med i år.

ut av arealene

Lang beiteperiode

Kyrne er på beite fra 15. mars til 15. oktober og er på beite 20 timer i døgnet om sommeren. De tilleggsføres ute fra flyttbare fôrstasjoner, og er permanent inne bare om vinteren. 160 dekar med beite er delt opp i to dagbeiter og to nattbeiter. Dette gir et rimelig føringssystem. Høyt utbytte fra arealet er en forutsetning for driftsopplegget. Beitene tilføres tre kilo nitrogen per dekar per måned.

Utnytte sesongsvingninger i prisen

Werner Schenk kan fortelle at 80 prosent av melka leveres som A-melk (les mer om dette på side 40) til ca. NOK 4,40, mens 20 prosent leveres

som B-melk der prisen i øyeblikket er ca. NOK 17 øre høyere. I tillegg kommer det et sesongtillegg som varierer for hver måned. I juli er det for eksempel et tillegg på ca. NOK 7 øre og i september pluss ca. NOK 17 øre, mens det i mai er et trekk på NOK 48 øre. For å utnytte dette planlegges det for høy produksjon i månedene med høyest pristillegg.

Fordel uten kvote

Werner er veldig glad for at kvotene er borte. Han har økt produksjonen til 500 000 liter uten å måtte behøve å kjøpe kvote. Systemet er slik at årets produksjon automatisk blir neste års kontraktskvantum. Sammen med andre bønder i regionen har

» Fire om livet etter kvotene

Christof Baumgartner er opptatt av bedre markedsføring av osten.
– Vi må selge ost som vinprodusentene selger vin. Når det er kurs for å lære å drikke vin må vi kunne ha kurs for å lære folk å spise ost!

FAKTA

CHRISTOF BAUMGARTNER

Areal 410 dekar (330 med gras)

63 kyr

Melkeproduksjon: 510 tonn

EKM (til råmelksost)

Avdrått: 8 100 kilo EKM

10,8 kilo kraftfôr per 100 kilo EKM

Kun gras og høy–ikke ensilert fôr

- Optimaliserer silo-fri melkeproduksjon
- Engasjement for merkevarebygging og markedsføring av osten

Nullbeiting i åpen fjøsøsning. Kyrne beiter om natta og er under tak på dagen, på grunn av strenge krav til at kyrne skal ha arealer skjermert for sol hvis de skal beite om dagen. Tidligere bare Holstein, men har begynt å krysse inn Montbelliard og kjøpt inn noen Rød Holstein.

Finne balansen i livet

For Christof Baumgartner dreier det seg ikke bare om å produsere melk, men å finne den riktige balansen mellom arbeid og livet ellers. Han overtok gården etter foreldrene fra årsskiftet, men planen er at han selv fortsatt skal arbeide 80 prosent på en landbruks-skole, mens faren fortsetter på fulltid på gården.

Høytørke

Siden melka brukes til produksjon av råmelksost, kan ikke kyrne få noe ensilert fôr. For å sikre kvaliteten på høyet er det investert i høytørke, der taket varmer opp lufta som brukes. Men de har en oljedrevet varmluftsvifte i bakhånd. Graset fortørkes til 60–70 prosent tørrstoff, og videre til 90 prosent på tørka. Blir graset fortørket til over 70 prosent tørrstoff mener Christof at en mister for mye fôr ute på jor-det, og under 30 prosent er det for bløtt. Noe av utfordrin-gen er at kvaliteten går ned hvis fôret blir liggende ute mer enn fire dager, selv om det vendes to ganger om dagen.

Beiter det nærmeste arealet

Den del av jorda som ligger nærmest fjøset brukes til beite, mens det som ligger litt lenger unna slås og føres ferskt. Beite utgjør 25 prosent av fôret om sommeren, ferskt gras 65 prosent og kraftfôr 10 prosent. Noe jord som er kjøpt inn ligger ti kilometer fra gården og brukes til maisdyrking og øko-areal. Myndighetene stiller nemlig krav om en viss andel økoareal som forutsetning for støtte. Christof Baumgartner tar jevnlig ureapøver gjennom beitesesongen for å balansere sukker og protein i fôrrasjonen. Omtrent midt i juli må det tilføres mer sukker, mens proteintilførselen kan reduseres. En ekstrakostnad ved høytørking er at en må ha kontroll på høstetidspunkt og ikke kan leie

inn denne tjenesten. Christof mener også det er nødvendig med eget utstyr for gjødsling, for å optimalisere grasveksten. Graset kan høstes seks ganger i løpet av sesongen.

Engasjement i markedsføringen

Christof mener at de tapte litt da kvotene forsvant. De hadde kjøpt en del kvote, og nå kunne andre få anledning til å utvide uten denne kost-naden. Utvidelse av produksjonen er vanskelig fordi det er svært kostbart både å kjøpe og leie jord. Ved kjøp må en betale ca. NOK 45 000 per dekar. Han har valgt å engasjere seg i en produsentorganisasjon som arbeider for merkevarebygging og bedre markedsføring av osten de lager.

Vurderer du større endringer eller ny virksomhet på gården?

Utvikling av eget bruk blir ofte både en privat, næringsmessig og offentlig sak. Det utløser mange problemstillinger som krever involvering av ulike instanser og fagpersoner.

TINE Bruksutvikling er et tilbud til deg som ønsker hjelp med å sikre god regi og ivareta helheten i en slik bruksutviklingsprosess.

TINE Rådgiving hjelper deg med å ta riktige beslutninger og lønnsomme valg!

medlem.tine.no / medlemstelefon 815 02 000

griff.no

Gjødselmaskiner

- gjør jobben, år etter år -

www.duun.no

McHale C460 **Fôrutlegger & Halmblåser** **Nyhet**

Cashels **Balledeler** **m/ filmholder**

Maskindrift A/S – Nævisdal – 4821 Rykene – Tlf. 37 09 33 30 – www.maskindrift.no

Sammen med resten av flokken til Ingrid Bentzen nyter
661 Bulken (Limousin/Charolais/NRF) late dager som
kantrydder etter 1 slåtten. Foto: Sigurd Valdem

➤ Send oss bilder! Vi ønsker flere bilder fra leserne våre til denne siden. Bilder kan sendes som vedlegg i e-post eller lastes opp på www.filemail.com (bruk post@buskap.no som mottakeradresse)

Lesernes side

Erfaringsutveksling i augustregn

Robot og beiting – et tema som engasjerte de frammotte hos Marit og Steinar Nyhus i Furnes. Og skal vi tro bildet så var det og flere firbeinte som ville ha et ord med i laget. Foto: Solveig Goplen

Melk i kaffen

En augustdag gikk turen fra kaffebar til kaffebar. Vi lot oss imponere av melkeforbruket. En liten takk til barista Marte Sandberg som sørger for mersalg ved å tilby krem på toppen. Og som ikke det er nok – dagens seterbudeier vurderer å tilby nymotens kaffe på setervollen som et alternativ til rømme og pultost. En verden i endring... Foto: Solveig Goplen

Ku-utstilling på Evje

Beste NRF-ku og vinner av Geno-bjella under ku-utstillinga på Evje i august ble førstekalvskua 586 Bella fra Mary Friestad, som også mønstret kua. Kua fikk 8,5 poeng for kropp og bein og 4 poeng for jur. Far til kua 10556 Motrøen. Foto: Ole Magnar Undheim

Kalvemønstring på Dovreskogen

Lesja og Dovre produsentlag arrangerte i august kalvemønstring under «Skogamessa». Seks ekvipasjer deltok. På bildet ser vi Eline Drogen slår av en prat med kalven 684 Foxy. Foto: Gunvor Gauteplass

» 150 år sidan første organiserte husdyrutstilling i Sogn og Fjordane er verdt å markera. Derfor vart det skipa til jubileumsutstilling 26.–29. juni på Mo og Øyrane vidaregåande skule. Jordbruksskulen danna ei fin ramme rundt feiringa.

Svein Arve Ruud

Fagrådgiver i Tine
Rådgiving og Medlem
svein.arve.ruud@tine.no
Tekst og foto

Jubileumsutstilling på Mo i Førde

» For å få eit slikt arrangement på beina, er ein heilt avhengig av gode sponsorar og flinke dugnadsfolk. Det mangla ikkje på nokon av delane. Samvirke-organisasjonane Tine, Geno, Nortura og Felleskjøpet bidrog alle med pengar eller premiar.

32 kyr på kuutstillinga

Hestefolka «feira» fire dagar til ende, medan kuentusiastane klara seg med ein dag. Laurdag 28. juni var det derfor duka for kuutstilling og kalvemønstring. 32 kyr og 8 kalvar var påmeldt. 29 NRF-kyr i tillegg til 1 Vestlandsk Fjordfe og 2 Vestlandsk Raudkoller gav utstillinga eit historisk sus.

Ingunn Nævdal (husdyrkonsulent i Geno) og Ivar Halland (avlslrådgjevar i Tine) utgjorde dommarlaget for kyrne. Torill Nina Midtkandal (nestleiar i Geno-styret) og Ove Sørstrand (nøkkelrådgjevar i Tine) stod for kalvemønstringa.

I tillegg var det konkurranse i eksteriørdømming, der rundt 30 små og store deltok. Alette Espeland Aase vann klassa for junior. Og Olga Hellem gjekk av med sigeren i seniorklassen.

Beste ku frå Skeide Fellesfjøs

I klassen for 1. kalvarar var det ku nummer 478 Semi frå Kjell Olav Heien i Naustdal som vart best. Far er 10462 Sørmarka og morfar er 10176 Surnflødt. Kua fekk 8 poeng for kropp og bein og 4,5 på jur.

I klassen for 4 kalvar eller fleire, fekk ku nummer 26 frå Myklebust Landbruk i Byrkjelo best poengsum. Far til denne kua er 10190 Jevne og morfar 5845 Time. Poenga fordelte seg med 9 på kropp og bein og 4 på jur.

Beste ku på utstillinga vart

Best in show! Ku nr. 444 Tone 2 frå Skeide Fellesfjøs i Fjærland. Mønstra av Per Inge Skeide, Ingunn Skeide og Nils Eivind Skeide. Framme frå venstre: Evi Susann Skeide, Kristi Anne Skeide, Trym Tufte og Sigrid Orheim Mundal

Alltid fart og moro når det skal stillast ut dyr. Nortura sine sjåførar gjer ein god jobb! Med caps og hanskar: produsentlagsleiar i Jølster, Arild Bruflot.

Det er viktig å kjøle seg ned på ein varm dag. Harald Engebø syter for at kyrne får seg ein dusj.

SMÅTT TIL NYTTE

Høy rekrutteringsprosent

Andelen førstegangskalvere av årskutallet lå i 2013 på 43,9 prosent i Norge. I Sverige var andelen 37,9, Danmark 38,9, Finland 36, 9g og Island 38,2.

Tine Rådgiving/HT storfe

Inga Skretting
Mjølkeprodusent
inga.skretting@gmail.com

Varm sommar og sveitte bønder

» Her på Timpelen har det hendt ein del sidan sist. Plansiloen vart klar i siste liten til førsteslått i slutten av mai. Plata i botnen vart asfaltert dagen før me la i fôret. Førsteslåttan vart stor, heldigvis, for dei to neste slåttane tørka mest opp på rot. Totalt sett ligg me likevel godt an med fôr, då me har kjøpt ein del gras. Asfalten gjer at me unngår å få grus og jord med inn på fôrbrettet og generelt vert det mindre vedlikehald i tunet. Grunnen til at me valde asfalt i botn i plansiloen i staden for betong er at den ikkje vert tærd og er ein tredjedel av prisen.

God erfaring med beite og robot

Kyrne kom ikkje ut på beite før etter førsteslåttan. I byrjinga jaga me dei inn etter fire-fem timar. Etter det gjekk dei ute heile dagen, men me stengde kraftfôrautomaten slik at dei måtte i roboten for å få kraftfôr. Vatn har dei kun fått inne heile tida. Til neste år vil me også gje dei tilgang på vatn ute. Sidan alt etter kvart fungerte så godt har me i det siste berre opna

dørene slik at dei kan gå ut og inn som dei vil. Mange veker med sol og temperatur opp mot 30 grader gjorde at dei treivst betre ute om nettene. Både yting og tørrstoff i mjølka har gått noko ned, truleg på grunn av varierende rundballar og beitekvalitet. Antal mjølkinger kvar dag held seg rundt tri sjølv om dei går ute.

Jurhelse

Vi har utfordringar med jurhelse for tida. Celletalet har stige dei siste månadane. Den varme og fine sommaren har mellom anna ført til mykje fluer som kan vera ein del av forklaringa. To gjeldkyr på beite har kasta etter mastitt, men heldigvis ser i alle fall den eine ut til å koma godt i gang med mjølkeproduksjonen. 640 Lina har vore dårleg etter infeksjon med klebsiellabakteriar i snart to veker og kjempar ennå for livet. Dersom det ikkje skjer ei endring innan få dagar vert det avliving. Ho er ei svært god tredjekalvs ku etter 10176 Surnflødt, og mora er den mest haldbare kua i fjøset. Håpet er at ho

vert frisk nok til at me kan få kalven ho ventar i desember. Eg har lært at klebsiella-bakteriane kan vera endå verre enn *E.coli*, men elles artar det seg temmeleg likt. Behandlinga no er å gje smertestillande og febernedsetjande medisin, samt å tømme dei to betente kjertlane oftast mogleg. Heldigvis har ho heile tida vore på føtene, sjølv om appetitten er liten.

Snart ferie

Me har også vore heldige å fått tak i ein kjekk ungdom som arbeidshjelp. I sommar har han vore her ein del. Han har vore til god hjelp både i slåttane, til stelling i fjøset og anna førefallande arbeid. Dei varmaste dagane i sommar tok me turen til sjøen og bada. Noko av det beste med å bu her me bur er alle dei flotte strendene nokre kilometer unna. Det er også ein av fordelane med å vera bonde, det å kunna styra dagen sjølv og ta litt fritt midt på dagen dei dagane det ikkje er noko som absolutt må gjerast. Me har bestilt landbruksvikar nokre dagar og planlagt ein liten ferietur i haust.

Utruleg god kjensle å sjå dyra på beite og vita at det er over tredeve år sidan sist kyr beita her. Foto: Inga Skretting.

» Rekordvarm sommar og lite nedbør har gitt utfordringar med grasdyrking og jurhelse.

Nyinfalvert plansilo klar til bruk. Veggjen til venstre er sett opp av ferdige element som står faststøytte nederst og kviler på stein og pukk. Foto: Inga Skretting.

Sjølv om det er «styr» å planleggja ferie og reisa vekk skal det verta godt (å prøva) å kobla ut litt for første gong sidan me begynte å planleggja fjøset.

Kuutstilling

Før me reiser på tur får me med oss Jærmessa, kuutstillinga som det har vorte ein tradisjon å delta på. Planen er å reisa med 1083 Litago (sjuande kalven etter 5603 Lien) og dottera 655 Lilja (andre kalven etter 28005 Bangkok). Ei kvige etter 10565 Garvik som kalva for ei veke sidan var ei positiv overrasking med tanke på jur og får kanskje også vera med. Både kyrne og det trivelege miljøet på utstillinga er noko av det som gjer at dette er eit årleg høgdepunkt for meg.

Avlsmåldiskusjon

Eg er spent på avlsmåldiskusjonen som kjem i haust. Opplever at det er ulike ynskje i ulike deler av landet og, ikkje minst, mellom produsentar. I utgangspunktet trur eg det er viktig å ta omsyn til dei driftsopplegga som set dei største krava til kua. Ei ku som fungerer godt i robotsystem vil også fungera godt i eit båsfjøs, men ikkje

Flott og svalande ved sjøen ein varm sommardag. Foto: Lars Byberg

alltid motsett. Tilbakemeldingar eg får viser at det først og fremst er jureksteriøret som er for varierende og bør få meir fokus. Når det gjeld dette har eg registrert at det har kome nytt innhald i jurindeksen. Den nye jurindeksen er ein rein kopi av Viking Raud sin jurindeks. I utgangspunktet er eg positiv til auka samkøyring med dei andre landa i Norden, ikkje minst med tanke på medlemskap i NAV. Likevel tykkjer eg det er uheldig at jurindeksen vert bestemt av andre som kanskje har andre utfordringar og utgangspunkt. For drastiske endringar kan gje store utslag i jurindeks og avlsverdiar, og fører til litt slalåmkøyring i avlen.

SMÅTT TIL NYTTE

Helt flat landbruksstøtte i Nord-Irland

Landbruksminister Michelle O'Neill har annonsert at landbruksstøtten i Nord-Irland skal legges om til en fast sum per dekar uavhengig av type produksjon og geografi. Støttebeløpet blir på ca. NOK 240 per dekar, og systemet skal fases inn over en periode på sju år. I tillegg kommer bygdeutviklingsmidler, der ministeren har godkjent bevilgninger på over NOK 6 milliarder. Det ble også lansert en strategi for landbruksbasert vekst med ambisjon om å skape 15 000 nye jobber i matindustrien innen 2020.

BBC News

Barn på melkebruk får mindre allergi

En svensk studie konkluderer med at barn som vokser opp på melkebruk bare har en tiendedel så stor sjanse for å utvikle allergier sammenlignet med andre barn som vokser opp på bygda. Utviklingen av immunsystemet ble fulgt hos en gruppe barn inntil de var tre år gamle. Alle bodde på bygda i Västra Götaland og halvparten på gårder med melkeproduksjon. Forsinket utvikling av immunsystemet øker risikoen for allergier, og videre studier skal prøve å avdekke hvilke faktorer ved å vokse opp på melkebruk som påvirker immunsystemet utvikling på en positiv måte.

www.feedstuffs.com

Cecilie Mejdell

forsker, fagansvarlig
dyrevelferd
cecilie.mejdell@vetinst.no

Julie F. Johnsen

stipendiat
julie.johnsen@vetinst.no
begge Veterinærinstituttet

Nyheter om ku, kalv og dyrevelferd

Diing er en ingen garanti for at kalven får i seg nok råmelk. Derfor bør en hjelpe kalven til juret og se at den drikker, eventuelt tydelig se at en jurkjertel er tømt eller gi kalven råmelk med flaske i tillegg. Foto: Frida Meyer.

Julie Føske Johnsen fortalte i sitt innlegg om båndet mellom ku og kalv. Gjennom sine forsøk i Canada har hun undersøkt betydningen av ernæring (melk) på styrken av dette båndet. Om dagen ble kalvene holdt i en binge ved siden av arealet til kyrne. Om kvelden ble det åpnet en port slik at kalvene fritt kunne velge å gå inn til mødrene sine og tilbringe natten med kyrne. 1/3 av kalvene fikk ikke annen melk enn den de kunne die om natten. En annen tredel hadde

fri tilgang (12 liter/døgn) på melk fra automat plassert i kalvebingen, og de kunne die mora om natten. Den siste tredelen fikk også fri tilgang på melk fra automat i kalvebingen, men kunne ikke die mødrene fordi disse var utstyrt med jurnett. Alle fødslene skjedde i egne kalvingsbinge hvor ku og kalv tilbrakte 1–2 døgn sammen før de ble plassert i forsøksfjøset. Kyrne i den sistnevnte gruppen hadde jurnett også i kalvingsbingen, slik at kalvene ikke hadde erfaring med diing.

Båndet mellom ku og kalv er følelsesmessig

Når porten ble åpnet om kvelden, registrerte Julie tiden det tok før kalv og morku var gjenforent. Dette var et mål på hvor sterkt knyttet ku og kalv var til hverandre. Det ble også registrert hvor mye de slikket hverandre og hvor mye tid de var sammen. Det viste seg at kalvene som ikke fikk die, var like raske til å oppsøke mora som de andre. Ku og kalv tilbrakte altså like mye tid sammen og slikket

I et åpent seminar på Veterinærinstituttet i Oslo der det ble formidlet resultater fra et forskningsprosjekt om diesystemer i økologisk melkeproduksjon. Seminaret var dedikert til forsker Vonne Lund som initierte prosjektet, men som døde av kreft for fem år siden.

hverandre like mye uavhengig av om kalvene kunne die eller ikke. Dette viser at båndet mellom kalv og morku i første rekke er et emosjonelt, følelsesmessig bånd, og ikke først og fremst knyttet til melk.

Viktig med skånsom separasjon

Atskillelsen etter en dieperiode kan være høylytt. Det viser forsøk gjort i Norge og Sverige som ble presentert av professor Lena Lidfors fra Sveriges Lantbruksuniversitet. Både når atskillelse ble gjort etter 4 døgn og etter 6–8 uker reagerte både kyr og kalver med høylytt rauting, kraftigst hos de eldre kalvene. Kalvene hadde gått med mora hele døgnet. Dersom ku og kalv kunne se og slikke hverandre etter separasjonen medvirket dette til at dyra var roligere, kalvene falt raskere helt til ro og de lekte mer sammenliknet med kalver der ku og kalv bare kunne høre hverandre etter atskillelsen. Å gi kalvene mer melk, slik at de er mette, kan redusere rautingen hos kalvene. Lidfors viste også resultater fra et forsøk med diekalver i et AMS-fjøs, som ble sammenliknet med kalver på høy (9 liter/dag) og lav (5 liter/dag) melkefôring fra automat. Alle ble brått avvent ved 8 ukers alder, og diekalvene ble samtidig flyttet til annen bing. Diekalvene viste mest stressatferd, som varte i 3 døgn. Diekalvene fikk en forbigående nedgang i daglig tilvekst, som i utgangspunktet var høyere enn for de andre gruppene. Atferd som tungerulling og suging på andre kalver ble påvist i alle gruppene, men i mindre grad hos diekalvene. Forsøket illustrerer viktigheten av mer skånsomme metoder for separasjon og gradvis avvenning fra melk. Det har vært antatt at separasjon ved fødsel påvirker kalvens atferd lite, men Lidfors presenterte data som viste at kalver som fjernes fra kua umiddelbart, reiser seg seinere og er mindre aktive første levedøgn.

- Båndet mellom kalv og morku er primært et følelsesmessig bånd, og ikke først og fremst knyttet til diing.
- Atskillelse etter dieperioden er traumatisk for kalven – fysisk og visuell kontakt etter atskillelse og mer melk demper reaksjonene
- Også separasjon rett etter fødsel påvirker kalvens atferd
- Kalvens læreevne er større når den er oppstallet med andre enn når den er alene i en bing
- Diing er ingen garanti for at kalven får nok råmelk – viktig å kontrollere
- Forutsatt at melken gis gjennom smokk med relativt liten åpning, kan kalven drikke det den har lyst på uten at melk renner over i vomma

Oppstalling og læreevne

Professor Daniel Weary fra University of British Columbia i Vancouver, Canada, fortalte om hvordan læreevnen hos kalver påvirkes av hvordan de oppstalles. Kalvene i forsøket ble lært opp til å trykke på en dataskjerm når denne lyste hvitt, og fikk da melk som belønning. Var skjermen rød, hjalp det ikke å trykke. Alle kalvene klarte å lære dette, og trykket kun når skjermen var hvit. Så ble reglene endret. Nå var det rødt som var signalet for melk. Kalver som var oppstallet sammen med andre kalver skjønte relativt raskt de nye reglene, og de som var oppstallet parvis fra ung alder var nesten like flinke som kalver holdt i gruppe. Best var kalvene som hadde gått med både andre kalver og voksne kyr. Det var for alle en dramatisk forskjell til de kalvene som var oppstallet alene. Blant disse var det bare 20 prosent som lærte seg den nye sammenhengen.

Forsøket illustrerer at sosial isolasjon påvirker mental utvikling negativt, og at evnen til omstilling og nylæring blir skadelidende. Tilsvarende effekter av sosial isolasjon er vel kjent for andre arter. Weary viste også at kalver som ble holdt i gruppe var raskere til å begynne med fast føde, smake på nye førsorter og var mindre engstelige for nye ting. Dan Wearys konklusjon var klar: Slå sammen to og to enkeltbinge hvis kalvene ikke går i gruppebinge!

Sørg for at kalven får nok råmelk

Råmelk er livsviktig for kalven, og den bør få i seg tilstrekkelige mengder råmelk fortrinnsvis i løpet av få timer etter fødselen. Her bør man ikke blindt stole på naturen! Kuas jur kan være stort og sidt og fullt av tråte, og kalven kan være svak etter fødselen, noe som forsinker opptaket. Julie Føske Johnsen har sammenliknet to metoder som brukes for å forsikre seg om at kalven får i seg råmelk i tide: Å hjelpe kalven til juret og se at den drikker, eventuelt tydelig se at en jurkjertel er tømt, eller gi kalven råmelk med flaske i tillegg. Det ble tatt blodprøver av 158 kalver 24–48 timer etter fødsel samt prøve av første mål av råmelka. Konklusjonen er at begge disse to tildelingsmetodene hjelper, slik at andelen kalver med for lavt innhold av immunstoffer i blod (<10 gram IgG/liter serum) da er på samme nivå som hos konvensjonelt oppdrettede kalver. Ikke desto mindre er det mange kalver (ca. 30 prosent) som får målt et for lavt nivå av immunstoffer i blodet. Risikoen er mindre dersom råmelka er av god kvalitet (inneholder mye immunstoffer), men er fortsatt til stede. Vi vet ikke nok om hvorfor så mange kalver får for lavt nivå av immunstoffer i blodet selv om det er tatt forholdsregler, og heller ikke nok om den praktiske betydningen av dette hos diekalver.

» Nyheter om ku, kalv og dyrevelferd

Kalven tåler mer melk per måltid

Forsker Kristian Ellingsen ved Veterinærinstituttet har undersøkt hvor mye melk en kalv kan tildeles i ett måltid uten melk renner over i vomma. Dette forsøket er omtalt i Buskap 1/2014, og skal bare kort gjengis her. Forsøket viser at løpemagen hos kalv er svært tøylig. I dette forsøket drakk 5 av 6 kalver opp 4 liter på en gang. Da melkemengden ble økt, drakk to kalver mer enn 6 liter, noe som utgjorde 12–13 prosent av kroppsvekten, i ett måltid. Hos ingen ble det påvist melk i vomma. Under forutsetning av at melken gis gjennom smokk med relativt liten åpning, kan kalven drikke det den har lyst på uten at melk renner over i vomma.

Dyrevelferd økte salget

Stipendiat Alexander Schjøll fra Statens Institutt for forbrukerforskning presenterte noe av sin forskning om markedet for mellomkalv, som er en aktuell nisje for melkeprodusenter som praktiserer diing. Han fortalte om utfordringen i å forske på et produkt som knapt finnes, og hvordan han valgte å gjøre et reelt eksperiment på restaurant. Her ble det manipulert med omtale i menyen og pris på en rett av kalvekjøtt. Kjøttet var økologisk mellomkalv fra Grøndalen gård, der kalvene får die i 6–8 uker og kan gå fritt inn og ut. Det ble brukt tre omtaler («kalvekjøtt fra Grøndalen gård», «økologisk kalvekjøtt fra Grøndalen gård», og «kalvekjøtt fra kalver med ekstra god dyrevelferd fra Grøndalen gård») og tre prisnivåer. Det viste seg at «økologisk» ikke økte salget, mens det gjorde omtale av god dyrevelferd. Å være billigste hovedrett reduserte salget.

Alexander gjennomførte videre en internettbasert forbrukerundersøkelse, der betalingsvillighet for kjøttdeig av kalvekjøtt ble undersøkt. Her ble det manipulert med opprinnelsesland (Norge, Danmark eller

Polen) og merkene økologisk, friland, og ingen spesiell merking, og ulike prisnivåer. Å være norsk er absolutt viktigst for betalingsvilligheten. Friland (et merke som betydde at kalvene har gått ute på beite) ble høyere verdsatt enn økologisk.

Forskere må ta del i den offentlige debatten

Professor Bo Algers fra Sveriges Lantbruksuniversitet oppfordret til at forskere deltar i den offentlige debatten og bidrar med faktaopplysninger. I Sverige har det vært mye diskusjon om dansk svinekjøtt som stadig får økte markedsandeler, ikke minst fordi svenske bedrifter velger det billigere danske kjøttet. Algers selv har gått hardt ut og uttalt at IKEAs såkalte «svenske» kjøttboller (de er produsert på importert kjøtt) får ham til å kaste opp. Algers viste hvorfor svensk kjøtt er dyrere, ikke minst fordi dyra har bedre dyrevelferd. Svenske (og norske) griser har krøll på halen, det vil si at de har intakt hale, den er ikke kupert. Problemer med halebiting søkes løst gjennom å gi grisene bedre plass og materiale å rote i, ikke ved å fjerne halen.

Selv om rutinemessig halekupering heller ikke er tillatt i EU, ses det gjennom fingrene med bestemmelsen. 99,2 prosent av grisene i sentrale svineproduserende land som Danmark, Tyskland og Frankrike har kupert hale. Algers mener derfor at IKEA med flere benytter ulovlig produserte varer i sin produksjon.

Medisinforbruket per produsert kilo kjøtt er en brøkdel i Sverige (og enda lavere i Norge) sammenliknet med andre europeiske land. Høyt medisinbruk har sammenheng med resistensproblemer. I Danmark økte andelen griser på slakteri som bærer den resistente gule stafylokokken MRSA fra 44 prosent til 77 prosent på ett år fra 2011 til 2012. Mennesker som smittes med denne kan få problemer ved sykehusinnleggelse og risikerer å dø av infeksjon. I Sverige (og Norge) tjener ikke veterinærene penger på å selge medisiner og legemiddelhåndteringen er strengere.

«Ku-kalv»prosjektet finansieres av Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter og midler over Jordbruksavtalen (MATFONDAVTALEN). Prosjektet avsluttes i 2015.

Så lenge melken gis gjennom smokk med relativt liten åpning, kan kalven drikke det den har lyst på i hvert måltid uten at melk renner over i vomma.

Avlskurs på Store Ree

24.–26. november 2014

«Fokus på framtidens ku»

Gode resultater i avlen oppnås gjennom kunnskap, interesse og erfaring. Kurset har som mål å gjøre deltakerne i stand til å gjøre velfunderte valg i egen besetning og som aktive deltakere i diskusjoner omkring framtidens avlsarbeid. Kurset vil basere seg på forelesninger, diskusjoner, refleksjoner, gruppearbeid og fjøsbesøk.

Kurssted: Store Ree ved Hamar

Deltagerantall: Maks 30

Varighet: Tre dager (fra kl 10.00 første dag til kl 15.30 siste dag)

**Forelesere
er blant annet:** Trygve Roger Solberg (avlssjef i Geno)
Hans Storlien (avdelingssjef i marked Norge i Geno)
Ingunn Nævdal (husdyrkonsulent i Geno)
Anne Guro Larsgard (avlskonsulent i Geno)
Bonde og/eller avlsrådgiver

Kursavgift: kr. 4300,- for medlemmer i Geno
(kr. 5300,- for ikke-medlemmer i Geno)
Inkluderer lunsj, kaffe, kaker og frukt alle dager.

Festmiddag på Store Ree: kr. 650,- inkl. aperitiff og drikke til maten, kommer i tillegg.

Alle deltakerne får utdelt kursperm.

Overnatting: First Hotell Victoria i Hamar. Enkeltrom per natt inkl. frokost kr. 766,- Dobbeltrum: kr 966,- per natt (to personer) inkl. frokost.

Påmelding: Ved påmelding må oppgis: Navn, adresse, telefonnummer (arbeid/privat) og ønske om overnatting og festmiddag. Vi har reservert noen rom for overnatting fra dagen før kursstart.

Påmeldingsfrist: 3. november 2014

Påmelding til:
Tlf: 950 20 600
Epost: post@geno.no
Fax: 62 52 06 10

For nærmere opplysninger kontakt Kundesenteret i Geno, tlf: 950 20 600
Informasjon om Storfeskolene finnes også på www.geno.no
Vi ønsker velkommen til kurs med aktuelle fagtemaer, gode diskusjoner og sosialt samvær!

- Tema:**
- Åpning med refleksjoner omkring hva avlsarbeid betyr for norsk husdyrproduksjon
 - Målet med og resultater av avlsarbeid på storfe (NRF)
 - Tilgjengelige metoder for å oppnå avlsmessig framgang
 - Avlsarbeidet på NRF
 - Avl i egen besetning, inkl. praktisk eksteriørvurdering i et fjøs
 - Avl i et internasjonalt perspektiv
 - Framtida

Beiterapport fra **Ulberg**

Kristin Vold Lexander

Hans Ulberg

h.ulberg@online.no

Melkebønder Sør Fron
i Oppland

Kraftfôr og vann lokker kyrne inn til mjølking, og det har ikke vært noe problem å måtte hente kyr til mjølking. Foto: Sanna Kaupang Sørum

» Sola skinner og det er dyr ute på alle kanter. Dette er sommertrivsel for folk og dyr! I fjor bygde vi på gamlefjøsset fra 1977 med liggebåsavdeling til 38 kyr og melkerobot fra Lely, og siden september har det vært full drift her. Sommerens utfordring var hvordan vi skulle organisere beitinga for mjølkekyrne. Det har vært tankevirksomhet og lesing, utprøving og læring og vi er godt fornøyd med resultatet. Her følger noen foreløpige observasjoner basert på årets sesong.

Skiftebeite på fulldyrka for kyrne

Vi har tre beiter i tilknytning til gården, der kyrne tidligere har skifta på å beite. I tillegg låner vi beite av en nabo. Disse beiten har i år blitt brukt til sinkyr, ammekyr og kviger, mens de ca. 30 mjølkekyrne har skiftebeita på fulldyrka mark rett

utenfor fjøsset, 3 skifter á ca. 6 dekar. Det blir noen rundballer mindre av å bruke jordet slik, men samtidig får kyrne lett tilgang på godt fôr, slik at behovet for rundballer blir noe mindre i beitesesongen. Grazeway-porten sørger for at bare kyr som er relativt nymjølka slipper ut. De får tilgang til beitet hvis de er innenfor 0–70 prosent av intervalltida. Det vil si at ei ku som mjølker hver 10. time får komme ut fra 0–7 timer etter mjølking, men ikke fra 7. time og utover. Vi har ikke måttet hente kyr til mjølking, og nedgangen i antall mjølkinger har vært marginal. Kraftfôr og vann lokker dem inn via inngangsporten, de mjølker seg og drikker vann (kanskje fordi porten til mjølkeroboten står nærmere enn drikkekarer når de kommer inn i fjøsset igjen?). Vi var spent på hvordan beiteslipp ville påvirke produksjonen, og de første dagene

falt avdråtten med 3–4 kg pr ku pr dag, hvor den har ligget stabilt siden (se figur). Vi er veldig fornøyd med avdråtten i inneføringssesongen og hadde håpet å greie bedre avdrått på beite. Vi lurer veldig på hva vi bør gjøre annerledes neste sommer.

Mindre behov for beitepusser

Det ser ut som om behovet for beitepusser er mindre når kyrne kommer utpå før det blir for langt og når beiten skiftes ofte. Ett av skiftene stripebeita vi fordi graset ble for langt, men det førte til mye nedtråkking og det ble stier som fortsatt er svarte. Kyrne virker som de er mer ivrige til å være ute når de tilbys «nytt» beite minst én gang i uka og de ser ut til å følge hverandre i beitinga. Enten er nesten ingen ute, eller nesten alle. Stort sett har kyrne holdt seg på plass, men en dag hørte vi voldsom

» Kristin Vold Lexander og Hans Ulberg deler sine erfaringer etter første beitesesongen etter ombygging av fjøset til løsdrift med melkerobot.

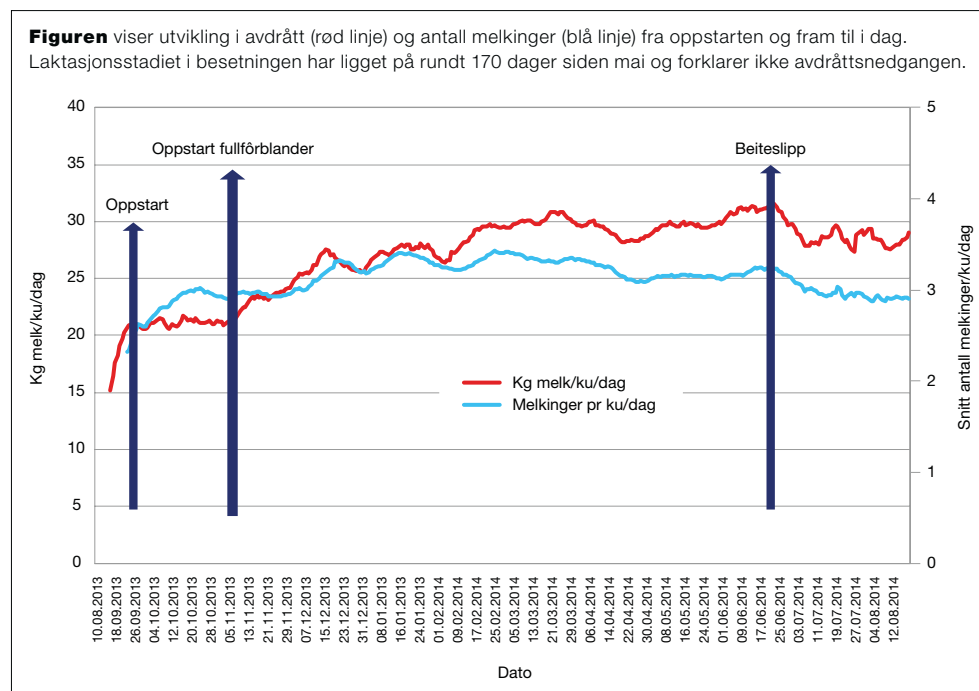

Grazeway-port sørger for at bare kyr er innenfor 0–70 prosent av intervalltida for mjølking slipper ut på beitet. Foto: Sanna Kaupang Sørum

rauting fra flokken, da ei kvige hoppa over gjerdet og løp opp i skogen for å kalve. Kalvinga var raskt unnagjort og begge kom seg vel tilbake til fjøset.

Kalver på tunet

De avvente kvigekalvene født etter nyttår går også ute. Vi tok først ut høstkalvene og hadde dem i en innhegning som gikk fra fjøsdøra og ut mot tunet vårt slik at de kunne gå ut og inn som de ville og slik at vi kunne godsnakke med dem i løpet av dagen. Da de var blitt vant med uteliv og håndtering flytta de opp til havnehagen, der de har en kraftfôr-stasjon i tillegg til beitet. De litt mindre kalvene fikk så komme ut på samme måte, og de har gjort ryddesaga mer eller mindre overflødig i sommer ettersom vi har flytta strømgjerdet rundt omkring rundt husene. Bringe-bær- og rosebusker, gras og ugras

blir konsumert med stor appetitt. Innmarka ligger helt opp til tunet, og slik har kalvene også stripebeita vendeteigene. Dyra har i tillegg kosa seg med gras fra grasklipperoppsamlere og håndfôring fra fastboende og besøkende på gården. Hele flokken kommer løpende når noen kommer for å snakke med dem. Når vi har trengt arealet de beiter på til andre ting en dag, lukker vi døra til fjøset slik at de er innendørs mens det pågår. Vi synes vi kan se at disse kalvene har fått en bedre fasong etter å ha vært ute en stund. Alle er snyltebehandla.

Kalvefôring

Vi har i snart ett år praktisert fri tilgang til mjølk for de minste kalvene, fra fødsel til de er ca. en måned. Fra en måneds alder får de mjølk to ganger om dagen, og de går ofte rett på kraftfôrsmokken etter

Kalvene har fri tilgang til mjølk fra fødsel til de er ca. en måned. Fra en måneds alder får de mjølk to ganger om dagen, og de går ofte rett på kraftfôrsmokken etter fôring. Foto: Sanna Kaupang Sørum

fôring. Vi har satt ei krybbe under kraftfôrsmokken slik at fôret som søles samles opp der og ikke i tallen (se bilde på neste side). Med en god del kalvinger i sommer blir det mye mjølk i M4USE-bottene, og vi har

Beiterapport fra Ulberg

Mjølkekyrner har skiftebeita på fulldyrka mark rett utenfor fjøset. Foto: Sanna Kaupang Sørum

nå kjøpt en brukt melketank som vi bruker til å avkjøle kalvemjølka og til å lage mjølkeerstatning når vi ikke har nok. Når vi bruker mjølkeerstatning blander vi én sekk, 150–200 liter, og syrner med Ensil 1. Hvis det i perioder blir mer mjølk enn vi klarer å føre opp, for eksempel i råmjølksperioden, blir den også kjemisk syrna.

Ei krybbe under kraftfôrmokken sørger for at fôret som søles samles opp der og ikke i tallen. Foto: Sanna Kaupang Sørum

Livet som robotmjølkebønder

Robotmjølkinga går som regel veldig greit. Vi har fått høyere avdrått og bedre jurhelse, fruktbarhet og dyrevelferd. Men to av kyrne har side jur som gjør at roboten strever med å lokalisere spenene. Dette løste seg i det ene tilfellet ved å bygge opp golvet der mjølkinga skjer med ei tilklipt gummimatte til beina, slik at kyrne kommer litt høyere, mens den andre kua ble solgt til en nabogård med bås fjøs. Vi er nesten like glad i den andre roboten i fjøset, Lely Discovery, som skrapet møkk på spaltegulvet. Den letter fjøsstellet og gjør golvet renere enn ved håndskraping. I forbindelse med ombygginga installerte vi grovfôrlinje med av fullfôrblander fra Trioliet og takbånd fra Rollax. Som figuren viser, fikk vi samtidig en ytterligere oppgang i avdrått da den ble tatt i bruk et par måneder etter at mjølkeroboten var i gang.

Ser med glede på framtida

For første gang på flere år hadde vi ikke noe stort sommerbyggeprosjekt på gang i år, og vi kunne ta med kårkallen, som er svært aktiv i drifta, på ei ukes ferie i Finnmark, mens den

SMÅTT TIL NYTTE

Storfekjøtt til 2 100 kroner per kilo

Oppgjørpris på over DKK 2 000 kroner kiloen vil bare være en drøm for de fleste, men ikke for det danske bondeparet Grit og Jørn Steensrup. Rasen det dreier seg om er japanske Wagu. Kjøttet omtales også som Kobe-kjøtt. I produksjonen inngår både restprodukter fra ølproduksjon og massasje, og slaktning skjer ikke før ved 30 måneders alder. En butikk i Fredrikssund har solgt de bedre stykningsdelene for knapt DKK 900 kroner per kilo, men bonden forteller til Landbrugsavisen at han også har solgt kjøtt for DKK 2 100 kroner per kilo. Og som han lakonisk bemerker skulle det gi et noe høyere dekningsbidrag enn en er vant med i storfekjøttproduksjon. Wagu skal være genetisk disponert for intramuskulær marmorering av kjøttet. Foreløpig har bondeparet bare 12 renrasede wagu-dyr og det er jo et åpent spørsmål hvor stor etterspørsel det vil være på disse prisnivåene, selv om det er kjøtt litt utenom det vanlige.

www.landbrugsavisen.dk

flinke sommerhjelpa vår passa fjøset. Ved hjelp av styringsprogrammet Time for Cows på iPaden og det digitale fjøskameraet, kunne vi følge med på alt som foregikk hjemme fra 71 grader nord. Med en driftsform som gir oss mye større fleksibilitet i hverdagen samt mer detaljert informasjon for å følge opp hver enkelt ku, har det blitt mer lystbetont å gå i fjøset for hele familien. Vi ser med glede på framtida som mjølkebønder i Sør-Fron.

» SpermiVital på ungokser lanseres nå med ungokser som sendes ut til inseminørene i august. Dette har vært etterspurt veldig mange ganger, og det er derfor svært gledelig at vi nå er i gang med produksjon og distribusjon av SpermiVital på ungoksene.

Hans Storlien

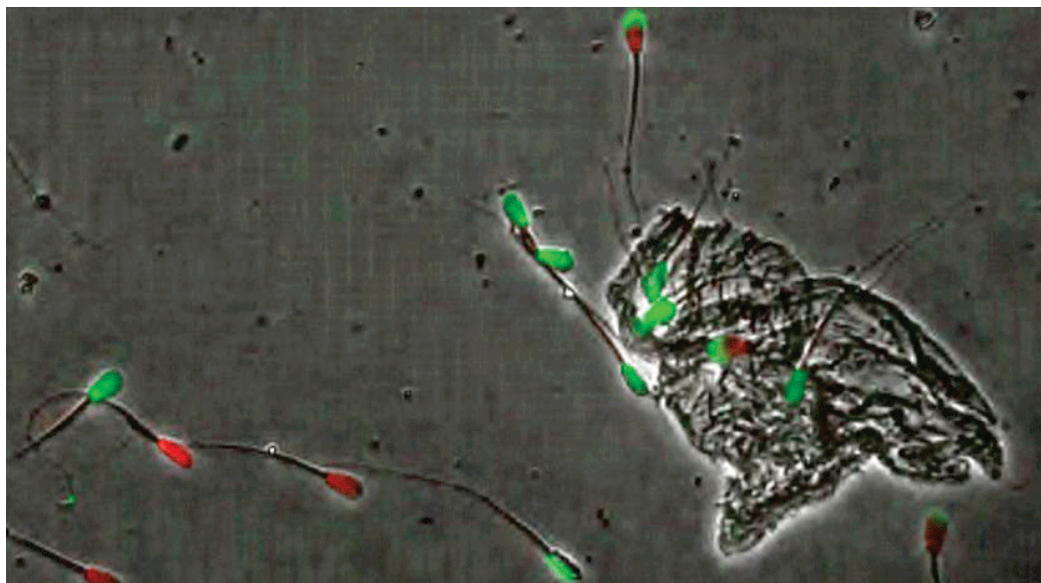
Markedssjef i Geno
hans.storlien@geno.no

Nå kommer SpermiVital på ungokser

» Det produseres nå systematisk 300 doser SpermiVital-sæd av totalt 1750 doser på alle ungokser. Med tanke på framtidig avkomsgransking er det svært viktig at alle har kvalitet på sæden til å kunne leveres i SpermiVital-versjon i tillegg til vanlig sæd. Okser som ikke tilfredsstiller dette kriteriet vil derfor ikke komme i bruk og vil bli slaktet. Produksjonen av SpermiVital er mindre effektiv i og med at det er 25 millioner sædceller i strået kontra 12 millioner i et strå med vanlig sæd. Dette er noe av grunnen til at vi har måtte vente såpass lenge før vi har lansert SpermiVital på ungoksene.

Distribusjon

Ungoksene med SpermiVital ble først distribuert i august måned, og vil etter hvert være tilgjengelig i alle beholdere. Det er ungokser i intervallet 11549–11574 som er de første som kommer som SpermiVital-sæd. Tilbudet vil i starten være litt mindre enn i en normal situasjon da ungoksene distribueres i fem ulike puljer gjennom året, og først i mai neste år vil alle ungoksene i en årgang være produsert med 300 doser. Ta kontakt med inseminøren din ved neste anledning det er behov for

SpermiVital sæd etter oppløsning på laboratoriet i en løsning som etterlikner forholdene i uterus. En del spermier er fortsatt bundet i alginatgel høyre i bildet, noen er på tur til å bli frigitt og en del er frie. Spermene er farget med Sybr for levende spermier (grønne) og Hoechst for DNA som farger hodet (blå). I alginatbiten sees flere levende spermier som grønne hoder. Foto: Anne Hege Alm-Kristiansen

SpermiVital, og det er ønske om å benytte ungokse. Påslaget på SpermiVitalsæden er som for eliteokse 100 kroner, det vil si at for en ungoksedose med SpermiVital blir prisen 192 kroner.

Ungokseandelen på tur opp igjen

Ungokseprosenten sank med fire prosent da vi lanserte SpermiVital i 2010. Årsaken til dette er at

avlsplanen blir satt til side når det er riktig å benytte SpermiVital-sæd. Det blir derfor brukt SpermiVital eliteokser der det mange ganger er oppført ungokse. Dette kan nå bli historie. Bruksområdet for SpermiVital er fortsatt kyr som er tidlig i brunsten og når man ønsker å inseminere og kyr med utydelig brunst. SpermiVital skal kunne være med å redusere bruken av dobbeltinseminasjoner.

SpermiVital på kjøttfe

I løpet av høsten vil vi også starte opp produksjon av SpermiVital på kjøttfe ungokser. Dette er også et etterspurt produkt som etter planen skal være i beholdere til inseminørene i løpet av februar. Vi kommer tilbake med mer informasjon når dette lanseres i Norge.

Neste nummer av Buskap

- Nytt fra øko-forskning i Sverige
- Fullfør til okse
- Daglige rutiner og jurhelse
- Avkomsgransking og ny oksekatalog
- Gårdsreportasjer og mye, mye mer

SMÅTT TIL NYTTE

Globale melke-fakta

- Det er cirka 145 millioner bruk med melkeproduksjon i verden med i snitt tre kyr
- Bare 62 prosent av melka som produseres leveres til meieri
- 1 milliard mennesker er på verdensbasis knyttet til melkesektoren på en eller annen måte
- Gjennomsnittlig melkeforbruk per innbygger er 107 kilo per år – 202 kilo i utviklede land og 52 kilo i utviklingsland.

Toon van Hooijdonk,
Universitet i Wageningen i Nederland

» Storbritannia har lovregulert forholdet mellom supermarkedkjedene og leverandørene. Vil det endre på maktforholdene i matvarekjeden?

Rasmus Lang-Ree
rlr@geno.no
Tekst og foto

Prøver å tøy le

» Storbritannia fikk sine første regler som skulle regulere matvarekjedenes atferd overfor leverandørene i 2002. Reglene var frivillige og det fungerte dårlig. Fra 2010 ble regelverket The Grocery Supply Chain Code of Practice lovbestemt, og det ble etablert en voldgiftsinstitusjon som kan bøtelegge overtredelser. Det norske matkjedeutvalget som la fram sin innstilling i 2011 foreslo et lov for å sikre god handelsskikk. Utvalget tok også til orde for å etablere en ombudsordning etter mønster fra det som ble etablert på de britiske øyer. Så langt har det ikke vært flertall i Stortinget for disse forslagene, og regjeringen har stoppet utviklingen av en dagligvareportal som var et annet forslag fra utvalget.

FAKTA

ATFERDSREGLER FOR DAGLIGVAREKJEDENE

(The Grocery Supply Chain Code of Practice)

- Lovregulert regelverk erstattet tidligere frivillig regelverk i 2010
 - Regulerer forholdet mellom supermarkedkjedene og leverandørene til disse
 - Tvungen voldgiftsmann skal håndheve regelverk og kan bøtelegge
 - Ordningen finansiert av matvarekjedene
 - Omfatter ikke priser
 - Hindrer kjedene å skyve kostnader og risiko over på leverandørene
- Eksempel på kostnader som ikke kan belastes leverandør: markedsundersøkelser, bare i begrenset grad markedsføring, svinn som ikke er leverandørs feil, lansering av nye butikker, kundeklager uten at det er bevist at det er leverandørs feil eller reise- og opphold for ansatte i kjeder. Leverandører skal ikke betale for bedre eksponering (hylleplassering) av sine varer

Philip Hudson, avdelingssjef i NFU (National Farmers Union), forteller at de var pådriver for sterkere kontroll av kjedemakten gjennom lovregulering, og at erfaringene så langt har vært gode.

Bondelaget en pådriver

Kritikk av at matvarekjedene stikker av med for stor del av kaka og at de utviser uakseptabel atferd for å oppnå dette, lå bak det det første frivillige regelsettet. Philip Hudson, avdelingssjef i NFU (National Farmers Union) som er bondelaget for England og Wales, sier til Buskap at NFU hele tiden var en pådriver for et strengere regelverk. Han mener at det som til syvende og sist overbeviste politikerne om at dette var nødvendig var en rapport som påpekte at skjev maktfordeling mellom kjede og leverandør hemmer investeringer og innovasjon. Dette vil i neste omgang skade forbrukerne. Resultatet ble lovregulering og ansettelse av leder for voldgiftsinstitusjonen. Det litt spesielle er at hele ordningen finansieres av kjedene. Siden ordningen har vært fullt operativ først fra nyttår, mener Hudson det er for tidlig å konkludere om effekter. Men inntrykket er at kjedene følger regelverket. Voldgiftsinstitusjonen kan både bøtelegge og offentliggjøre navn på kjeder som bryter

regelverket og det har effekt på for virksomheter som er ekstremt opptatt av å beskytte renommeet.

De store taper

Philip Hudson forteller om et matvaremarked i endring. De fire store (se faktaboks) taper konkurransen mot lavpriskjedene Lidl og Aldi. I tillegg utfordres de av et sterkt voksende marked for on-linehandel. Men det er ikke bare lavpris som vinner fram: Waitrose satser på høy kvalitet og har også framgang. Forklaringen til Hudson er at forbrukerne handler på Lidl og Aldi i uka, men drar innom Waitrose når de skal imponere gjestene de skal ha på middag i helga. En annen tendens er at de store kjøpesentrene utenfor byene taper mot mindre lokale butikker i byene (convenient stores). Selv om netthandel av matvarer er populært for kundene som får varene brakt hjem eller kan plukke opp handlepåsene på t-banestasjonen på vei hjem fra jobb, er utfordringene for kjedene at ingen har funnet et modell for å dekke inn de ekstra kostnadene denne servicen medfører.

kjedene

Maktforhold i endring

I motsetning til i Norge har kjedene i Storbritannia hånd om nesten all distribusjon, og de er mer integrert. Markedsandelen til kjedenes egne merkevarer er på 41 prosent mot 22 prosent i Norge. Kjedene sikrer seg med bønder som direkteleverandører i tillegg til de ordinære leverandørene. For eksempel kan en melkeprodusent inngå avtale med Tesco og oppnå en ekstrabetaling for melka. Gjensytelsen er å oppfylle kjedens krav til dyrevelferd og miljø. Melka leveres fortsatt til det samme meieriet som må ha separat linje for denne melka fram til butikk. Tilsvarende ordninger finnes på storfekjøtt. Bondelaget er ikke involvert i prisdiskusjoner, som blir forhandlet mellom kjedene og den gruppen av bønder de har avtale med. Philip Hudson i NFU har inntrykk av at bondene som er direkteleverandører gjennomgående er fornøyd fordi de oppnår en premiumpris på produktet de leverer. Kjedene på sin side profilerer seg på at de tar vare på «sine» bønder og han mener kjedene har blitt mer ansvarsfulle og mer bevisste på bøndenes økonomi.

Skeptisk bonde

Melkeprodusenten Joe Delves i Sussex er skeptisk til om voldgiftsinstitusjonen vil bety noen forskjell. Han viser til at Tesco ikke betaler bøter de er ilagt for brudd på regelverket. Ett av fem pund engelske husholdninger bruker på mat går gjennom Tesco og dette gir makt. Selv om matvarekjedene driver priskrig på melk med literpris på NOK 4,40 frykter ikke Delves at dette vil påvirke prisen bonden får siden kjedene kompenserer det de taper på melk på andre produkter.

FAKTA

KJEDENES MARKEDS-ANDELER

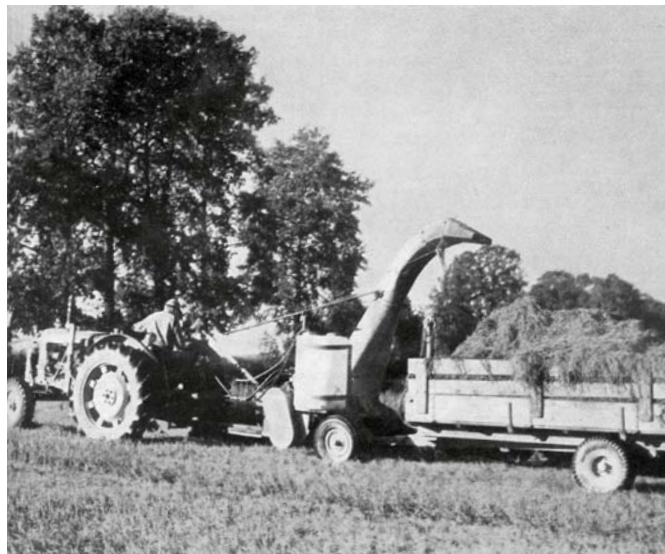
■ Tesco	28,6
■ Asda	17,4
■ Sainsburys	16,5
■ Morrison	11,1
■ Coop-gruppa	6,1
■ Waitrose	5,0
■ Aldi	4,6
■ Lidl	3,1

De fire store matvarekjedene taper nå markedsandeler til de mindre lavpriskjedene.

BUSKAP FOR 50 ÅR SIDEN

Rasmus Lang-Ree
rlr@geno.no

En moderne fôrhøster i arbeid hos Baltzer Hoelstad i Ås. Foto: Buskap og avdrått.

Høste- og lagringsmetoder

Økonomisk resultat ved ulike grashøstings- og lagringsmetoder var tema for en artikkel av konsulent Odd Blegen i Buskap nummer 3 i 1964. En faktor som påvirker økonomien er antall fôreheter på fôrbrettet ved de ulike metodene. Blegen presenterer tall som viser at mens det er et tap på 25 prosent fra slått til oppføring for hesjehøy er tilvarende tap for surfôr fortørket til 35 prosent tørrstoff på 18 prosent. Ser en på antall fôreheter på fôrbrettet per dekar viser Blegen til at hesjehøy gir 300 fôreheter, mens surfôr med tilsetning og kunstig tørket fôr gir 360. Når det gjelder produksjonsverdien

av fôret vises det til omfattende forsøk på Ås der konklusjonen er at surfôr har en stimulerende virkning på melkeproduksjonen i forhold til hesjehøy. I noen forsøk tilsvarte merverdien for surfôr 12 øre per fôrehet. Hva gjelder høstings- og lagringskostnadene konkluderer Blegen med at fôreheten blir billigst med bruk av slagghøster og legging i silo med direkte tilsetning av konserveringsmiddel under høstingen. Blegen avslutter sin artikkel med at forutsatt at det ikke er spesielle forhold på den enkelte gard som taler sterkt mot ensilering, vil det være fordelaktig at en meget stor del av enga legges i silo.

Bondeleder

med klokkeetro på

Rasmus Lang-Ree
rlr@geno.no
Tekst og foto

Peter Kendall, den nye lederen i den globale bondeorganisasjonen World Farmer Organisation, mener Storbritannia har en moralsk plikt til å bidra til å fø en økende befolkning globalt. Intensifisering gjennom teknologi er stikkordet for økt matproduksjon.

» Peter Kendall har vært leder for NFU (National Farmers Union – bondelaget for England og Wales) åtte år. I vår klatret han til topps i den globale bondeorganisasjonen World Farmer Organisation, der også Norges Bondelag er medlem. Broren tar hånd opp driften på gården nord for London der det er planteproduksjon på 8 000 dekar pluss leiekjøring på 10 000 dekar.

La markedet styre

NFU var en sterk pådriver for at landbruksstøtten skulle løsrives fra produksjonen. Peter Kendall sier i et intervju med Buskap at det er markedet som må styre hva som skal produseres. Når prisene avhenger av tilbud og etterspørsel vil bondene redusere produksjonen hvis det er

overproduksjon. Matbergene EU tidligere har opplevd skyldtes ifølge Kendall nettopp at støttesystemene opprettholdt for høy pris selv om det var overproduksjon. Men når markedet skal styre må det være et åpent regelverk som sikrer rettferdighet for alle aktørene.

– Vi tror virkelig på markedet, men noen ganger må det gripes inn, sier Kendall. Et marked uten regler og konsekvenser når de brytes blir som en fotballkamp uten dommer. Før vi fikk på plass voldgiftsinstitusjonen (se side 64), hadde vi bare regler, men ingen dommer.

Mer makt til bonden

Den entusiastiske verdensbondelagslederen er optimistisk med hensyn til verdensmarkedet. Befolkningsvekst

og økende middelklasse i land som Kina vil få enorm betydning for etterspørselen etter landbruksprodukter. Selv om matvarekjedene uten tvil har hatt makten ser han tegn til at makten i matvarekjeden forskyves. Sjefen for den største kjeden i England–Tesco–har uttrykt at det de er mest opptatt av er å sikre matvareleveransene på lang sikt. Tesco-kundene er bekymret for at blant annet ekstremvær skal true matvaresikkerheten. Peter Kendall tror at frykten for at leveransene kan svikte vil føre til at makten forskyves fra dagligvarekjedene til produsentene.

Utnytte mulighetene

Den globale trenden med økende etterspørsel etter matvarer er noe som Kendall mener landbruket i

markedet

» En høyteknologisk matproduksjon drevet av etterspørselen i markedet er svaret på morgendagens utfordringer.

Europa må se på som en mulighet. For eksempel er det rom for økt produksjon av melk for å dekke en større del av hjemmemarkedet. Han legger ikke skjul på at han ønsker minst mulig reguleringer av produksjonen. EU sin restriktive linje i GMO-spørsmål ser bondelederen på som hinder for å gjøre den europeiske bonden konkurransedyktig på verdensmarkedet. Og konkurransedyktig på bonden være, for selv om forbrukerne foretrekker å kjøpe britisk mat er det ifølge undersøkelser bare 7–10 prosent som vil betale en merpris for dette.

Endre image

Peter Kendall, som gikk av som leder for NFU i februar, mener det nå er bedre forhold for landbruket i England og Wales enn på lenge. Det er mer interesse for næringa, men Kendall mener det er nødvendig å endre landbrukets image for å bli mer interessant for de unge. Fokus på high-tech og innovasjon skal endre omverdenens oppfatning av bonden. Kendall tror også at det er smart teknologi som vil øke produksjonen globalt. Dette vil intensifisere produksjonen, men ikke gjennom økt bruk av innsatsfaktorer som gjødsel,

men ved intensifisering av management. Teknologi vil gjøre det mulig å overvåke både dyr og dyrket mark ned til minste detalj. Landbruket vil med bruk av teknologi kunne produsere mer og sette mindre fotavtrykk. Kendall tror GMO bare er starten på en teknologisk revolusjon i landbruket, men da er det viktig at reguleringer ikke gjør at Europa blir hengende etter i utviklingen.

Teknologi skal også redde distriktene

Kendall er overbevist om at subsidiene av landbruket sakte og sikkert vil bli redusert. På

spørsmål om hvilke konsekvenser dette får for områder der det ikke er mulig å bli konkurransedyktig på pris, peker han på nisjeproduksjon. Lokalprodusert mat og salg direkte til forbruker kan gi bedre priser til bonde og gi grunnlag for landbruk der det ikke ligger til rette for volumproduksjon. Pluss teknologi–bondetoppen tror teknologien vil få like stor betydning for landbrukets utvikling i distriktene som i sentrale områder.

NORGESFØR
BONDENS TRYGGE VALG

DRØV kraftfôr til melkekyr

★ Lokalt tilpasset for optimalt resultat

www.norgesfor.no

The advertisement features a background image of a brown cow standing in a field. In the foreground, there are several large white feed containers. A thought bubble from the cow shows a pile of straw. Another thought bubble shows a pile of brown feed pellets. A circular inset shows a woman in traditional Norwegian dress milking a cow. The text 'NORGESFØR BONDENS TRYGGE VALG' is at the top. The main headline is 'DRØV kraftfôr til melkekyr'. At the bottom, a yellow star is next to the text 'Lokalt tilpasset for optimalt resultat' and the website 'www.norgesfor.no' is listed.

90 prosent er godt nok

Rasmus Lang-Ree

rlr@geno.no

Tekst og foto

Joe Delves og kona Becky er tredje generasjon på melkegården Burnt House Farm i Polegate i Sussex, en og en halv time med tog fra London. Der har han 210 kyr, og har også leid et melkebruk en times kjøretur unna. I stedet for å prøve å optimalisere driften på slektsgården utover 90 prosent valgte de å ekspandere ved å inngå langtidsleie på en ny gård.

Inspirasjon fra New Zealand

Joe er inspirert av måten melkeproduksjonen drives på i New Zealand. Driften på Burnt House er lagt opp med beite fra midten av mars til månedsskiftet oktober/november. Det overordnede er å produsere melka med lave kostnader.

– Når jeg leier jorda er jeg helt avhengig av å få mest mulig ut av arealet, forteller Joe. De som eier gårdene selv har råd til litt mer slakk.

Beite er sentralt i driftsopplegget. Når kyrne henter fôret, sprer gjødsla og går tilbake for å melkes er kostnadene lave. Joe sier han sparer kostnader hver eneste dag kyrne er ute.

– Jeg har kyrne ute 70 dager lenger enn når min far drev, forteller

– Jeg sparer kostnader hver eneste dag ei ku er på beite, sier Joe Delves, melkeprodusent i Sussex i England.

Noen av NRF-kryssningene.

Joe. Dette betyr at silobehovet per ku er redusert fra 17 til 10 tonn. Selv bare noen få timer med beite om dagen i februar betyr sparte kostnader for meg.

Beitene deles opp i skifter, og vanligvis beiter kyrne bare en dag per skifte. Allerede i slutten av juli begynner han å sine noen kyr i takt med at grasveksten minker. Ved innsett i oktober/november er alle sinet av. Kyrne huses inne i vintermånedene i et enkelt fjøs med billig fôr. Joe regner 10 tonn silo per ku i året (2/3 mais og 1/3 gras) og 2 tonn kraftfôr. Arlanoteringen da Buskap var på besøk lå på NOK 3,48 (34,8 pence) per liter melk. Joe mener han må ha rundt NOK 2,80 per liter for å få dekket alle kostnadene.

Mange er avhengig av høyere pris før de går i pluss, og Joe mener en vesentlig årsak til det er alt for mye kapital bundet i maskiner.

Fra Tesco til Arla

Joe hadde tidligere avtale med Englands største matvarekjede Tesco, men fra nyttår gikk han over til å levere til Arla. Arla som opprinnelig var et svensk/dansk samvirke har nå åpnet for at blant annet britisk bønder kan kjøpe seg inn og bli likestilte medlemmer. Noe av Joes argumentasjon for Arla er at de ikke er så innrettet mot drikkemelkmarkedet som de britiske meieriselskapene har vært. Produksjon av blant annet ost og skummetmelkpulver gir flere bein å stå på og gjør det enklere å

» Den engelske melkebonden Joe Delves er fornøyd med 90 prosent effektivitet og vil eller utvide produksjonen enn å jage de siste ti prosentene.

BURNT HOUSE FARM I SUSSEX I ENGLAND

- Becky og Joe Delves
- 1 500 dekar – 500 brukes til mais og 1 000 til gras
- 210 kyr
- Avdrått på 7 000 kilo
- Beitebasert produksjon
- Trerase krysningsavl med Holstein, Jersey og NRF

NRF ga mer protein i melka

Utgangspunktet da Joe overtok gården var en ren holsteinbesetning. I 2006 begynte han så smått å krysse inn andre raser. I starten Jersey og NRF/SRB. SRB ble kuttet ut på grunn av større kalver og mer kalvingsproblemer. Med 180 kalvinger i løpet av seks uker må kalvingene gå på skinner og NRF-kalvene bare detter ut, i følge Joe.

– Holstein er ei «teknisk» ku som må ha veldig mye oppmerksomhet, svarer Joe på spørsmål om hvorfor han valgte å gå bort fra renavl. Både kona og jeg var uerfarne da vi tok over, og da passet det bedre med ei mer robust ku.

Melkevolum har vært sterkt prioritert i England siden så stor del av melka har gått til konsummelk. Nå dreier markedet seg mer mot ost, og det vil påvirke betalingssystemet og også avlen. Joe har merket seg at innkryssingen av NRF har løftet proteininnholdet i melka i besetningen. I tillegg har NRF-genene gitt bedre fruktbarhet.

– Jeg ser at ny generasjon med første-kalvskyr har ti prosent bedre fruktbarhet,

og sist sesong ble 90 prosent av kvigene drektige etter første inseminasjon.

Joe trekker også fram heterosiseffekten som en plussfaktor ved krysningsavl, pluss at han kan ha flere kyr på samme areal. Han mener NRF utmerker seg med passende kroppsstørrelse og svarte klauver som tåler mer enn lyse klauver. Men om kua er svart eller rød bryr ikke Joe seg om bare den blir drektig når den skal og melke.

En veterinær skanner kyrne tre ganger i året. Kvigene skannes bare en gang, og de som ikke er drektige slippes sammen med okse for dette er ikke dyr Joe vil sette inn i melkeproduksjon.

Rent praktisk frysemerker Joa dyra med bokstav som henspiller til generasjon og hva slags sæd som skal brukes. Når betalingen for fett ser ut til å forsvinne er han usikker på om han skal fortsette med Jersey i krysningsopplegget eller ikke. Men at NRF fortsatt skal være med er det ingen tvil om.

Plakat.

få avsetning i perioder med overproduksjon. Joe tror det vil komme en korreksjon til de høye prisene, men han mener Arla vil bidra til å stabilisere prisen til bonden slik at den aldri vil duppe så langt ned som før.

De engelske bøndene kjøper seg inn i Arla gjennom et trekk på 10 øre melkeliteren i åtte år. For Arla brukes kapitalen som kommer inn til å finansiere videre ekspansjon.

Press på arealene

Sussex har blitt et populært område for londonere som ønsker å bo i landlige omgivelser i pendleravstand fra hovedstaden. Dette driver opp jordprisene, og det er derfor svært vanskelig å få kjøpt jord. Prisene ligger på NOK 20 000 per dekar. For

leie betaler Joe NOK 125 per dekar hvis utleier får beholde arealstøtten og NOK 375 hvis han selv får den.

Etter kvotene

Storbritannia produserer ikke sin nasjonale kvote, slik at det er om for økt produksjon. Joe forventer at prisen kommer under press og at irene kan komme til å dumpe billig ost i det britiske markedet. Men han minner om at en økning på 50 prosent i irsk melkeproduksjon tilsvarer en økning på bare 1 prosent i amerikansk melkeproduksjon. Joe er optimistisk for framtida og tenker hele tiden på endringer i drifta som kan gi mer på bunnlinjen. Melking bare en gang om dagen annenhver dag, er noe han funderer på å teste ut i praksis.

Fjøsset i bakgrunnen har 196 liggebåser med sand, og huser 210 kyr i vintermånedene.

Torun Rogdo

Veterinær,
Tine Rådgiving og medlem
torunn.rogdo@tine.no

May Britt Størset

Fagrådgiver melkekvalitet,
Tine Rådgiving og medlem

Liv Sølvørød

Tine Mastittlaboratoriet
i Molde

Jurhelse og melking

Kuas behov er det samme både ved manuell melking og robotmelking. I løsdriftsfjøs er det også viktig for kua at kutrafikken fungerer godt, slik at det blir ro i ventearealet.

God melkingshygiene

Kyr må være reine. Jur og spener må være fri for sår og reine og tørre før påsetting av melkeorgan. Reine og tørre liggebåser gjør reinhold av jur og spener lettere. Det vil bidra til å redusere smittepresset og det totale bakterietallet i melka.

Melkeren skal ha reine hender uten sår. Vask hendene etter melking av kyr med mastitt. Kyr som har jurinfeksjoner viser ofte forhøya celletall. Slike kan smitte andre kyr i forbindelse med melking. Etabler melkingsrekkefølge der de friske dyra melkes først. Bruk minst én jurklut pr. ku og kokevask

jurklutene i vaskemaskin etter hver melking. Rengjør robot og arealene rundt regelmessig. Vær særlig nøye med robotarm og kamera.

Nyinfeksjonsnivå og infeksjonsnivå beregnes regelmessig fra Husdyrkontrollen. I en flokk med god jurhelsestyring forventes nyinfeksjonsnivå under 32 og infeksjonsnivå under 14. Da er smittepresset fra jurinfeksjoner under god kontroll.

Feil på melkeutstyr kan gi alvorlige skader på jur og spener

Regelmessig service og vedlikehold av melkeutstyr er avgjørende. Servicebesøk bør minimum årlig inneholde en grundig vurdering av utstyret og funksjonstest med Vadia. Ved montering av mer utstyr (for eksempel avtakere) må vakuumpasiteten

på anlegget sjekkes. Melkeroboter som går for fullt bør sjekkes to ganger per år, og utskifting av deler gjøres ved behov. Dette vil redusere risikoen for jurskader og driftsstans.

Vakuumsvingninger

Vakuumsvingninger under melking kan gi tilbakespyling av melk mot åpen spenekanale. Dette er mastittbakterienes åpne dør inn i juret og en effektiv mekanisme for smitteoverføring mellom kyr og mellom spener. Risikoen er størst mot slutten av melkinga når melkestrømmen er liten og ved tomgangsmelking.

Vakuumfall

Vakuumfall oppstår ved alle former for luftinnslipp: Små rørdimensjoner, luftinnslipp ved påsett og avtak, feil ved vakuumentil, liten

God melkingsteknikk er kjernen i melkingsarbeidet. Foto: Rasmus Lang-Ree

Liv Sølverød

Veterinær, Tine
Mastittlaboratoriet i Molde
liv.solverod@tine.no

» Gode melkingsrutiner; god melkingshygiene, godt fungerende melkemaskin og god melkingsteknikk gir melk av prima kvalitet.

reservekapasitet på vakuumpumpe og melkepropper som følge av dårlig nivellering er eksempler på tilstander som fører til vakuumsvingninger. For høyt vakuumpåtrykk øker påkjenning på vevet i spenespissene. Dette kan resultere i uttrukne spenekanaler og små synlige og usynlige sår på spenehud og i speneslimhinnen

Spenemassasje

Spenene trenger god massasje under melking for å holde seg smidige og skadefrie. Redusert spenemassasje og feil spenemassasje fører raskt til for stor påkjenning og gir både synlige og usynlige speneskader. Pulseringsfeil kan gi redusert spenemassasje og økt påkjenning på spenene. Det samme kan lite elastisk eller feil type spenegummi gjøre. Funksjonstest med Vadia kan måle om spenegummien passer for kyrne i din besetning.

God melkingsteknikk – kjernen i melkingsarbeidet

God stimulering og riktig påsettingstidspunkt sikrer rask og skånsom melking. Spenene trenger stimulering i 30 sekunder, og organet settes på når kuas nedgivingsrefleks er klar, ca. 1 minutt etter at stimuleringa starter. Påsett og avtak uten luftinnslipp hindrer vakuumsvingninger og tilbakespyling av melk inn gjennom åpen spenekanale. Melking avsluttes når melkestrømmen avtar. Ved bruk automatisk avtaker er det viktig med jevn jurttømming for at avtakeren skal ta av på rett tidspunkt og fungere optimalt.

Tomgangsmelking gir stor fysisk belastning på spenene. Det kan sees som ru ujevnheter på spenespissen og småblødninger i slimhinna inne i

spenekanalen. Dette gjør spenen mer mottakelig for infeksjon. Melkeroboten er programmert til å melke skånsomt og effektivt. Regelmessig kontroll er nødvendig for å sjekke stabiliteten i robotens melkingsarbeid.

Ekstra god stimulering av kviger

Kviger trenger ekstra god stimulering og kort påsettingstid ved oppmelking. Vær forsiktig ved melking av jur med ødem (stolme, tråte) og hovne jur. Disse er mer utsatt for skader enn normale jur. Skader på jur hos nykalvere på grunn av dårlig fungerende spannmaskin må unngås. Om det brukes spannmaskin, må denne inkluderes i hver service.

Service erstatter ikke Vadia

Hvorfor funksjonstest med Vadia når melkeutstyret har regelmessig service? Service erstatter ikke funksjonstest med Vadia, og funksjonstest med Vadia erstatter ikke service! Funksjonstest med Vadia er en direkte måling av melkeanleggets og melkerobotens funksjon der en måler hvordan spenen belastes under melking ved hjelp av måleinstrumenter som festes på spenekopp. Dette bør kontrolleres regelmessig fordi finstemte mekanismer i nøyaktig samspill er avgjørende for god melking. Små unøyaktigheter kan gi store utslag for melking og jurhelse.

Spenep prøver eller PCR-prøver?

PCR Mastittanalyse kompletterer analysetilbudet innenfor mastittarbeidet, men erstatter ikke bakteriologisk analyse av spenep prøver.

Vi anbefaler å bruke PCR Mastittanalyse på kuprøver for avsinning som grunnlag for sinbehandling og i besetninger med AMS, spesielt ved bekjempelse av *Streptococcus agalactiae*. Det vil alltid være en risiko for overslep av melk fra en prøve til neste (overføringsfeil) ved uttak av kukontrollprøver. Vær ekstra nøye med at prøveuttaksutstyret er korrekt innstilt. Oversikt over melkingsrekkefølge ved prøveuttak er nyttig informasjon når resultatene fra PCR Mastittanalyse skal tolkes.

Tankmelkprøver kan også analyseres for overvåkning av *Streptococcus agalactiae* og andre mastittbakterier. Ved klinisk mastitt og mastittmistanke i laktasjon anbefales fortsatt spenep prøver for bakteriologisk analyse. PCR Mastittanalyse er mer følsom enn bakteriologisk dyrking fordi den påviser DNA fra både levende og døde bakterier. Analysen kan også utføres på bronopolkonservert melk. Vær oppmerksom på at god hygiene ved prøvetaking er avgjørende viktig om resultatet skal bli riktig! Vanlig spenep prøveemballasje anvendes for innsending for begge analyser.

PCR Mastittanalyse analyserer for de vanligste mastittbakteriene og resultater rapporteres daglig på medlem.tine.no. Ved funn av *Str.agalactiae*, *Str.dysgalactiae* og *S.aureus* i prøver tatt for avsinningkontroll anbefales sinbehandling av «suksesskyr» – kyr med celletall under 400.000 - ved alle resultat som viser +, ++ og +++. På medlem.tine.no viser helseoversikten resultat av prøver analysert for kartlegging av jurinfeksjoner og er vårt beste verktøy for jurhelsestyring i melkekubesetningene. Se medlem.tine.no for mer informasjon

SMÅTT TIL NYTTE

Melkefettet frikjennes

– Det er ingen vitenskapelig støtte for hypotesen om at melkefett eller meieriprodukter med høyt fettinnhold bidrar til fedme eller risiko for hjerte-/karsykdommer. Forskningsresultatene tyder på forbruk av meieriprodukter med høyt fettinnhold innenfor et normalt kostholdsmønster reduserer risikoen for å utvikle fedme.

The relationship between high-fat dairy consumption and obesity, cardiovascular, and metabolic disease. Kratz et al i European Journal of Nutrition, 2013.

Björg Heringstad
avisforsker Geno/IHA, NMBU
bjorg.heringstad@geno.no

Opplysninger om ut og lynne fra mjølker

» Karoline Andrea Bakke har i en masteroppgave undersøkt om registreringer fra mjølkeroboten kan brukes som mål på lynne og utmjølkingssegenskaper for NRF, og beregnet sammenhenger mellom disse nye egenskapene og lynne, utmjølkingshastighet og lekkasje fra kvigevurdering.

På sikt kan data fra mjølkeroboter kanskje erstatte dagens subjektive mål på lynne og utmjølkingssegenskaper med nøyaktige og objektive mål. Foto: Rasmus Lang-Ree

Det ble brukt data fra 46 besetninger med DeLaval mjølkerobot. Robotdataene ble hentet i 2013 i forbindelse med Heidrun Kjøren Bugten sin masteroppgave (Buskap 7/2013). Opplysninger fra omlag 6 250 kyr og mer enn 2,3 millioner daglige observasjoner ble analysert. Det ble valgt å bruke kg mjølk per minutt oppholdstid i roboten (bokstid) som mål på utmjølkingshastighet og andel mjølkinger med avspark og andel ufullstendige mjølkinger i løpet av laktasjonen som mål på lynne.

Kvigevurdering

Opplysninger om lynne, utmjølkingshastighet og lekkasje fra

kvigevurdring av 330 000 kyr ble hentet fra Kukontrollen. De tre egenskapene i kvigevurdering registreres i tre kategorier. For lynne var 21 prosent registrert som «ekstra snill», 70 prosent «middels» og 9 prosent «urolig/lei». Totalt hadde 23 prosent «rask», 65 prosent «middels» og 12 prosent «sein» utmjølkingshastighet, og 80 prosent av kyrne hadde «ingen», 16 prosent «noe» og 4 prosent «tydelig» lekkasje.

Arvegrad

Arvegrad for kg mjølk per minutt bokstid var 0,29. Dette er en betydelig høyere arvegrad enn det som brukes for hastighet i dag (0,19). For

andel mjølkinger med avspark og andel ufullstendige mjølkinger var arvegraden henholdsvis 0,20 og 0,08. Arvegraden for lynne og lekkasje fra kvigevurdering var 0,10 og 0,14.

Genetiske sammenhenger

Tabell 1 viser genetiske korrelasjoner mellom egenskaper målt i robot og kvigevurdering. Det ble funnet sterk genetisk sammenheng mellom utmjølkingshastighet målt i robot og kvigevurdering. En genetisk korrelasjon på $-0,88$ betyr at kg mjølk per minutt bokstid og hastighet fra kvigevurdering genetisk sett er nesten samme egenskap. Det ble funnet genetisk korrelasjoner på 0,54 mellom

mjølkingshastighet roboten

lynne og andel avspark og 0,27 mellom lynne og andel ufullstendig mjølkinger. Andel avspark har en sterkere genetisk sammenheng og er dermed et bedre mål på lynne enn andel ufullstendige mjølkinger. Mellom kg melk per minutt bokstid og lynne var det en ugunstig genetisk korrelasjon på $-0,22$, som betyr at vanskelig lynne har genetisk sammenheng med seinere utmjølkning.

Lekkasje

Det er godt kjent at rask utmjølkning har genetisk sammenheng med mye lekkasje, som igjen har sammenheng med mastitt. Basert på data fra kvigevurdering ble det funnet en sterk ugunstig genetisk korrelasjon mellom utmjølkingshastighet og lekkasje på 0,84. Dette betyr at hvis en avler for raskere utmjølkning vil en også få mer lekkasje som en indirekte respons. Mellom kg mjølk per minutt bokstid og lekkasje var det noe svakere genetisk sammenheng (0,54). Det er utfordrende å registrere lekkasje i lausdrift, og så langt er det ikke utviklet sensorer som kan registrere lekkasje automatisk i robot. Hvis en avler for hastighet er det imidlertid viktig å følge med på avlsmessig utvikling også for lekkasje. For at det skal være mulig er vi avhengige av registreringer for egenskapen.

Oppholdstid i roboten

Utmjølkingshastighet målt som kg melk per minutt oppholdstid i roboten har direkte sammenheng med kapasiteten til roboten. Total oppholdstid inkluderer i tillegg til mjølketid, tid til forberedelser og påsett og tida det tar før kua går ut fra roboten når den er ferdig mjølka. Dette er derfor et kombinert mål både på hvor raskt juret tømmes for mjølk (hastighet) og hvor effektiv kua er (oppførsel/lynne). Dette er en egenskap som kan være interessant hvis en ønsker å avle kyr som er effektive i automatiske mjølkesystem (AMS).

Avspark og ufullstendige mjølkinger som mål på lynne?

Moderat genetisk korrelasjon (0,54) mellom lynne og andel avspark avspeiler at det er mange andre faktorer enn dårlig lynne som er årsak til avspark og ufullstendig mjølkning. Det er også andre aspekter av kyrnes lynne enn det å stå i ro under mjølkning som er viktig. En kombinasjon av flere ulike registreringer fra mjølkeroboten, der andel avspark kan være en av dem, kan være en løsning for å finne et nytt mål på lynne.

Nye utfordringer

Kyrne møter nye utfordringer i et robotfjøs sammenlignet med et båsfjøs og det kan derfor være aktuelt å inkludere nye egenskaper i avlsarbeidet. Her er det vist eksempler på noen egenskaper som kan være interessante hvis en ønsker å avle kyr som er effektive i AMS. Effektive kyr med rask utmjølkning som står i ro under mjølkning er alltid bra, og avlsmessig framgang for disse egenskapene vil være nyttig i alle mjølkesystem.

Grunnlag for videre arbeid

Resultater fra masteroppgaven til Karoline Andrea Bakke viser at data fra mjølkeroboter kan supplere, og på sikt kanskje erstatte, dagens subjektive mål på lynne og utmjølkningsegenskaper med nøyaktige og objektive mål. Dette er et første steg i arbeidet med hvordan vi best kan utnytte data fra mjølkeroboter i avlsarbeidet for NRF.

Karoline Andrea Bakke fullførte sin mastergrad ved Institutt for husdyr- og akvakultur-vitenskap, NMBU, i juni i år. Hun skrev masteroppgave om bruk av data fra mjølkerobot i avlsarbeidet. Tittel på masteroppgaven er «Sammenhenger mellom lynne og utmelkingsegenskaper hos NRF, vurdert subjektivt og registrert objektivt i melkerobot». Foto: Privat

En stor takk til alle produsentene som ga oss tilgang på data.

Hele masteroppgaven er tilgjengelig på Brage, åpent digitalarkiv ved NMBU: <http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/185957>

Tabell 1. Genetiske korrelasjoner mellom egenskapene kg mjølk per minutt bokstid, andel avspark og andel ufullstendig mjølkinger fra mjølkerobot og lynne, lekkasje og utmjølkingshastighet fra kvigevurdering. Standardfeil i parentes.

		Kvigevurdering ¹		
		Lynne	Lekkasje	Hastighet
	Kg mjølk per minutt bokstid	$-0,22$ (0,09)	0,53 (0,07)	$-0,88$ (0,03)
Robot	Andel avspark	0,54 (0,11)	0,02 (0,13)	0,27 (0,11)
	Andel ufullstendig	0,27 (0,18)	$-0,12$ (0,20)	0,08 (0,18)

¹ Kvigevurderingsegenskapene har 3 kategorier: Lynne: 1=snill, 2=middels, 3=lei/urolig, Lekkasje: 1=ingen, 2=noe, 3=tydelig, Hastighet: 1=rask, 2=middels, 3=sein. Høy positiv verdi viser sterk sammenheng mellom egenskapene, mens høy negativ verdi viser at det er liten sammenheng.

Morten Svendsen

Forsker i Geno
morten.svendsen@geno.no

Trygve Roger Solberg

Avlssjef i Geno
trygve.roger.solberg@geno.no

ReKu tilpasning gir endringer i avko

Den «gamle» Kukontrollen inneholdt en rekke programmerte datautplukk til avkomsgransking av kalvingsvansker/dødfødsler, utmjølkning/lekkasje, andre sjukdommer og eksteriør. Disse utplukkene er ikke videreført i ReKu-prosjektet, men erstattet med kopi av rådata og ekstraksjon fra disse i Genos egen regi.

Styrket informasjonsmengden bak indeksene

Avkomsgranskingene for kalvingsvansker, dødfødsler, utmjølkning, lekkasje og andre sjukdommer har altså fram til nå bygd på sammenkopling av alle de årlige utplukkene fra tidlig 90-tall og framover. Det har vært en del huller og manglende overlapping mellom noen av de eldste utplukkene. Siden det likevel ville bli fullstendig omprogrammering på grunn av ReKu har man samtidig ekstrahert historiske data på nytt fra kopier av den gamle Kukontrollens rådata. Dette er først og fremst gjort for å styrke informasjonsmengden bak indeksene til eldre okser som utgjør en stor del av referansepopulasjonen i genomisk seleksjon. Man har også slakket på kravene til alder ved kalving for å få med ytterligere noen ekstra prosent med data.

Definisjonen av besetning-år-effekten er også endret til den samme som nå brukes for beregning av mjølk. Tidligere brukte man kalenderåret, mens det nå telles 365-dagers perioder bakover fra granskingsdato.

Tabell 1. Korrelasjoner. «HK-utplukk» viser korrelasjonene til forrige gransking. «ReKu-rådata» viser korrelasjonene slik de ville vært om forrige gransking hadde blitt utført med samme metodikk som innværende. Lavere korrelasjon betyr mindre samsvar – 100 betyr fullt samsvar.

Okser (stamboknummer)	HK - utplukk		ReKu - rådata	
	Utmjølking	Lekkasje	Utmjølking	Lekkasje
2 600 – 3 600	99,3	98,8	99,6	99,3
3 600 – 4 700	98,8	98,1	99,9	99,8
4 700 – 5 914	98,4	97,5	99,9	99,7
10 000 – 11 000	98,5	97,7	99,7	99,5

Nye uttak av historiske data fra kopier av den gamle Kukontrollens rådata styrker informasjonsmengden bak indeksene til eldre okser som utgjør en stor del av referansepopulasjonen i genomisk seleksjon. Foto: Rasmus Lang-Ree

Tabell 2. Korrelasjoner. «HK-utplukk» viser korrelasjonene til forrige gransking. «ReKu-rådata» viser korrelasjonene slik de ville vært om forrige gransking hadde blitt utført med samme metodikk som innværende. Lavere korrelasjon betyr mindre samsvar – 100 betyr fullt samsvar.

Okser (stamboknummer)	HK - utplukk				ReKu - rådata			
	Kalvingsvansker far ku	Kalvingsvansker far kalv	Dødfødsler far ku	Dødfødsler far kalv	Kalvingsvansker far ku	Kalvingsvansker far kalv	Dødfødsler far ku	Dødfødsler far kalv
2 600 – 3 600	86,9	74,9	82,9	60,9	92,8	92,8	97,5	96,9
3 600 – 4 700	93,5	91,9	91,5	82,9	96,6	98,2	95,8	97,5
4 700 – 5 914	96,8	98,8	93,8	95,5	97,4	99,4	94,9	97
10 000 – 11 000	97,8	98,9	95,9	96,1	97,8	99,2	95,8	96,7

» Avkomsgransking 2–2014 har medført flere endringer i rutiner og datagrunnlag. Dette skyldes at en viktig milepæl i Tines ReKu-prosjekt ble nådd i april, da parallellkjøring av gammelt og nytt system opphørte.

msgransking

Tabell 3. Korrelasjoner. «HK-utplukk» viser korrelasjonene til forrige gransking. «ReKu-rådata» viser korrelasjonene slik de ville vært om forrige gransking hadde blitt utført med samme metodikk som inneværende. Lavere korrelasjon betyr mindre samsvar – 100 betyr fullt samsvar.

Okser (stamboknummer)	HK - utplukk				ReKu - rådata			
	Masttitt indeks	Masttitt 1	Masttitt 2	Masttitt 3	Masttitt indeks	Masttitt 1	Masttitt 2	Masttitt 3
2 600 – 3 600	98,2	98,1	95,9	95,9	98,7	98,4	97	97
3 600 – 4 700	98,2	98,3	96,1	96,1	98,9	98,9	97,1	97,1
4 700 – 5 914	98,8	98	95,6	95,6	98,8	98,7	97,5	97,5
10 000 – 11 000	97,2	96,8	96,1	96,1	98,3	98,3	97,1	97,1

Utmjølking og lekkasje

Datamengden økte ca. 10 prosent ved å utvide grensene for alder ved kalving, fra 21–33 måneder til 17–33 måneder; og for registreringsdag i laktasjonen, fra 20–200 dager til 20–300 dager.

Korrelasjonene til forrige gransking (1–2014) viser god overensstemmelse med relativt få endringer over fem poeng. «HK-utplukk» viser korrelasjonene til forrige gransking. «ReKu-rådata» viser korrelasjonene slik de ville vært om forrige gransking hadde blitt utført med samme metodikk som inneværende (se tabell 1).

Kalving

Datamengden har økt noe ved å utvide grensene for alder ved kalving, fra 21–33 måneder til 20–34 måneder. Størst effekt har tetting av hullene mellom utplukkene først på 90-tallet hatt. Kalvingsvansker ble først registrert fra høsten 1989, mens dødfødsleene fra 1978 til 1989 nå blir brukt for første gang.

Korrelasjonene til forrige gransking viser bra overensstemmelse tatt i betraktning den økte datamengden (se tabell 2). For dødfødsler blir det en del store endringer.

Masttitt

Datamengden har økt noe ved å utvide grensene for alder ved kalving, fra 21–33 måneder til 20–34 måneder. Korrelasjonene til forrige gransking viser bra overensstemmelse (se tabell 3).

Det er en viss skjevhet i indeksendringene. Kyr med kode for usikker far var ikke fjernet i tilstrekkelig grad tidligere. Selv om det bare dreide seg om ett til to tusen individer per år har det påvirket indeksnivået overraskende mye, mens rangeringen blant oksene har vært mye mer robust overfor denne endringen.

Andre sjukdommer

Datamengden har økt noe ved å utvide grensene for alder ved kalving,

fra 21–33 måneder til 20–34 måneder. Dessuten har data fra 1978 til 1989 blitt tatt i bruk for første gang. En har også inkludert data fra 3.laktasjon.

Korrelasjonene til forrige gransking er svært lave (se tabell 4). Det skyldes først og fremst at 3. laktasjonsdata nå er med for første gang. Indeksen har blitt endret fra middel av 1. og 2. laktasjon til ett gjennomsnitt av de tre første laktasjonene. Mjølkefeber forekommer bare sporadisk i 1. laktasjon, mens frekvensen er betydelig seinere. En kan derfor si at egenskapen er «ny» i forhold til forrige gransking. Dette har ført til betydelig omrangering av enkelte okser.

SMÅTT TIL NYTTE

Blander begrepene

En undersøkelse blant forbrukere i USA og Canada viser at det er en del misforståelser om hva som ligger i begrepene lokalprodusert og økologisk mat. 23 prosent av de spurte mente lokalprodusert mat var økologisk. 17 prosent trodde lokalprodusert betydde at det ikke var brukt plantevernmidler. Det var også 17 prosent som svarte at økologisk betydde at maten var produsert lokalt.

ACDS News

Tabell 4. Korrelasjoner. «HK-utplukk» viser korrelasjonene til forrige gransking. Lavere korrelasjon betyr mindre samsvar – 100 betyr fullt samsvar.

Okser (stamboknummer)	HK - utplukk Andre sjukdommer			
	Indeks	Laktasjon 1	Laktasjon 2	Laktasjon 3
2 600 – 3 600	85,3	86,1	81,5	-
3 600 – 4 700	88,1	88,4	86,8	-
4 700 – 5 914	85,4	86,8	81,4	-
10 000 – 11 000	80,4	83,2	75,2	-

10 år som driftsleder

Solveig Goplen
solveig.goplen@geno.no
Tekst og foto

Faksimile fra
«Mandagsmøter,
huskelister og én sjef»,
Buskap 7–2004.

Anita Tråstad, daglig leder i Hugsotte samdrift syns føring er et utfordrende fagfelt. De er nå i gang med å gå over til Strategiføring etter planlagt avdrått. Kyrne trappes opp med 300 gram per dag til 13 kilo, mens kvigene trappes opp til 11 kilo, etter 110 dager deles de i tre ulike grupper, høg, forventet eller låg og føres etter prestasjonen sin.

For 10 år siden laget Buskap en reportasje fra ei nyoppstartet samdrift med sju deltakere i Skjåk. Fjøsset var bygd på festet tomt og banken hadde kun tatt sikkerhet i selve fjøsset. Anita Tråstad var den gangen nyvalgt leder for samdrifta på startstreken til sin karriere innen mjølkeproduksjon. Med utdanning innen administrasjon og ledelse, oppvokst på gard med gris og ku og med foreldre som begge hadde arbeidsplassen sin på garden hadde Anita en solid ballast for jobben med drifting av fjøsset.

10 år med EK

Helt fra oppstarten av samdrifta finnes det et solid tallmateriale som avdekker produksjonsutfordringene som har vært underveis. Anita har gjennom sin jobb som daglig leder oversikt over både økonomi og produksjon. Hun forteller at hun etter hvert som hun har fått mer erfaring så har hun

blitt mer og mer opptatt av produksjon. Gode produksjonsresultater er uhyre viktig. Går fjøsset godt så blir økonomien bedre. Likevel er hun nå spent på den økonomiske gjennomgangen av resultatet for 2013. De har levert mer mjølk per årsku så kvotefyllinga er bra, men det er brukt større mengder kraftfôr og grovfôr-opptaket er lavt. Likevel er det ikke for mye fôr til overs. I en egen ramme i denne saken kan du lese mer om den økonomiske utviklinga i Hugsotte.

Klokt lederskap

Anita forteller at ved oppstarten av samdrifta var de fullstendig klar over at de var utrolig ulike av natur. Derfor var stor takhøgde og respekt helt nødvendig. Gjennom 10 år har de holdt på tirsdaysmøtene. Møtene har utviklet seg til å bli mer og mer arbeidsmøter der de gjør konkrete arbeidsoppgaver som vedlikehold,

flytting av dyr, klauvspikking og andre oppgaver. I tillegg er det sosialt, mye humør og kaffe. På denne måten blir alle involverte delaktige og får god oversikt over hvordan fjøsset går.

Anita sier at hun har vært bevisst på å la mennene få ha sine tekniske arenaer i fred.

– Jeg har lært meg en del på roboten, men kan fortsatt etter 10 år snakke om den svarte dingsen som sitter ved siden av den andre dingsen. Lely-kara kjenner meg og tar det med humør, ler Anita

Anita tar det og med humør at hun «kun fikk følelsen av å være samboeren» til sjefen i Hugsotte samdrift da hun var på Lely-kongress i vinter. Etter 10 år som driftsleder og i 2014 ble hun overrasket over hvor selvfølgelig det var at det ikke kunne være motsatt.

– Det skal svært mye til før jeg reiser meg og sier fra så jeg tar det hele med ro. Det var for øvrig en flott kongress

» Stor takhøgde, fokus på logistikk og handlekraft sikrer Hugsotte samdrift et jamt godt resultat over tid.

både faglig og sosialt. Masse påfyll i løpet av ett døgn. Nå venter jeg på å få foredragene på minnepenn. Jeg ser faktisk ikke så mørkt på beiting heller. Eva Spørnly viste mulighetene som ligger der til å skape en bedre velferd for dyra, sier Anita.

Aktive på flere arenaer

Hugsotte samdrift har mange aktive deltakere, alle opptatt av hvordan samdrifta går og med en betydelig arbeidsinnsats i form av produksjon av fôr som betales etter kvalitet og arbeidsinnsats i fjøset. I tillegg driver de alle aktivt hjemme på sine respektive gardar med ulike husdyrproduksjoner både direkte knyttet til samdrifta (kvigeoppdrett, sinkyr, okser) eller annen produksjon som gris eller ammekyr.

Veien videre

Tidshorisonten til Hugsotte Samdrift var 15 år ved oppstart, og alle har bundet seg fram til 2018. Etter at fjøset sto ferdig har de bygd på et tilbygg til småkalv. Det var opprinnelig planen at kalvene skulle flyttes til ett av de andre fjøsene umiddelbart etter råmjølkspæringen. Det ble for utfordrende, og de ble nødt til å ta grep. Det ble bygd avdeling med binger med djupstrø og kalvefødingsautomat. Nå er de tilbake til bruk av kalvebarer. Opplegget med automat fikk de ikke til å fungere. Nå har de også senket temperaturen ned til sju grader og kalveavdelinga fungerer bedre.

Det å ha kyr, kviger og okser i ulike fjøs er arbeidskrevende. Utgangspunktet var å bruke eksisterende fjøs og holde byggekostnadene nede. Anita er tydelig på at det er arbeidskrevende og det betales og en del penger i leiekostnader for fjøs. På ønskelista står fjøs til alle dyr under samme tak, men det kommer ikke til å bli realisert, tomte har ikke plass og tidsperspektivet er usikkert. Derfor jobber de for å optimalisere innenfor eksisterende rammer og fjøs.

Veiskille

Deltakerne har siden samdrifta startet fått til sammen 12 barn. Familiene er inne i en svært hektisk periode. Anita forteller at flere jobber fryktelig mye fordi de har så mange ulike oppgaver og produksjoner. Samdrifta vurderer nå å ansette en person fast i fjøset for å kunne få mer tid til familie og de andre oppgavene. Erfaringsvis er det ikke lett å få tak i arbeidskraft som har øye for dyr. Det er den kompetansen

de leter etter hos personen de skal ansette. En annen forutsetning er kommunikasjon. Samdrifta tåler utgifter for et innleid årsverk, men det vil selvsagt gå på bekostning av deltakernes mulighet til å ta ut lønn.

Avslutningsvis sier Anita at jobben som driftsleder er utrolig spennende og meningsfylt. Det å være i samdrift har mange positive elementer, det er sosialt og utviklende.

Kommentar til økonomisk utvikling gjennom 10 år

Åse M. Flittie Anderssen, Fagrådgjevar i Tine, ase.anderssen@tine.no

Tine Effektivitetsanalyse (EK) i Hugsotte avspeglar historia om ei samdrift som har hatt sine utfordringar i produksjonen, men som har evne og vilje til å løyse dei systematisk. Ved oppstarten hadde alle eigarane konsentrert haustkalving, og med ujevn utnytting av fjøs og robot tok det eit par år før samla kvote vart fylt.

Høgare grovfôrkostnad

EK viser også at grovfôrkostnaden jevnt over er høgare enn samanlikningsgruppa, til tross for høgt avlingsnivå. Middel for siste 5 år er 589 FEm. Skjåkværar kan å vatne – «skaffar Vårherre sol, skal oss sjølve skaffe væta» – heiter det her oppi. Litt dyrt grovfôr er naturleg i og med at dei seks bruka i samdrifta har separat fôrdyrking, og i middel har dei 100–110 dekar fulldyrka eng og 18 dekar innmarksbeite. Kvar har derfor nokså fåe fôreiningar å fordele maskinkostnadane på. Mange av bruka i samanlikningsgruppa har nok meire rasjonelle areal og kanskje felles fôrdyrking.

Rundballane blir betalt etter energimengde og kvalitet

Alt grovfôret blir konservert i rundballar og i Hugsotte erfarte dei fort at det var stor variasjon i kor mange rundballar som gjekk med per dag. Var det smakelegheita eller innhaldet i ballane som varierte så kolossalt? Svaret er nok mest det siste, noko som blir bekrefta gjennom opplegget som Hugsotte har innført for å få rettferdig betaling for grovfôr levert til samdrifta. Dei gjer ein stor jobb med å ta ut ei prøve av 1.slått og 2.slått hjå alle. Bak kvar prøve ligg det stikk i 9–10 rundballar, som dei også veg samtidig med uttaket. Så blir ballane taksert i Tine Prissystem grovfôr. Dvs. betaling etter energimengde og kvalitet. Samdrifta brukar 1,75 kr/FEm som grunnpris nå. I 2013 varierte pris per ball frå 255 til 549 kr. Sistnevnte parti hadde 311 FEm/ball og god kvalitet ellers. Tidlegare betalte samdrifta 300 kr/ball uansett. Alle fôrprøvene gjev også betre grunnlag for fôrplanlegginga.

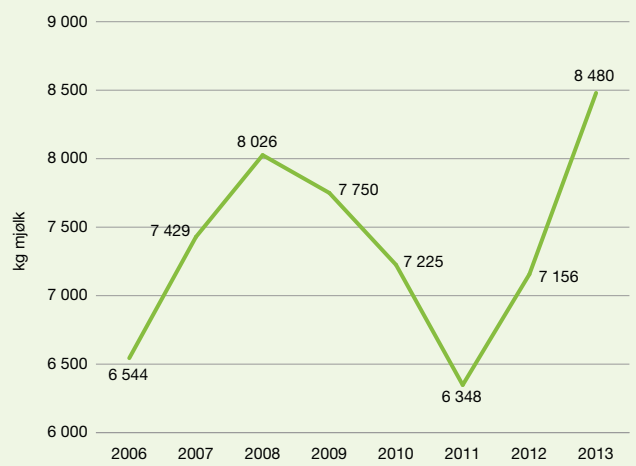
» 10 år som driftsleder

Nå går avdråttan opp

EK-tala har ofte vist at Hugsotte har hatt moderat avdrått i høve til andre robotfjøs, og delvis vanskar med å fylle kvota. Derfor har tiltak for betre avdrått vore eit hyppig tema, og vi såg at særleg fyrstekalvskyrne mjølka for dårleg. Kvigeoppdrett og rutiner rundt opplæring av kvigene i lausdrifta slik at dei kjem seg inn i kraftförautoma-ten og får riktig opptapping til kalving, pluss hjelp til å koma seg ofte nok i roboten for mjølking i starten var derfor i fokus. Resultata kom såpass bra at i 2008 leverte Hugsotte mest

mjolk pr. årsku av alle EK-medlemar i Nord-Gudbrandsdal. Derimot vart 2011 eit «svart» år. Kvalitets- og jurhelseproblem p.g.a. robotfeil og i tillegg for få drektige kviger førte til lite mjolk og redusert mjølkepris. Berekna mastitt-tap var over 81.000 kr. dette året. Løysinga vart ny robot og kvigeoppdrettet er samla i eitt fjøs. Brunstkontroll bør neppe vera fordelt med nokre få kviger i mange fjøs. Jurhelsa er i allfall i orden att – berekna mastitt-tap vart litt over 8.000 kr. i 2013. Og avdråttan går rett opp nå, sjå figuren.

Figur. Avdrått siste åtte år.

Tabell 1. Økonomisk utvikling i Hugsotte samdrift. Tal frå Tine Effektivitetsanalyse (EK) siste fem år.

	Enhet	2009	2010	2011	2012	2013
Leveranse, totalt	liter	434 254	419 010	402 421	424 346	499 373
Lever pr ku	liter	7 410	6 683	6 070	6 315	7 612
Kjøtt produsert totalt	Kg	15 439	20 802	21 695	19 077	18 503
Avling	FEm/daa	665	574	592	674	439*
DB totalt med tilskott	kr	2 343 000	2 446 000	2 446 000	2 621 000	2 800 121
Lønnsevne	kr	934 786	820 309	777 748	888 214	1 043 515

*Det var store overvintringsskader på enga hjå iallfall tre av medlemane i 2013.

GLATT SPALTEPLANK??

Vi har spesialutstyr for sklisikring av spalteplank og åpne skrapearealer.

Vi tar oppdrag over hele landet!

STRAND MASKIN AS

2648 Sør-Fron. **970 75 405** tore@strand-maskin.no

Future Rundbuehaller www.futurehaller.no

FLYTTBAR HALL 5 x 6 meter

Fin som kalvehytte
Prisene er uten treverk og frakt

kr 19 900,-
eks mva

PERMANENTE HALLER 8, 10, 12, 14 & 16 meter bredder

Priseksempel 14 x 21 meter:
Prisene er uten treverk og frakt

kr 187 000,-
eks mva

Postboks 28, 3107 SEM
post@futurehaller.no www.futurehaller.no

Tlf. avd. Hedmark: 62 49 39 80 Tlf. avd. Vestfold: 33 32 16 55 / 915 36 899

Gi kalven en god start

- med Pluss Kalvepasta!

Pluss Kalvepasta anbefales som tilskudd til kalv rett etter fødsel. Gis sammen med råmelk, for å styrke immunforsvaret til kalven og forebygge diaré. Produktet kan brukes ved lite råmelk eller ved dårlig råmelkskvalitet.

Pluss Kalvepasta er et tilskuddsfôr med høyt innhold av antistoff fra egg.

Pluss

KAMPANJE

KRAFTFÔRAUTOMAT KALV

11.000,-
Eks mva.

BEHANDLINGSAUTOMAT

ELEKTRONISK
VEKT:
10.000,-
Eks mva.

20.000,-
Eks mva.

FÔRHEKK UTEN FÔRSPILL

5.200,-
Eks mva.

EX202-3615

21.600,-
Eks mva.

SAUEVEKT

7.000,-
Eks mva.

FÔRHEKK SAU

1.990,-
Eks mva.

KRAFTFÔR AUTOMAT SAU

7.000,-
Eks mva.

HB 511

58.000,-
Eks mva.

Ifor Williams Norge AS
Rudsvegen 6
2360 RUDSHØGDA
TLF: 62 34 41 41

Ifor Williams Norge AS

www.ifor-williams.no

Parasittkontroll ved innsett

Oddfrid Vange Bergfjord

Frilansar Buskap

oddf-van@online.no

Tekst og foto

Gode dagar i høgfjellet nærmar seg slutten for i år og snart ventar inneføringssesongen. Dersom dyra har lus eller haleskabb, er det gunstig å behandla dyra ved innsett om hausten etter klipping.

Ein flott beitesesong går mot slutten, og i denne artikkelen vil eg prøva å gjera greie for kva ein kan gjera for å minimera problema desse parasittane kan føra med seg når me kjem til innsett og utover i inneføringssesongen.

Fyrsteårsbeitande storfe

Når det gjeld dei innvortes parasittane, er det hovudsakleg dyr som har lagt den fyrste beitesesongen bak seg som kan vera plaga av desse. Det er parasittar som lever i løpen og tarmen som ofte gir dei største tapa. Eldre dyr har som regel opparbeidd seg immunitet.

Det er mange forhold som spelar inn på i kor stor grad dyra er angripne av parasittar. Der det er mange fyrsteårsbeitande storfe på eit lite areal, vil det som regel vera større smittepress enn der arealet er stort, der det er stor aldersskilnad på dyra eller der det er sambeiting med andre dyreartar.

» Ein parasitt er ein organisme som lever på eller i ein anna organisme. Me har parasittar som lever inne i dyret, *innvortes parasittar* og parasittar som lever utanpå dyra, *utvortes parasittar*. Desse parasittane vil me aldri verta kvitt, men me må vita korleis me kan opptre for at parasittane skal gjera minst mogeleg skade. Dersom dyra er hardt angripne av parasittar, kan det gi seg utslag i mellom anna redusert tilvekst, forseinka kjønnsmodning og påfølgande sein inseminering eller i verste fall sjukdom og død.

Evaluering av tilvekst i beitesesongen

Mange bønder jobbar strategisk for å holda nivået av desse parasittane på eit akseptabelt nivå, og dei har eit bevisst opplegg med beiterotasjon og sambeiting med andre artar for å holda smittepresset nede. Andre behandlar dyra sine med medikament for å ha kontroll. Når me kjem til innsett om hausten, kan det vera lurt å ta ei vurdering på tiltaka ein har gjort i løpet av beitesesongen for å sjå om det er noko ein bør gjera annleis, eller om opplegget er godt nok. Her er tilvekstmålingar eit godt verktøy. Ein kan måla alle ungdyr, eller ta eit tilfeldig utval av dyr og måla tilveksten med eit målband rundt bogen både før beiteslepp og ved innsett. På denne måten får ein eit godt mål på tilveksten gjennom sesongen.

Parasittpakken

Dersom tilveksten i beitesesongen ikkje har vore god nok, eller ein er nysgjerrig på korleis statusen for innvollsparasittar er, kan ein ta ut avføringsprøver av eitt utval av dyra. Her er Parasittpakken eit godt verktøy. Dette er ein ferdig frankert pakke som inneheld alt utstyr ein treng til prøvetaking av fem dyr. Denne pakken kan ein få hjå dyrlegen, og det er enkelt å ta ut desse prøvane sjølv. Dyr som står med høge eggverdiar, kan ein behandla med medikament ved innsett for å forhindra at desse parasittane «stel» næring vidare utover hausten og i inneførings-sesongen. I verste fall kan parasittane ved massive angrep også gi sjukdom etter innsett om hausten.

Utvortes parasittar på storfe i alle aldrar

Når det gjeld utvortes parasittar i inneførings-sesongen, er det

hovudsakleg pelslus, blodlus og skabbmidd som kan forårsaka problem. I motsetnad til innvortes parasittar som hovudsakleg gir problem for fyrsteårsbeitande storfe, kan dei utvortes parasittane gå på dyr i alle aldrar.

Dårleg dyrevelferd og øydelagte skinn

Alle desse parasittane er relativt vanlege hjå oss. Dei gir kløe og ubehag for dyra som også kan resultera i redusert tilvekst, mistrivsel, dårlegare brunstar og spenetrakk fordi dyra vert urolege og klør. Blodlusa kan i tillegg gjera dyra blodfattige ved massive åtak. I tillegg til dårleg dyrevelferd, kan også desse parasittane forårsaka skader på skinna som gjer at skinna vert mindre verdt eller ubrukelege for garving. Dette gir i sin tur dårlegare inntening.

Minst lus og midd om hausten

Alle desse utvortes parasittane lever heile sitt liv på huda hjå storfe. Talet på parasittar er oftast lågast om hausten etter beitesesongen, for så å auka på utover inneføringstida og er størst på etterjuls vinteren og om våren. Både pelslusa og blodlusa kan ein sjå dersom ein undersøker pelsen nøye, enten berre med augene, eller ved bruk av forstørrelsesglas. Dei er lettast å få auge på i kvit pels. Skabbmidd som forårsakar halekløe, må ein bruka mikroskop for å sjå.

Medikamentell behandling

Dersom ein har nokon av desse parasittane, bør ein behandla alle dyra med medikament. Det er best å behandla dyra om hausten, for då er talet på parasittar lågast, og det er følgeleg lettast å ta knekken på alle.

Behandlinga som er vanlegast, er å nytta påhelligspreparat som ein heller på ryggen på dyra frå nakke til halerot. Dersom ein klipper dyra før påføring, i alle fall klipper ei stripe på ryggen, får medisinen endå betre kontakt med huda, og dette er gunstig for opptaket av medisin.

Utrydding frå eigen buskap

Det er fullt mogeleg å utrydda desse parasittane frå buskapen sin ved å behandla alle dyra med 14 dagars mellomrom. Ein må likevel vera klar over at ein lett kan få smitten tilbake til buskapen ved direkte kontakt med andre storfe, til dømes på beite eller ved innkjøp av dyr. Desse parasittane kan også smitta indirekte ved å bruka felles børstar eller via kledda til folk som steller dyra.

God dyrevelferd gir auka lønnsemd

Uti frå dette kan ein sjå at god dyrevelferd heng nøye saman med auka lønnsemd. Det er viktig å ha fokus på at det som er bra for dyra, som regel også er bra for innteninga. I tillegg er det mykje kjekkare å arbeida med dyra når dei har det godt og er friske. Ved å vera i forkant og setja inn dei rette tiltaka på strategiske punkt, kan ein oppnå dette. Ved innsett bør ein vurdere om ein treng behandling mot lus og skabbmidd. I tillegg bør ein ta ei vurdering om tilveksten på dyra har vore god nok i beitesesongen. Dersom ein ikkje har oppnådd ynskjeleg tilvekst, bør ein finna ut om innvortes parasittar er eit problem, og leggja opp ein strategi for neste år. Ein bør også vurdere avføringsprøver og eventuelt ei behandling mot innvollssnyltarar ved innsett.

Plastmo TRP 16
hvit himlingsplate
og veggplate.
Lysekte, miljøvennlig
og vedlikeholdsfri.
Bidrar til trivsel
i fjøset.

Se www.plastmo.no
eller kontakt din nærmeste
byggevarerforhandler.

Plastmo

TRP 16
Hvit

INNEMILJØVENNLIG

Topp dyrehelse

Rasmus Lang-Ree
rlr@geno.no
Tekst og foto

Kristin Wibe og Leif Arild Rugland med døtrene Emma og Nora driver beitebasert melkeproduksjon og spesialisert kjøttproduksjon i Sparbu i Nord-Trøndelag.

Kjærligheten førte jærbuen Leif Arild Rugland til Sparbu i Nord-Trøndelag. Med støtte fra kona Kristin Wibe, som har jobb i FK Agri og svigerforeldrene Jorunn Egge og Kristian Wibe, drives det en omfattende produksjon uten leid hjelp. Beitebasert melkeproduksjon og stor kjøttproduksjon med ammekyr og innkjøpte kalver er sentralt i driftsopplegget. For utvide beitearealene er 200 dekar med skog i ferd med å omdannes til beiter.

Tilnærmet null antibiotikabruk

Etter at melkeroboten kom inn på fjøset for fire år siden, har det kun vært en eneste antibiotikabehandling på melkekyrne. Leif Arild synes han fikk stålkontroll på dyrehelsa med roboten.

– Melkeroboten sjekker alle kjertler

og varsler både morgen og kveld om det er noe som må følges opp. Men en må ha litt interesse for data og ikke være redd for å prøve seg fram litt i starten, sier Leif Arild.

Men han understreker at han er rask til å ta spenep prøver og sine av enkeltspener ved tegn på mastitt. Etter kalving prøves spenen igjen, og noen ganger kan den da friskmeldes mens andre ganger blir den avsint til kua går til slakt. Cølltallet i besetningen ligger rundt 100 000. Sporer har ikke vært noe problem.

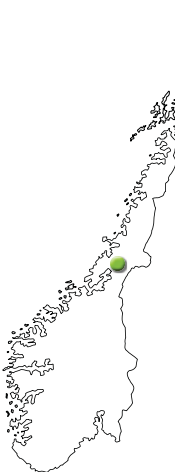
Intensiv beiting

Tidlig beiteslipp er sentralt i beitebasert melkeproduksjon. På Brækka slippes kyrne på beite rundt 1. mai, og Leif Arild forteller at de går ute utover høsten til han begynner å

synes synd på dem. Også kalvene er ute på beite fra 5 måneders alder. Husdyrgjødsel på beitet så fort snøen forsvinner sørger for rene beiter da dyrne slippes ut. I beiteperioden pusses beitet og det gjødsles litt hver måned. Kyrne går fritt ut og inn av fjøset hele døgnet hele beiteperioden. Tidligere ble beitet delt opp i tre ulike skifter, men problemet var når kyrne kom over på nytt beite ble de gående ute. Leif Arild synes derfor kombinasjonen med melkerobot og fri trafikk fungerer mye bedre når kyrne går på ett stort beite hele tiden. Det betyr innføring som må reguleres i takt med grasveksten på beite.

Målet for 5–6 år siden var 10 000 i avdrått, og med 10 190 kilo EKM siste år er det målet nådd. Melkefrekvensen går ned fra 2,6 i inneperioden

» De tre siste årene har ikke ei eneste ku i besetningen på Brækka i Sparbu vært behandlet for jurbetennelse.

BRÆKKA I STEINKJER I NORD-TRØNDELAG

- Kristin Wibe og Leif Arild Rugland
- Totalareal 1 100 dekar (550 dekar dyrket, 100 dekar innmarksbeite, 200 dekar under omlegging fra skog)
- 40 årskyr
- Kvote på 325 000 liter
- Avdrått 10 190 kilo EKM
- 31 FEm kraftfôr per 100 kilo EKM
- 26 ammekyr
- Framføring alle okser pluss innkjøp av kalv
- Gjennomsnittlig slaktestilvekst 607 gram per dag

Beite gir bedre avkastning enn skog, og 200 dekar med skog skal snart utvide fôrgrunnlaget.

til 2,2 på beite, men produksjonen holder seg oppe. Leif Arild erfart at enkelte kraftfôrslag kan gi mer frie fettsyrer i melka, og han tror kraftfôret har mer å si enn melkingsfrekvensen.

Bygde fjøs for kjøttproduksjon

Ammekyrne er blanding av Angus og Charolais og som farrase er det Limousin som gjelder. Leif Arild forklarer at de startet med Angus for å ha dyr som kunne utnytte dårlige beiter. Charolais kommer inn med

kalver som kjøpes inn fra nabo, mens Limousin brukes fordi rasen gir fine kalver og gode slakt. Planen er å bruke Limousin helt til det blir for lite melk i kyrne og da skifte til Simmental for å få opp igjen melkemengden. Kristin og Leif Arild bygde nytt fjøs til ammekyrne og framføring av egne og innkjøpte oksekalver. Fjøset har fungert utmerket de tre årene de har vært i bruk, og eneste forandring som har gjort er at det ble satt inn drikkekar istedenfor nipler i bingene.

I 2010 investerte Kristin Wibe og Leif Arild Rugland i nytt fjøs for kjøttproduksjon.

Ny kalveavdeling løste sjukdomsproblemene

Selv om dyrehelsen nå er topp har en også på Brækka hatt sine utfordringer. Luftveisinfeksjoner på kalvene viste seg å være vanskelig å få bukt med. Løsningen ble å investere i egen kalveavdeling helt adskilt fra kufjøset. Kalvene går i kalveavdelingen til de er 6–7 måneder gamle. Så langt har dette resultert i en helt annen kalvehelse. Leif Arild forventer også at slaktealderen på oksekalvene vil gå ned som følge av et mer optimalt miljø. I tillegg til disse forbedringene som er med på å betale for investeringen, førte separat kalveavdeling til at det ble frigjort plass for 12 liggebåser til melkekyr og 10 til ammekyr.

Kalvene får Pluss Kalvepasta med en sprøyte fordelt på de to første levedøgnene. Når det gjelder effekten av denne behandlingen, mener Leif Arild det kommer an på trua!

Beite er best

Leif Arild har valgt beitebasert driftsopplegg fordi han mener den enkleste måten en kan drive melkeproduksjon på er å la kyrne finne maten selv. Økonomien er bra, men han understreker at det må jobbes for pengene. Noe av nøkkelen er å minimalisere behovet for leid hjelp. Selv om kvotetaket nå løftes er det ingen planer om ekspansjon på Brækka. Bygging av nytt fjøs til kjøttproduksjon, ny kalveavdeling og nydyrking har preget tiden etter overdragelsen, så nå er tiden inne til å se det lit an før det gjøres nye grep.

Kyrne går fritt inn og ut av fjøset hele døgnet og kombinasjonen beite og melkerobot har ikke bydd på spesielle utfordringer.

Nedgang i fruktbarheten

Per Gillund
Fagsjef i Geno
pg@geno.no

» NRF-kua har svært god fruktbarhet. God brunst og godt tilslag på inseminasjon er et stort fortrinn hos NRF-kua framfor andre mjølkeraser, spesielt Holstein. I Europa og USA har omløp og fosterdød vært et stort problem i mange år. NRF-avlen, med vekt på fruktbarhet i 40 år, har resultert i at fruktbarhetsresultatene i Norge har hatt en positiv trend over lang tid. De siste årene har imidlertid framgangen stagnert og trenden peker nå litt nedover. Årsakene kan være mange, og til dels kan det skyldes naturlige svingninger. Sjøl om det ikke er noen dramatik i nedgangen, er det grunn til å være føre var. NMBU Veterinærhøgskolen i samarbeid med Geno, Veterinærinstituttet og Sveriges lantbruksuniversitet har derfor søkt om forskningsmidler for å finne ut mer om omløp, fosterdød og børinfeksjoner på NRF-kyr sammenlignet med Holstein.

Ikke-omløpsprosent 56 dager

Det er det sikreste nasjonale målet vi per i dag har på om dyra har tatt seg etter inseminasjon. Ikke-omløpsprosent 56 dager (IO % 56 d) forteller hvor stor andel av inseminerte dyr som ikke har vist brunst/blitt inseminert på nytt innen 56 dager etter første inseminasjon. IO % for din besetning finner du i fruktbarhetsutskriften på <https://medlem.tine.no>. Det er stor sannsynlighet

for at dyr som ikke er inseminert på nytt, har tatt seg med kalv. Men noen dyr blir utrangert fordi de ikke har tatt kalv, eller blir ikke inseminert på nytt fordi de ikke viser brunst / brunsten ikke oppdages. I tillegg vil enkelte dyr abortere etter 56 dager. Bruk av egen okse på omløp vil gi en kunstig høy ikke-omløpsprosent.

Drektighetsprosent er derfor et sikrere mål på om dyra har tatt kalv. Men ettersom drektighetsundersøkelse ikke gjennomføres og rapporteres på alle inseminerte dyr, har vi ikke offisiell drektighetsprosent verken nasjonalt eller for den enkelte besetning. Forskning på NRF har vist at den reelle drektighetsprosenten ligger 10–12 prosent lavere enn IO % 56 d.

Landsmiddelet for IO % 56 d har hatt en jevn stigning i mange år, men de siste to åra har den sunket fra 74,2 til 73,5 prosent. Nedgangen er liten, men kan blant annet skyldes at det er noe mer embryotap enn tidligere. Dette er noe vi ønsker å undersøke i et eget forskningsprosjekt.

Tidlig og sen embryodød

Det kalles embryodød eller embryotap når det gryende fosteret dør før dag 42 etter inseminasjon. Dette er et økende problem på storfe i alle land, særlig tidlig embryotap i tiden fra inseminasjon til dag 17 etter inseminasjon. Tidlig embryodød (før dag 17)

er den viktigste årsaken til regelmessige omløp. Sen embryodød (fra dag 17 – dag 42) forårsaker uregelmessige omløp. Tidlig og sen embryodød er den viktigste årsak til omløp hos alle mjølkeraser, også NRF. Ca. 90 prosent av eggene lar seg befrukte mens 15–25 prosent av embryoene dør før dag 42. Om lag 70–80 prosent av tidlig embryodød skjer før dag 17 og resulterer i et regelmessig omløp.

Internasjonalt har embryotap blitt et gradvis større problem i mjølkeproduksjonen, spesielt for Holstein. Figur 1 illustrerer utviklingen i Irland for fostertap i løpet av 25 år.

Andelen manglende befruktning har holdt seg stabil på ca. 10 prosent, men det har vært en dramatisk økning av tidlig embryodød i løpet av 25 år. I denne tidsperioden er det krysset inn mer og mer Holstein i Britisk Frieser.

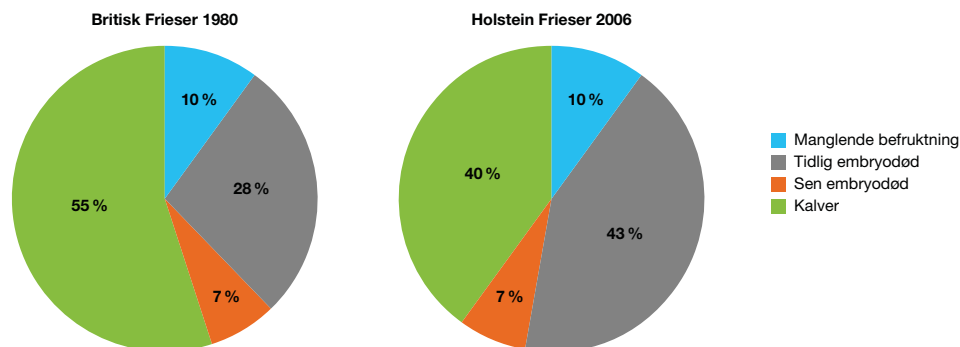
På NRF har vi ikke hatt en slik negativ utvikling. Men det er viktig å kartlegge fostertap på NRF for å kunne forebygge en negativ utvikling av IO prosent og drektighetsprosenten i Norge.

Børinfeksjoner påvirker fruktbarheten

Det er ulike former for børbetennelse:

Akutt børbetennelse (metritt) opptrer oftest de første dagene etter fødsel, og kua har vanligvis feber og påkjent allmenntilstand. Infeksjonen

Figur 1. Utviklingen i Irland for fostertap i løpet av 25 år.

» Både ikke-omløps prosent (IO %) og FS-tall har hatt en svak negativ utvikling de siste 2–3 årene og det er søkt om forskningsmidler for å få mer kunnskap om årsakene.

krever forskning

gir forsinket igangsetting av syklus etter kalving, sterilitet og kroniske børbetennelser med fosterdød og omløp. Akutt børbetennelse like etter kalving resulterer ofte i kliniske eller subkliniske børbetennelser flere uker etter kalving.

Mild børbetennelse (endometritt) er mest vanlig i 2.–8. uke etter kalving. Kua står med flytninger eller ureint slim. Flytningene kan være sparsomme og ofte vanskelig å oppdage. Dyra er friske, men har vanskelig for å ta seg, blant annet på grunn av økt risiko for embryodød.

Subklinisk børinfeksjon (subklinisk endometritt) er den mildeste formen for betennelse. Dyra er friske, uten tegn til flytninger eller ureint slim. I børslimhinna er det imidlertid en betennelsesreaksjon, som bevirker at embryoet har betydelig økt risiko for å gå til grunne. Tilstanden kan kun diagnostiseres ved prøvetaking.

Faktorer som disponerer for børbetennelse

Alle former for børbetennelse har noen felles disponerende faktorer. En undersøkelse her i landet viser at risikoen for både akutt og mild form for børbetennelse er aller størst ved tilbakeholdt etterbyrd, store fødselsvansker og ved kasting. Tvillingfødsler, moderate fødselsvansker samt bør- og skjedeframfall øker også risikoen. Enkelte dyr kan være mer disponert for børbetennelse på grunn av uheldig eksteriør, for eksempel vippekryss. Risikoen for børbetennelse er også avhengig av dyrets immunforsvar. Dyr har forskjellig evne til å motstå infeksjoner. Dette kan bero på både arv, miljø og fôring.

Et økende problem

Børbetennelse etter kalving har økt dramatisk i omfang internasjonalt i den senere tid. I USA har hver fjerde ku børinfeksjon etter kalving. I Storbritannia rapporteres det om at problemet er enda større. Det drives intens

Ku med betydelige mengder ureine flytninger på grunn av børbetennelse. Foto: Nils Henry Hjertuslot

forskning i mange land for å finne årsaker til børbetennelse og metoder for å forebygge sjukdommen. Siste året er det blant annet utviklet en vaksine i USA. Økning av børbetennelse fører til økt bruk av antibiotika internasjonalt. Dette er uheldig og akselererer utviklingen av antibiotikaresistens.

En viktig årsak til økning i børbetennelser er den sterke intensiveringen i mjølkeproduksjonen. Store løsdriftsbesetninger med stor dyretetthet øker smittepresset. Økende ytelse resulterer ofte i større grad av negativ energibalanse, som resulterer i hormonsvikt og negative effekter på egg og embryo med større risiko for fostertap. Nyere forskning har også vist at negativ energibalanse er uheldig for dyras immunforsvar.

I Norge er børbetennelse i henhold til helsekortregistreringene et lite problem. Men vi regner med å ha en del mørketall. Mange dyr med flytninger/ureint slim blir ikke behandlet eller rapportert på helsekortene,

men kan forårsake fostertap og dårlig IO %. I tillegg må vi regne med at vi også i Norge har et visst omfang av subkliniske endometritter. Dette er ikke kartlagt i Norge.

Strukturrasjonalisering i Norge, med økende andel av dyr i løsdrift, større besetninger og høyere ytelse, øker smittepresset og risikoen for negativ energibalanse, noe som øker risikoen for alle typer børbetennelse.

Immunstatus hos NRF

Alle kyr er utsatt for bakterieinvasjon i fødselsveiene etter kalving. Immunforsvaret er avgjørende for om kua greier å motstå infeksjon eller får en børbetennelse. Immunforsvaret svekkes blant annet ved negativ energibalanse og andre konsekvenser av uriktig fôring. Miljøet virker også inn på dyrenes immunstatus.

Dyr har genetisk ulik resistens mot infeksjoner. Her er det også raseforskjeller. Helse har inngått i NRF-avlen i mange år, og våre kyr

» Nedgang i fruktbarheten krever forskning

Selv om nedgangen i ikke-omløpsprosent og FS-tall ikke er dramatisk, er det søkt om forskningsmidler for å finne ut mer om årsakene til tidlig fosterdød og børbetennelse. På bildet ser vi veterinær Anita Reiby som inseminerer.

er derfor generelt friskere enn for eksempel Holstein. En må anta at NRF har et bedre immunforsvar som følge av målrettet avl for god helse. Ett av målene i det planlagte forskningsprosjektet er å sammenligne immunstatus hos NRF med Holstein. Dersom vi kan avdekke at NRF er mer resistent mot børinfeksjoner enn andre raser, vil dette være et fortrinn for NRF i det internasjonale markedet.

Unngå økonomiske tap

Omløp medfører store økonomiske tap uansett årsak. For et enkelt individ medfører ett omløp et tap på ca. 30 kroner per dag, det vil si minimum 600 kroner per omløp. Børbetennelse innebærer i tillegg til risiko for fosterdød og omløp, forsinket igangsetting av syklus, brunstmangel og manglende befruktning. Her kommer store økonomiske tap i tillegg. Problemer med omløp og børbetennelse innebærer fort flere 10-talls tusen kroner i tap i en enkelt besetning. For hele landet dreier det seg om flere millioner i tap per år. Forskning er viktig for å finne årsaker til embryotap og børbetennelse for dermed å forebygge en negativ utvikling hos NRF-rasen. Dette vil være penger spart og penger tjent på lang sikt.

Forskning på fosterdød og børbetennelse

Fosterdød kan ha både genetiske, infeksjose og hormonelle årsaker, men kan også skyldes feil føring og ugunstig miljø. Hensikten med å forske på embryodød er å kartlegge omfanget, når tapene skjer samt betydningen av og årsaker til embryotap på NRF. Følgende forhold er aktuelt å kartlegge:

- Betydningen av genetiske og kromosomale årsaker til fosterdød
- Kan genetiske defekter som bevirker fosterdød (letalgener) skjule seg i NRF-populasjonen?
- Forskning har vist at spesielle letalgener (gener som kan føre til at dyret dør) er assosiert med mjølkeproduksjon og kan bli favorisert i avlen. Slike koblinger er viktig å unngå i NRF-populasjonen.
- Det er en viss variasjon i IO prosent hos NRF-okser. Kan «dårlige» NRF-okser være bærere av genetiske defekter?
- Sterk føring og høy ytelse kan gi hormonsvikt, som i neste omgang fører til fostertap og omløp. Det er aktuelt å undersøke om dette kan forårsake mer omløp hos høytytende NRF-kyr, og om det er genetiske forskjeller i populasjonen, som kan utnyttes i avlen.
- Føring som resulterer i negativ energibalanse og tap av hold etter kalving, samt ubalanse i protein og urea, kan føre til embryodød. Mer kunnskap om dette er avgjørende for å kunne gi råd om riktig føring, særlig av høytytende kyr.

Mer kunnskap om fosterdød på NRF er nødvendig for å forebygge og redusere omfanget, både gjennom avl, føring og andre tiltak. I forhold til internasjonalt salg av sæd er det viktig å deklare status for NRF-rasen i forhold til embryodød, særlig genetisk, da dette vil være et markedsfortrinn i forhold til andre raser. Forskning på børbetennelse

- Børinfeksjoner etter kalving kan føre til manglende befruktning og embryodød. Omfanget og innvirkningen på fruktbarheten hos NRF-kua bør undersøkes nærmere.
- Kartlegge omfanget og betydningen av alle typer børbetennelse hos NRF for å kunne være føre var i forhold til den dramatiske utviklingen vi ser internasjonalt.
- Diagnostikk for å klarlegge hvilke bakterier som forårsaker børbetennelse i Norge.
- Utvikle og etablere metoder for enkel og sikker diagnostikk i felt.
- Kartleggingen må resultere i klare anbefalinger i forebyggende tiltak mot børbetennelse.

Målet i Norge må være at vi ikke trenger å ty til vaksiner. I Norge har vi lange og gode tradisjoner for å forebygge med andre tiltak enn vaksiner. Vi må også sørge for å unngå økt antibiotika-bruk. Mer bruk av antibiotika kan bli en nødvendig følge dersom vi lar børbetennelse bli et økende problem i Norge. På grunn av moderat bruk av antibiotika har vi lite antibiotikaresistens her i landet. Denne gode statusen er viktig å hegne om.

» Kanskje går det betre om vi prøver å kopiera naturen så mykje som råd, sjøl om vi ser oss nødt til å byggje hus til dyra og hauste fôr til vinteren.

Arve Vignes

Fagrådgiver Fôring i Tine
arve.vignes@tine.no

På lag med naturen

» Kua er nok mykje betre enn oss i kalvefôring. Så hvis vi skal overta bør vi tilstrebe å kopiere kua. Rein plass å kalve, helst ute. Borte frå resten av flokken og så hygienisk som råd. Halm til å ligge på til navlen er tørr og så mykje råmelk som råd. Tre gonger tildeling første døgnet er ein god start.

Når kalven ikkje får gå med mora det fyrste halve året, så prøv å føra med melk og kraftfôr slik at han veks godt. Han greier seg ikkje på berre beite før han er seks månader.

To kg kraftfôr pr. dag, med bra med protein frå kalven er 2 månader til han er 15 månader og 400 kg. Då får du store, høgreiste og slanke kviger. Drektige kviger skal veksa, men ikkje bli feite. Siste månad før kalving bør dei fôrast som sinkyr.

Det er sjeldan dei kvigene som mjølkar 6 000 kilo som kjem til å mjølke 10–11 000 kilo som vaksne.

Sinkuperioden og hold

Starten på neste laktasjon. Det er viktig at kua ikkje legg på seg i sinperioden. Det aukar risiko for sjukdom og reduserer grovfôropptaket etter kalving.

Difor skulle ho ikkje gått på frodig fjellbeite eller på tidleg slått gras i sinperioden.

Sinkua har kapasitet til å ete 60 prosent meir enn ho treng på berre grovfôr. Får ho kraftfôr vert det endå verre. Det er nødvendig å redusere tilgang på fôr. Enten å gi mindre tilgang eller blande inn halm eller seint slått gras med lite kaliumgjødsling. Ei flott brosjyre er laga om dette emne. Spør rådgivaren etter den.

Oppfôring før kalving

Sterk oppfôring før kalving gir mykje trote og trøbbel. Det er ei stor belastning for kua å produsere mykje råmelk. Det blir store jur med trote og risiko for skader og lekkasje. Vi treng berre melk til kalven. 1 kg kraftfôr eit par veker før kalving er nok. Er kua for feit, så reduser til minimum siste dagar før kalving. Tynne kyr og kviger kan aukast til 2 kilo siste veka.

Dagen før kalving aukar juret og kua reduserer grovfôropptak. Ved kalving misser kua mykje væske og er tørst. Gi lunka vatn etter appetitt for å rette opp væskebalansen (40–50 liter). Vent tre – fire dagar med å auka kraftfôr til kua har fyllt

opp vomma etter kalving.

Då er det buffer nok til å starte på 3–4 kg og så trappe opp 0,5 kg opp til 6–7 kg. For ikkje å få sur vom er det nok å auke 0,3 kg pr dag etter det opp til max.

På klauvene kan det verta «årringar». Det er eit teikn på at dei har hatt sur vom i ein periode. Er det 3 centimeter frå hårlinja til merkje i klauva så er det 6 månader sidan ho hadde sur vom.

Bruk det beste fôret etter kalving og sørg for at det er grovfôr 24 timar i døgnet. Berg- og dalbanetildeling er ikkje gunstig. Gje kraftfôr ofte og max 3 kg pr. tildeling. Minst kraftforrasjon om morgonen er gunstig for vomma. Perioden to veker før og tre veker etter kalving er suksessfaktoren i fjaset.

Ulv i fjaset

I snitt lever norske kyr snaut 4 år. Dei produserer mest på 4., 5. og 6. kalven og svært få får oppleve dette. Kan vi gjera noko med dette? Kva er årsaka i ditt fjos?

Er det ein «ulv» som jaktar i fjaset ditt og plukkar ut slaktedyr slik at du ikkje får velja kva dyr du vil ha. Ver på ulvejakt og finn årsaka.

SAMASZ. Norges billigste slåmaskin?

BATESON Dyrehenger leveres med 1 og 2 etg

JYFA Dyrehenger - leveres i flere modeller

MYHRES maskinomsetning AS
Tlf 33 44 00 76 - Mobil 957 24 006
www.myhresmaskin.no

Rasmus Lang-Ree
rlr@geno.no
Tekst og foto

Kostnader

Deler av arrangementskomiteen bak den svært vellykket nordisk storfekongress i Steinkjer som samlet vel 130 deltakere med smått og stort. Fra venstre: Mari Bjørke, Asbjørn Helland, Tone Roalkvam, Hanne Solheim Hansen og Torgeir Daling. Torill Nina Midtkandal, Knut Røflo, Noralv Sandvik og Marit Helland utgjorde resten av komiteen.

I slutten av juli var bønder, forskere og rådgivere fra Island, Finland, Sverige, Danmark og Norge samlet til faglige diskusjoner og nettverksbygging i Steinkjer. Ett av hovedtemaene for den nordiske storfekongressen var utfordringer og muligheter for melkeproduksjonen i Norden. Som det framgår av tabellen er det store forskjeller i struktur mellom landene.

Like mye som siste 8000 år

Jakob Söderberg fra Växa Sverige presenterte på kongressen prognoser for utviklingen i etterspørselen etter melk på verdensbasis. Økende etterspørsel i voksende økonomier og befolkningsvekst vil gi årlig vekst i etterspørselen på 2,4 prosent. Det virker kanskje ikke så voldsomt, men i et lengre perspektiv kunne Söderberg vise til at vi må produsere like mye mat de neste 40 årene som vi har gjort de foregående 8 000.

Ikke produksjonskostnadene som styrer prisene

Jakob Söderberg sa at økt konkurranse vil fortsette å presse lønnsomheten i næringen. I et konkurranseutsatt marked er det ikke produksjonskostnaden som styrer prisen på produktene, men konkurrentenes prisnivåer. Dette gjør det viktig å sammenligne seg med andre land for å se hvordan en kan produsere melken billigere. Tall fra IFCN (International

Tabell. Melkeproduksjon i Norden

	Finland	Danmark	Sverige	Island	Norge
Årskyr i Ku-kontrollen	228 954	512 808	280 930	22 509	192 807
Antall melkebruk i Ku-kontrollen	6 489	3 135	3 511	640	7 960
Besetningsstørrelse	35,3	164	76,1	38,5	24,2
Ytelse	8 958 kilo	9 402 kilo	9 244 kilo	5 621 kilo	7 435 kilo
Celletall	175 000	212 100	253 000	228 000	131 000*

*geometrisk middel

» Til tross for store forskjeller i struktur, produksjonsopplegg og rammebetingelser for melkeproduksjon i de nordiske landene, er mange av utfordringene de samme.

en felles utfordring

Farm Comparison Network) viser ikke overraskende at produksjonskostnaden er høyest i Norge (Island ikke medregnet). Selv om vi i motsetning til Sverige, Finland og Danmark har et mer beskyttet hjemmemarked, vil et for stort gap mellom produksjonskost mot naboland vil øke importen.

I gruppearbeidet under kongressen om styrker, svakheter, muligheter og trusler for melkeproduksjonen i Norden var det høye produksjonskostnader som ble trykket fram som den største svakheten.

Verdensledende

Söderberg trakk fram avl, dyrehelse og fôr som områder der de nordiske landene er verdensledende. Han mente det var viktig å beholde disse fortrinnene, men for å møte den økende konkurransen og prispresset må vi utvikle oss på andre områder. Söderberg trakk fram management, kostnadseffektivitet og mer stabile resultater i produksjon som forbedringsområder. Den nordiske melkebonden må også bli dyktigere i forhold til markedet og til å takle prisvariasjoner.

Heder til Harald Volden og Asbjørn Helland

Harald Volden (til venstre), professor ved NMBU og fagsjef i Tine, og Asbjørn Helland, tidligere styreleder i Geno, mottok under storfekongressen i Steinkjer Wriedt-plaketten. Mari Bjørke, kommunikasjonssjef i Geno og styreleder i NØK, Nordisk økonomisk kvægavl som består av bønder og ansatte fra alle de nordiske landene, overrakte prisen.

Denne prisen er oppkalt etter statskonsulent Christian Wriedt (1883–1929) som var en internasjonalt anerkjent arvelighetsforsker og betegnet som banebrytende innen økonomisk husdyravl i Norden. Prisen gis til personer i Sverige, Finland, Danmark, Island og Norge som har gjort en fortjenstfull innsats for nordisk storfeavl. Siden den første Wriedt-plakett ble utdelt i 1954 er det med årets utdeling til sammen 11 norske mottakere av denne prisen.

GJØDSELPUMPER
FOR ENHVER
DRITTJABB!

JÆRBU

Sidemontert lastestativ for type T-2 VV og T-2 Kombi

Hatleveien 4, postboks 14,
4368 Varhaug
Telefon 51 79 35 50
www.jaerbu.no

Ole G
Nord-Varhaug & Co a/s
Produsent til norske bønder siden 1938

SMÅTT TIL NYTTE

Arla negativ til nye øko-regler

Arla Foods har uttalt seg sterkt negativt til forslagene til nye øko-regler som EU-kommisjonen har lagt fram. Lantbruk & Skogsland skriver at meieriselskapet mener forslaget vil gjøre det umulig å drive med økologisk produksjon på de nordiske breddegrader. Etter Arla sin mening er forslaget innrettet mot at økologisk drift skal begrenses til et lite antall gårder som produserer små volumer av luksusprodukter. Også foreningen Ekologiska lantbrukarna er negative og trekker fram at bare forbudet mot avhorning av kalver i verste fall kan slå ut 95 prosent av produksjonen av økologisk melk.

www.lantbruk.com

Skjelvan til topps

11039 Skjelvan avanserer fra femteplass sist til å bli den mest brukte NRF-oksen siste tre måneder. Kanskje ikke så overraskende siden dette er oksene med både høyest avlsverdi (33) og melkeindeks (136) av eliteoksene som er i bruk nå. 10876 Økland ble pensjonert som eliteokse etter siste gransking, og er derfor ute av listen vår. 10923 Prestangen og 10909 Tangvoll beholder sine plasser, mens 10704 Tranmæl, som ikke lenger er eliteokse, faller ned til femteplass. Ny på listen er 10965 Sandstad som har sine styrker på lynne (119), melk, fruktbarhet og bein.

11039 Skjelvan. Foto: Elisabeth Theodorsson

Oksenummer	Navn	Antall sæddoser	
		Totalt mai, juni, juli Antall ins	Antall doser med SV-sæd
11039	Skjelvan	7018	1862
10923	Prestangen	5113	803
10909	Tangvoll	4512	37
10965	Sandstad	4328	1450
10704	Tranmæl	4203	1748

SMÅTT TIL NYTTE

Geno i dialog med NAV om mulig medlemskap

Som følge av strategiprosessen som ble gjennomført i fjor høst ble det stilt spørsmål om Geno vil være tjent med et medlemskap i NAV (Nordisk Avlsverdi Vurdering). Det ble videre besluttet å innlede sonderinger med NAV om mulig medlemskap. Det pågår nå en dialog mellom Geno og NAV der muligheter, utfordringer og kostnader kartlegges. Daglig leder i NAV vil gi en presentasjon av NAV på Geno sitt styremøte i september. Eventuelt medlemskap vil bli tema på høstmøtene med Geno sine tillitsvalgte, før styret i Geno foretar sin beslutning.

AVL

Bjørn Johansen

Avlsstatuetten 1978

Avlsstatuetten i 1978 ble erobret av 2052 Mauland. Mauland var født i 1972 hos Ola Mauland på Nærbø i Rogaland. Oksen nedarvet spesielt god avdrått, gode jur og god datterfruktbarhet.

Far til Mauland var svenskeimporten 1606 Frasse. Mor var 49 Ramona med en fem års middel på 7 358 kilo melk, fettprosent på 4,1, avlsverdi på 113 og kalvingsintervall på 11,3. Far til Ramona var 555 Lindenes.

2052 Mauland fikk hele 122 i avdråttindeks, 24 i avlsverdi og forventningene måtte bli store. Den fikk også mange gode sønner, men linjen gikk fort ut. 3860 Opsvik ble den siste oksene på linja. Nærmest Mauland i kampen om statuetten kom 1933 Øveraasen, 2005 Smidesang og 2063 K. Schie.

2052 Mauland

KLAUVLØFT I MIDT-NORGE

Dette er den fjerde av en rekke korte artikler om klauvhelse, der vi ønsker å gi en oversikt over aktuelle temaer relatert til klauver og klauvhelse hos mjølkeku. Serien er en oppfølging av artikkelen om klauvløft i Midt-Norge i Buskap nummer 3/14.

Redaktører Torunn Rogdo og Kolbjørn Nybø, begge Tine Midt-Norge

Fôring og klauvsjukdom

» Fôringa har betydning for klauvhelsa fordi ulike fôringssituasjoner kan gi uheldig vom-miljø der det produseres stoffer som er skadelige for klauvene.

Når disse stoffene suges opp i blod vil de transporteres til det hornproduserende vevet i klauva og gi sirkulasjonsforstyrrelser. Avhengig av grad sirkulasjonsforstyrrelser oppstår det så forfangerhet. Forfangerhet er en sykdom i seg selv, men tilstanden kan gi følgetilstander som blant annet skyldes dårlig hornkvalitet slik som blødninger i sålehorn, såleknusning og løsning i den hvite linjen.

Ved akutt forfangerhet ser en tydelig at kua er halt, eventuelt med sprikende bakbein og kryssende frambein for å avlaste ømme klauver. Vær også oppmerksom på denne tilstanden ved nedsatt fôropptak og melkeytelse etter kalving. Ved mistanke om forfangerhet bør røkter kontakte veterinær for å lindre kuas smerter og redusere risiko for følgeskader. Dersom kua er hardt angrepet og situasjonen varer ved, kan klauvbeinet løsne i klauvkapselfen og gi permanente skader og smerte. Det vanligste er imidlertid at kyr

får en mild form for forfangerhet uten at røkter registrerer dette og at de nevnte følgetilstander ikke oppdages før ved klauvskjæring.

Fôringsmessige forhold som øker risiko for forfangerhet og følgetilstander kan være brå fôrsifter, strukturfatting grovfôr, lite tyggetid, rask kraftfôropptrapping og lav grovfôrandel. Det er også verdt å merke seg at kyr som har fettlever har redusert evne til å kvitte seg med de skadelige stoffene. Kyr som faller raskt i hold etter kalving får ofte fettlever.

Årsakene til såleknusning og løsning i den hvite linjen oppstår vanligvis rundt kalving, men knusningen og løsningen kommer gjerne ikke til syne før noen måneder etter kalving. Hormoner gjør bindevevet løsere og gjør sammen med unormal sirkulasjon at det lett oppstår trykninger og blødninger mellom klauvbein og sålehorn. Kombinasjonen dårlig hornkvalitet og klauv med unormal form øker risiko for at skade oppstår. Riktig beskåret

Figur. Eksempel fra en besetningsoversikt for rapporterte klauvtildelser siste 12 måneder. Påvisning av mange såleknusninger som illustrert i tabellen, kan tyde på at det bør foretas en gjennomgang av fôringa i besetningen.

00 Normal	84
10 Halthet	0
12 Korketrekkerklauv/tendens	23
13 V-formet hornforråtnelse	16
14 Hudbetennelse	12
15 Klauvspalteflekmone	0
16 Såleknusning	14
17 Løsning/abcess i den hvite linjen	4
18 Blødning	1
282 Klauvsjukdom/hovsjukdom	5

klauv og ettergivende, jevne og sklisikre gulv, reduserer risiko for skade selv om hornkvaliteten er nedsatt. Komfortable liggebåser og god dyreflyt i fjøset gir minst mulig ståtid på hardt og fuktig gangareal, noe som i sin tur gir mindre belastning på klauven.

Bidragstyper til artikkelen: Åse Margrethe Sogstad, Tine Rådgiving/HT storfe.

SMÅTT TIL NYTTE

Lite kalvedød

Døde kalver i prosent av levende fødte kalver var i Norge i 2013 på 3,9. Bare Sverige har lavere prosentandel døde kalver med 2,7, mens tallet i Danmark var 9,1, Finland 5,3 og Island 6,2.

Tine Rådgiving/HT Storfe

LOKOMOTIV MEDIA

DET LØNNER SEG Å TA VARE PÅ MILJØET.

DET ER SUNT BONDEVETT

Gårdbruker, Per Fotland

Reime Gjødelsvogner

Reime Agri gjødelsvogner er utviklet i tett samarbeid med noen av Norges dyktigste bønder. Derfor har vi lagt vekt på kvalitet som holder og er lett å vedlikeholde. Vi leverer gjødelsvogner og vakuumbogner i størrelsen 4000 – 14000 liter.

A-K maskiner er forhandler for Reime gjødelsvogner.

Reime
REIME AGRI AS

Jernbanevegen 21, 4365 Nærbø, 51 79 19 00, www.reimeagri.no

Maria StokstadFørsteamanuensis ved NMBU
maria.stokstad@nmbu.no**Nina Svendsby**Fagsjef Helsetjenester Koorimp
nina.elisabeth.svendsby
@animalia.no

Smitterisiko ved hold av lama og

Import av lama (se bildet) og alpakka innebærer en smitterisiko for husdyrbestanden i Norge. 30 prosent av disse dyrene holdes sammen med andre drøvtyggere. Foto: iStock

At 30 prosent av kameldyra i Norge holdes sammen med andre drøvtyggere, kommer fram i en fordypningsoppgave skrevet av studenter ved Veterinærhøgskolen i 2013. I arbeidet med oppgaven kartla de hold og import av kameldyr ved å gjennomføre en spørreundersøkelse blant dyreeiere og i Mattilsynet. De gjennomførte også en risikoanalyse, og vurderte risikoen for at smittestoffer kan bli introdusert og spredd i Norge ved import av levende kameldyr.

Økende, men usikkert antall

Hold av lama og alpakka har blitt populært i Norge de seinere årene. Den første lamaen kom til Norge i 1998, den første alpakkaen kom i

2004. Ifølge opplysninger fra Mattilsynet finnes 167 dyrehold med lama og/eller alpakka i Norge. I arbeidet med fordypningsoppgaven ble det innhentet informasjon fra 101 dyrehold med kameldyr. Ifølge eierundersøkelsen finnes det ca. 500 lama og ca. 600 alpakka. Det reelle antallet dyr i Norge er høyere, da ikke alle deltok i undersøkelsen, og det ikke finnes et sentralt register for hold av alpakka og lama. Hobbydyrehold med få dyr er også vanskelig å skaffe fullstendig oversikt over.

Smitterisiko ved import

Mange av disse dyra er importert fra land som har en annen dyrehelsestatus enn Norge. Import av

livdyr utgjør alltid en risiko for å få inn sjukdomsfremkallende agens, som virus, bakterier og parasitter. Fordypningsoppgaven konkluderer med at det er størst risiko for å introdusere agens som gir brucellose, bovin virusdiaré (BVD) og tuberkulose ved import av kameldyr til Norge. Jo tettere kontakt med andre husdyr, jo større er risikoen for at smittestoff spres og forårsaker sjukdomsproblemer i norsk husdyrproduksjon.

Svar fra dyreeiere

Alle besetningene (101) som deltok i spørreundersøkelsen oppga at de har en eller flere dyrearter i tillegg til lama og/eller alpakka. 31 prosent oppga at de har storfe og/eller småfe

alpakka

» Rundt 30 prosent av kameldyra i Norge holdes sammen med andre drøvtyggere. Import av lama og alpakka utgjør en risiko for smitte av dyresjukdommer til husdyr her i landet.

på samme gård, 31 prosent oppga at de har hest, gris og/eller fjørfe. Til sammen har 62 prosent av dem som svarte mulig matproduserende dyr sammen med kameldyr. Svarene i spørreundersøkelsen viser at en del dyr selges mellom besetninger og at de kjøpes inn fra andre fylker.

Bruksområdet for lama oppgis å være i hovedsak selskapsdyr og som miljøfaktor på besøksgårder, i tillegg til beitepleie og avl. For alpakka er ullproduksjon og avl/livdyromsetning oppgitt som de viktigste bruksområdene, i tillegg til bruk på besøksgårder.

Tall for import

Mattilsynet bidro til undersøkelsen med opplysninger om dyrehold, importhistorikk og rutiner ved isolering og prøvetaking av importerte kameldyr. Importen av lama har vært relativt lav i perioden 2005–2013, med 26 registrerte dyr. Det viktigste opprinnelseslandet var Danmark. Importen av alpakka har vært høyere, med 218 registrerte dyr i perioden 2004–2013. De viktigste opprinnelseslandene er New Zealand (95), Chile (46) og Australia (27). Det har også kommet dyr fra Storbritannia, Sveits, Sverige og Danmark. Dyra kommer ofte via tredjeland, og Storbritannia er det viktigste transittlandet.

Krav om isolat

Mattilsynet vurderer overvåkingsprogrammer i eksportlandene. Hvis importerte dyr ikke er overvåket for smittsomme sjukdommer på lik linje med norske dyr, skal de stå i isolat godkjent av Mattilsynet. Isolatperioden er minst 6 måneder, og dyra må være minst 2,5 år gamle før de kan flyttes fra isolatet. I isolatperioden blir dyra som hovedregel testet for paratuberkulose, blåtunge, Q-feber, salmonella, brucellose, leptospirose og tuberkulose. Det er utfordringer knyttet til diagnostikken av flere av disse sjukdommene, og det kan være usikkerhet knyttet til testresultatene.

Krav om dokumentasjon

Norges tilknytning til EU legger begrensninger på hvor strenge krav norske veterinærmyndigheter kan stille ved import av levende dyr og animalske produkter. Det medfører at kameldyr som skal til Norge i hovedsak ikke blir testet på avsenderstedet for sjukdommer som Norge er fri for eller har lave nivåer av. Unntaket er bovin tuberkulose, som Mattilsynet krever testing for før dyra kan tas inn til Norge. Koorimp har innført tilleggskrav for kameldyr for å redusere risiko ved import.

Tiltak for redusert risiko

Importen av levende produksjonsdyr er svært lav i Norge, noe som reduserer risiko for å få inn smittsomme dyresjukdommer. Fordypningsoppgaven viser at importen av kameldyr kan utgjøre en viktig risikofaktor for introduksjon og spredning av smittestoffer i Norge. I oppgaven foreslås tiltak for å redusere risiko. Tiltakene er blant annet å stille strengere krav ved import, at importører oppfyller Koorimp tilleggskrav, å etablere et sentralt register for kameldyr og legge til rette for at flere dyr som dør blir obdusert.

Kvalitetssikring

Norsk husdyrnæring stiller gjennom Koorimp tilleggskrav om dokumentasjon for dyrehelse ved import av levende dyr og avlsmateriale. Det har hittil vært utfordrende å få importører av kameldyr med på å følge opp tilleggskravene. Importører som også holder andre husdyr bør merke seg at det å følge opp tilleggskravene ved import av dyr er et krav i KSL-standard. Å unnlate å følge opp Koorimp-kravene kan dermed få økonomisk betydning for produksjonen på gården.

Norsk husdyrnæring ønsker en «føre var» holdning til import, der nytteverdien ved å importere blir vurdert opp mot risikoen for

å få inn sjukdommer. Hvis man velger å importere er det viktig å skaffe utfyllende informasjon om dyrehelsen i eksportlandet og besetningen dyra kommer fra. Koorimp (www.animalia.no/koorimp) kan bistå med risikovurdering og å vurdere dokumentasjonen.

Fordypningsoppgaven har tittelen «Risiko for overføring av smittsomme agens fra lama og alpakka til storfe og småfe i Norge». Forfatterne Solveig Haugehåttveit, Annika Hesselgren og Ida Klufterud er nå ferdig utdannede veterinærer og ute i jobb. Veiledere var Maria Stokstad, førsteamanuensis ved NMBU og Nina Svendsby, fagsjef i Animalia/KOORIMP.

SMÅTT TIL NYTTE

Mutasjon som gir dårligere fruktbarhet

Et dansk forskningsprosjekt har avdekket et mutasjon som forekommer hos de røder raser og som gir lavere fruktbarhet. Mutasjonen består i at en del av DNA-koden på kromosom 12 mangler. Mutasjonen forekommer hos 32 prosent av dyrene i Finsk Airshire, 23 prosent SRB og 13 prosent Rød dasnk (RDM), men mutasjonen kun gir effekt hvis den forekommer i dobbel dose (nedarves fra både mor og far). I praksis vil dette si at innen RDM-populasjonen vil det være 0,4 prosent av alle fostre som dør av mutasjonen. Mutasjonen har dessuten en positiv effekt på melkeytelsen. Det vi si at seleksjon for avdrått har bidratt til å øke andelen bærere av mutasjonen.

Ny Kvægforskning 2-2014

Q-bonden

Redigert av Ragnhild Fransplass | ragnhild.fransplass@kavli.no
Thor Morten Lindso | thor.lindso@kavli.no

Grillkvelder sommeren 2014

Produsentlaget Nord og Sør har sammen med produsenttjenesten i Q-meieriene avd. Gausdal i løpet av sommeren arrangert grillkvelder for Q-produsentene Gausdal. En i Svingvoll i Gausdal den 4. juli, og en på Skogsætrin på Dovre den 1. august. Trivelige kvelder med god mat, quiz og premiering og ikke minst sosialt samvær. En tradisjon vi håper på å fortsette med.

Kaffekoking med utsikt over vakre Østre Gausdal.

Maten nytes i praktfullt fjellandskap på Skogsætrin

Sommergave til Q-produsenter 2014

Som takk for all kvalitetsmjølk som våre dyktige produsenter leverer til Q-meieriene, er en sommergave sendt ut til alle våre hente plasser. Gaven er en ryggsekk, og to store badehåndklær. Vi håper at gaven vil komme til nytte.

Husdyrkontrollprøver fra robot

Vi får rett som det er tilbakemelding og bilder fra laboratoriet vårt om at det er fluer/insekter eller andre små fremmedlegemer i mjølkeprøvene fra produsenter som har melkerobot. Grunnen til at dette skjer ved robotmelking og ikke ved manuell melking er nok at her blir prøvekontrollen med prøveglassene stående oppe lenge, uten at lokkene blir satt på. En enkel løsning på dette kan være å sette opp en liten vifte som gir sirkulasjon i lufta, stor nok til at insekter holder seg unna. Det er jo ofte varmt rundt melkerobotene og dette gjør at fluene trives i nærheten av dem. Insekter/urenheter i prøvene fører til at rørene på maskinen som analyserer prøvene tettes, som igjen skaper mye ekstraarbeid. Det er også viktig at lokkene på prøveglassene blir *klippet* og ikke revet av.

Q-Meieriene arrangerer produsenttur til Holland

For 3 år siden var vi på produsenttur til Island. Dette var så vellykket og populært at vi forsøker oss med ny tur. Denne gangen er destinasjonen Holland, fra 23.–26. september, der vi skal besøke flere melkeproduksjonsbruk, samt Lely-fabrikken i Maasland. Vi har med oss guide på hele turen som kjenner Holland godt. Vi i produsenttjenesten ser frem til en lærerik og trivelig tur sammen med produsentene våre!

ANIMALIA

FAGSENTERET FOR KJØTT

Redigert av: Grethe Ringdal | grethe.ringdal@animalia.no
Solveig Bjørnholt | solveig.bjornholt@animalia.no

Nytt fra

Storfe kjøttkontrollen

Vei kalvene ved avvenning

Har du en mulighet for å veie dyrene i din besetning, er det et svært godt tidspunkt å veie kalvene ved avvenning. Hvis du ikke har vekt, vil det å måle brystomfanget ved hjelp av et målebånd gi deg en rettesnor. Brystmål er en mer usikker måte å finne dyrets vekt på, men det er bedre enn ikke å foreta seg noe. Avvenningsvekten faller i mange tilfeller sammen med 200 dagersvekt. Den er meget nyttig for å vurdere hvordan mødrene produserer, og i den sammenheng se på hvilke dyr man ønsker å satse videre på eller utrangere.

Storfe kjøttkontrollen viser at det er stor forskjell mellom dyr og besetninger når det gjelder tilvekst. Besetninger med uønskede lave tilvekster, bør analysere egen drift for å komme fram til tiltak som forbedrer tilveksten. Et eksempel på tiltak kan være å gi tilskudd av kraftfôr på beite for å bedre tilveksten på kalvene. Ta kontakt med rådgivningsapparatet ved ditt slakteri for mer hjelp og analyse.

Vektlist

Du finner to rapporter under Rapporter> Vektlist. Vektliste viser alle vektene per dyr, og Tilvekstliste viser vekter og tilvekst fra forrige veiing.

Avdråttstlister

Bruk Avdråttstlisten for å vurdere de beste moryra i besetningen. Rapporten viser opplysninger om kyr i besetningen og deres avkom. Den er nyttig når man ønsker å sammenligne kyr og vurdere eget påsett. Da kan du ut kviger etter de beste moryrene og sende til slakt de som ikke produserer godt nok.

Meld deg inn på nettet og få en t-skjorte

For dere som enda ikke er medlemmer av Storfe kjøttkontrollen har dere nå mulighet til å melde dere inn på og få en flott t-skjorte i premie.

Les mer: www.animalia.no/storfe_kjottkontrollen

Foto: Grethe Ringdal

PARKETT TIL DAGROS?

Overhalla Betongbygg kan tilby markedets eneste spaltegulv med lastbærende avstandsklosser. Dette gir en enkel montering, god styrke, lang levetid og enkelt vedlikehold. Spalteplanken leveres i lengder inntil 4,8 meter som enkel, dobbel eller trippелеlement. Overhalla Betongbygg har produsert spalteplank i over 50 år og er en av de ledende aktørene på markedet.

Ta gjerne kontakt med Marius for mer informasjon

marius@overhallabetongbygg.no
tlf: 91544910

Overhalla Betongbygg
Post@overhallabetongbygg.no
Tlf: 74280600
www.overhallabetongbygg.no

BETONGBYGG

Blå og Gul

Den beste starten i 5 trinn.
På www.husdyrsystemer.no finner du 1. og 2. trinn som foreløpig er klart. Ønsker du trinn 3, 4 og 5 se vår hjemmeside.

Blå til alle kalver
Gul = Mer energi
Melkeråstoff levert av TINE

Kvige kalver
trenger ekstra
oppmerksomhet.
Bruk Gul de tre
første uker.

**Tidlig tilvekst
God utvikling**

www.husdyrsystemer.no

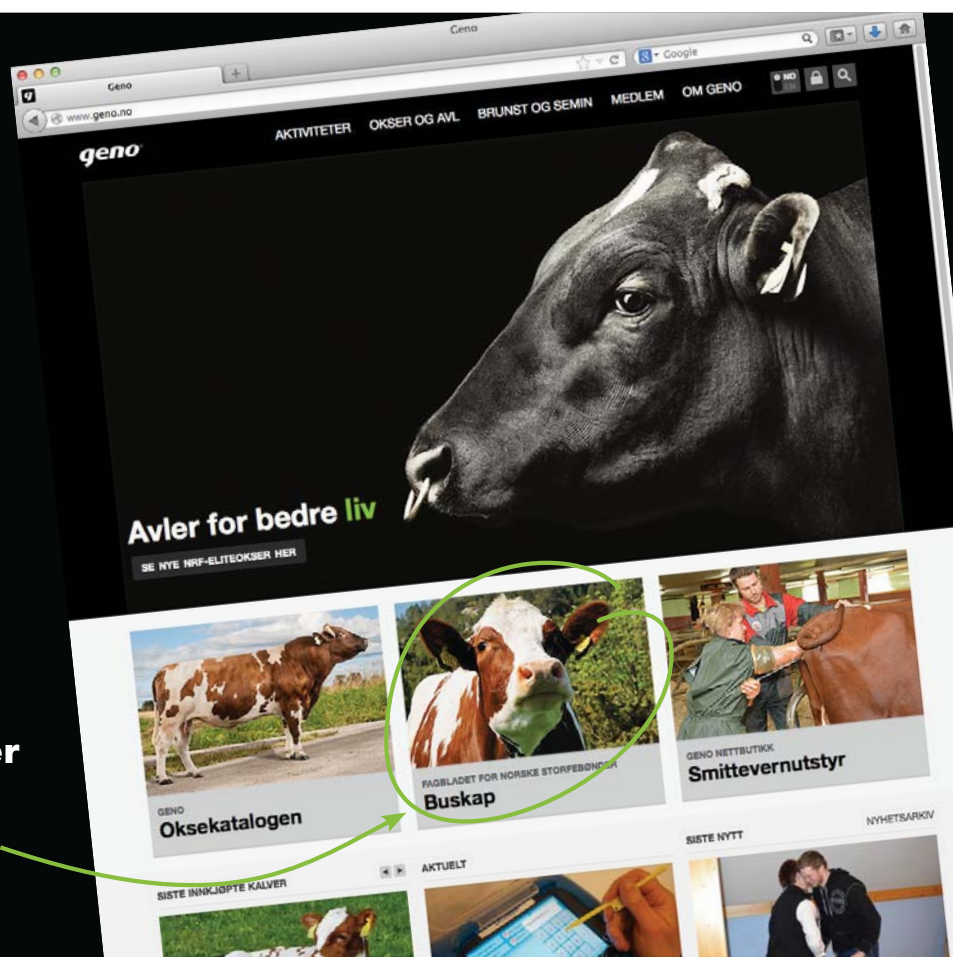
Les Buskap på nett

– og finn
tidligere utgaver

**Skann koden eller
se www.geno.no**

Link til Buskap finner du
i menyen midt på siden

TINE Bruksutvikling

TINE Bruksutvikling (TBU) er et tilbud for deg som ønsker å gjennomføre større endringer vedrørende dagens produksjon eller etablere ny næringsvirksomhet i tilknytning til gården.

De fleste bruksutviklingsprosjekter er et anliggende både privat, næringsmessig og offentlig. De utløser problemstillinger innen mange fagområder og krever involvering av mange instanser og personer. I de fleste tilfeller skal du gjøre dette for første gang.

Dette får du

Regi og samarbeid

- Hjelp til sikre oversikt og god regi, slik at bruksutviklingsprosessen kan ivaretas i sin helhet
- TINE-rådgiverne hjelper deg med å finne fram til og legge til rette for samarbeid med andre aktører
- Oppfølging av framdrift og koordinering av aktivitet underveis i prosessen

Oppbygging av prosessen

- Hjelp til å velge rett løsning:
 - Vegvalg
 - Byggetegning:
 - Kapasitet, funksjonalitet – trivsel for mennesker og dyr
 - Økonomi:
 - Driftsplan
 - Produksjonskalkyle
 - Kostnadsoverslag for bygg
- Hjelp til å skaffe finansiering:
 - Søknad BU-midler – tilrettelegging og oppfølging av søknadsprosess
 - Tilrettelegging for- og støtte i dialogen med bank
- Tilrettelegging av gjennomføringen:
 - Plan for tiltak innen dyre- og fôrproduksjonen
 - Regi på prosessen, fra tilbudsinnhenting til kontraktsinngåelse, vedr. bygg og I-mek
 - Oversikt over offentlige krav vedr. byggeprosjekt
 - Støtte til etablering av byggelån, byggeregnskap og evt. 2-mndrs MVA
- Hjelp i tilknytning til oppstart:
 - Forberedelse av mennesker, dyr og teknologi

Verdi for deg

- Effektiv gjennomføring av bruksutviklingsprosessen
 - Redusert risiko for kostnadsoverskridelser på bygg
 - Redusert risiko for forsinkelser
 - Redusert risiko for tapte inntekter som følge av sviktende forutsetninger i produksjonen
- Ta kontakt med din nøkkelrådgiver for å høre mer om TINE Bruksutvikling

Robot – suksess med månedlige melkeprøver

For 2,5 år siden kom celletallet ut av kontroll for TIME samdrift. Løsningen var å gjennomføre månedlige mjølkeprøver. – Dette var så vellykka at siden har vi tatt ut månedlige prøver, sier Eirik Hinnaland og Torulv Time.

Time Samdrift i Time kommune er ei rimelig stor samdrift med ca 670 tonn i disponibel kvote. Samdrifta har ca. 65 årskyr med fullt påsett av alt. Lely A3 står for mjølkejobben.

TIME samdrift tok kontrollen over celletallet

Time Samdrift har kjøpt uttak av mjølkeprøver i kukontrollen fra TINE Rådgiving i ca 2,5 år. I starten ble det tatt ut prøver annenhver måned. Det var nødvendig med økt kontroll og mjølkeprøver ble tatt ut hver måned i en periode. Dette var så vellykka at månedlige uttak ble rutine. Det siste året har uttak og innsendelse av PCR-prøver fra aktuelle kyr blitt en del av oppfølginga.

– Vi kjøper denne tjenesten av TINE Rådgiving for da vet vi det blir gjort regelmessig. I tillegg er dette arbeid vi både kan og liker dårlig. Derfor har vi bevisst valgt det bort. Månedlige prøver ser vi stor nytte av, det gir en tettere oppfølging av celletallet på kunivå og lettere å få fulgt opp med PCR-prøver av alle aktuelle kyr, sier Hinnaland og Time. I tillegg så er det kort tid til neste uttak hvis noen kyr har fått en mislykka prøve. PCR-prøver tar vi ut av kyr med celletall større enn 100 000 for å få vite hvilke kyr som skal behandles ved avgjelding eller ikke, sier talsmannen fra samdrifta.

TINE Rådgiving anbefaler

I mange år, hver sommer og ved gitte måneder viser statistikken en betydelig topp i celletallsnivå. Det er høysesong for oppblussing av nye og gamle infeksjoner. Dette er absolutt mulig å gjøre noe med. Uttak av mjølkeprøver til Kukontrollen er kanskje ett av det viktigste kvalitetsforebyggende tiltaket du kan gjøre i mjølkeproduksjonen. Mange av dine styringsdata på medlem.tine.no dannes på grunnlag av disse prøvene. Derfor er det viktig at prøvene er av god kvalitet og TINE Rådgiving anbefaler regelmessig prøveuttak hver måned fra din AMS. Da vil du ha nok data for god produksjonsstyring, kontroll på din mjølkekvalitet i tanken og god oversikt over jurhelsa.

Enkel jurhelsesjekk-PCR

Det er meget viktig for god jurhelsestyring og melkekvalitet at besetningen har oversikt over hvilke mastittbakterier som er på ferde. En PCR Mastittanalyse identifiserer de viktigste mastittbakterier fra storfemelk. «PCR mastittanalyse» kompletterer analysetilbudet innenfor mastittarbeidet, men erstatter ikke bakteriologisk analyse av spenep prøver. Ved klinisk mastitt anbefales fortsatt spenep prøver for bakteriologisk analyse.

Unngå overføringsfeil

Via prøvetakingsutstyret kommer melka i kontakt med overflater der melk fra forrige ku har passert. Det er viktig at din AMS er riktig innstilt ved uttak av kukontrollprøver slik at prøvetakingsutstyret gir minst mulig overføringsfeil. For de ulike AMS typer kan det være lurt å kontakte din TINE-rådgiver for å være sikker på at risikoen for overføring fra tidligere prøver er minst mulig. Sjekk alltid loggen fra roboten for prøveuttagsrekkefølge når resultatene tolkes. Prøver fra dyr der det kan være mistanke om overføringsfeil må tas ut på nytt.

På medlemssidene finner du oversikt over nøkkelrådgivere med kompetanse på AMS i de ulike regionene. Her kan du også se videoer fra TINE Rådgiving som viser anbefalt metode i prøveuttak fra AMS.

HEATIME RUMINACT AKTIVITETSMÅLER

– OGSÅ FOR DEG MED BÅSFJØS

Er du interessert; ta kontakt med Genos Heatime-personell eller Geno kundesenter:

Region Sør og Vest - Inger Husveg Lassen	91 18 12 22
Region Midt og Nord - Paul Arne Røkke	90 26 24 40
Region Øst - Kristin Mengshoel	95 44 57 84
Geno kundesenter	95 02 06 00

Les mer om produktet på www.geno.no

= **Heatime**™ = RuminAct®

Kampanjerabatt

11%

Periode: 22.08.-05.10.2014

Avler for bedre **liv**

www.geno.no

geno

Høstmøter 2014

Datoer for de ulike møtene er nå bestemt, og disse finner du i tabellen nedenfor. Dere det gjelder vil også få direkte innkalling i egen e-post, men merk dere datoen som gjelder dere allerede nå.

Høstmøtedatoer 2014

Dato	Uke	Region	Sted
31.10.2014	44	vest	Loen
07.11.2014	45	vest	Hordaland
28.10.2014	44	nord	Mosjøen
29.10.2014	44	nord	Bodø
30.10.2014	44	nord	Tromsø
28.10.2014	44	midt	Heia
29.10.2014	44	midt	Heimdal
30.10.2014	44	midt	Elnesvågen
04.11.2014	45	sør	Kristiansand
05.11.2014	45	sør	Jæren
06.11.2014	45	øst	Store Ree seminastasjon

Husk smittevern ved utenlandsreiser

Saker som «Utbrudd av afrikansk svinepest (ASP) i Øst-Europa» er en viktig påminnelse om hvor viktig det er med gode smittevernsrutiner, også i forhold til utenlandsreiser.

Ved vanlige utenlandsreiser skal man:

- Vente i minimum 48 timer før man går inn i et husdyrrom.
- Ved direkte kontakt med husdyr i andre land bør man vente i minst 72 timer før man går inn i et husdyrrom.

Som husdyreier er det viktig at **du stiller krav til ansatte og besøkende** om at de følger 48-timersregelen (72 timer ved direkte kontakt med husdyr).

Ved alvorlig smittsom sykdom:

Det er spesielt viktig å ta nøye forhåndsregler dersom du eller noen andre i produksjonen har vært i kontakt med husdyr i et land eller område som har restriksjoner på grunn av alvorlig smittsom sykdom. Da skal man:

- Vente i minst 72 timer før man går inn i et husdyrrom.
- Klær og fottøy som har vært brukt i områder med smitte skal ikke tas med tilbake til Norge.

Utveksling av ungokser mellom Geno og VikingGenetics

Det er tidligere vedtatt i Geno sitt styre at det skal utveksles ungokser mellom VikingGenetics og Geno. Dette blir nå iverksatt og det blir importert tre okser som skal distribueres som ungokser i Norge. Dette skjer i løpet av november. Oksene vil ha et stamboknummer som avviker med den gjeldende ungokseserien. De tre stamboknummerne er 22026 (VR Flame), 23011 (VR Tornado) og 22027 (VR Helix). Oksene skal avkomsgranskes på lik linje med NRF-oksene etter hvert som avkom kommer i produksjon.

Foto: Jan Arve Kristiansen

Gi beskjed dersom kalven er uaktuell som seminokseemne

I noen tilfeller må Geno avslå seminokseemnet fordi vi ikke har mottatt svaberprøven. Dersom du mener kalven ikke er aktuell for Geno, ber vi om at det gis beskjed om dette til post@geno.no, eller til den lokale avlsrådgiveren. Da kan vi få avslått kalven og unngå at det sendes ut purring på nesesvaberen. Det er også mulig å legge inn en kommentar om dette i rapporten over egne seminokseemner under «Mine data» i Kukontrollen på medlem.tine.no. Kommentaren blir synlig i rapporten til avlsrådgiverne.

Ellers vil vi generelt oppfordre til at DNA-prøven blir tatt med det samme svaberen er mottatt og sendes til BioBank i den vedlagte svarkonvolutten. Dette bidraget til avlsarbeidet er viktig for å finne de genetisk beste oksekalfene. Det er synd å gå glipp av potensielt gode avlsdyr på grunn av manglende DNA-prøve!

Geno, Holsetgata 22, 2317 Hamar ■ Tlf 950 20 600 ■ Faks: 62 52 06 01 ■ post@geno.no

Adm.dir:

Sverre Bjørnstad

Komm., organisasjon, IT

AVDELINGSSJEF

Mari Bjørke

ORGANISASJONSKONSULENT

Eva Husaas

Kundesenter

TEAMLEDER

Kristin Mengshoel

Buskap

SERVICE-SIDER

Er dette ditt marked?

Buskap nr 6/14 kommer ut 20.10.14. Bestillingsfrist er 30.09.14.

Kontakt Aksel H. Belsvik-Karlsen

Tlf: 41 34 55 60 > E-post: aksel@adapt-da.no

Markedsplass for produkter og tjenester til storfebondene

Fjøsinnredning/utstyr

Brunsbys Østre – 1735 Varteig
T: 69 12 68 00 ■ F: 69 12 68 01
www.bbagro.no

Postboks 3250, 1402 Ski
T: +47 64 85 85 00
norge.info@delaval.com
www.delaval.no

ALT DU TRENGER TIL FJØSET

T: 38 11 81 00/F: 38 11 91 30
www.husdyrsystemer.no

REIME AGRI AS
www.reimeagri.no
postagri@reime.no

FjøsSystemer vet alt om hvordan fjøs bygges og driftes. Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.

Se www.fjossystemer.no

FjøsSystemer. Telefon: 61 28 35 00.
post@fjossystemer.no

Gjødselutstyr

Duun Industrier
7630 Åsen
T: 74 01 59 00
F: 74 01 59 10
www.duun.no

Ole G. & Co AS
Nord Varhaug
4368 Varhaug
T: 51 79 35 50

www.jaerbu.no

Mob: 98 29 18 50/41 55 55 41
4160 Finnøy – T: 51 71 20 20
www.agromiljo.no

Fôr/fôrbehandling

BESØK OSS PÅ NETT:
www.felleskjopet.no
www.fkra.no ■ www.fknr.no

Kontakt nærmeste
Norgesfôr-bedrift
www.norgesfor.no

T: 5174 33 00 ■ www.fiska.no

KONSENTRERT KALVING?

Animax mineralbolus sikrer selenopptaket og optimal fruktbarhet.

Veterinær Inge Midtveit
Averøy, M&R ■ T: 91350752
E: inge@animax-vet.com

suksess i fjøset

www.forbruksvarer.no

22 20 80 80

Gjerder

Gjeteren AS

Vi fører alt innen elektriske gjerder og utstyr!

www.gjeteren.no

Tlf: 67 15 42 42

Kontor/data

Agro Data AS

T: Vest 70 07 66 67
T: Øst 33 07 19 80
www.agro.no

Telefon: 56 52 98 55
e-post: post@landbruksdata.no
www.landbruksdata.no

Husdyrrekvisita

Tru-Test melkemåler

Pb 2133, 3103 Tønsberg. T: 33 3170 00
www.astlandbruk.no

Organisasjon/forening/bistand

Postboks 1233 Vika, 0110 Oslo
Besøksadresse: Fr. Nansens pl. 3
T: 22 40 38 00 ■ F: 22 40 38 01

www.orwall.no

ADVOKATER FOR LANDBRUKET

Fra avl til biff

www.tyr.no

Postboks 4211 - 2307 Hamar
T: 952 90 856

Postboks 25, 0051 Oslo
Telefon 03080
www.tine.no • http://medlem.tine.no

www.norsksimmental.no

For mer informasjon
kontakt tlf: 911 97 686

Maskiner/redskap

HEKTNER MASKIN A/S

T: 63 83 90 00 ■ F: 63 83 35 01
www.hektner.no

Landbruksteknikk AS

Tlf: 71 29 41 89
www.landbruksteknikk.no

Bygg

Future Rundbuehaller Norge DA

Telefon avd.Hedmark 62 49 39 80
Telefon avd.Vestfold 91 53 68 99
www.futurehaller.no

Mjølkeanlegg

Grendaservice AS
Telefon 56 51 09 15
Strangko Tønsberg
Telefon 33 31 76 54

Fjøsutstyr
Telefon 62 36 53 92

FjøsSystemer Midt Norge
Telefon 72 89 41 00

Postboks 3250, 1402 Ski
T: +47 64 85 85 00
norge.info@delaval.com
www.delaval.no

ALT DU TRENGER TIL FJØSET

FjøsSystemer vet alt om hvordan fjøs bygges og driftes. Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.

Se www.fjossystemer.no

FjøsSystemer. Telefon: 61 28 35 00.
post@fjossystemer.no

SAC NORGE

Aktieselskapet
S.A.Christensen & Co.
DK 6000 Kolding
tel +45 75 52 36 66
www.sacmilking.com

G.K. Røe AS
6680 Halsanaustan
Tlf: 95781234
e-mail: post@gkroe.no
www.gkroe.no

Områder: Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Nord-Oppland, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Nordland.

Enger Agri Service AS

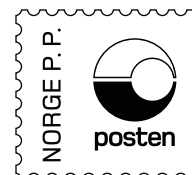
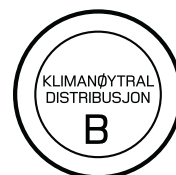
1866 Båstad
Tlf: 95481368
e-mail: post@eas.as
www.eas.as

Områder: Østfold, Vestfold, Oslo, Hedmark, Syd-Oppland, Buskerud, Telemark samt Troms og Finnmark

FJØSTEKNIKK

4349 Bryne
Tlf: 90105132
e-mail: firmapost@fjosteknikk.no
www.fjosteknikk.no

Områder: Aust-Agder, Vest-Agder og Rogaland

Returadresse:
Geno
Holsetgata 22
2317 Hamar

Vi takker Norske Gårdbrukere for tilliten ved valg av VMS melkerobot. Dere har gjort oss til en soleklar markedsleder.

Markedssjef Anlegg
Roar Aspås

Vi lover at både kyr og brukere
skal få en bedre og enklere
hverdag sammen med oss.

Hilsen Felleskjøpet og DeLaval

- det finnes bare én soleklar
markedsleder på melkerobot
i Norge.

For mer informasjon om den nye generasjonen VMS,
ta kontakt med Felleskjøpets salgskonsulent I-mek
eller besøk våre internettsider: www.delaval.no
og www.felleskjopet.no/landbruk/I-mek

